

Maj 2008

European Bank for Reconstruction and Development (EBRD)

Politika zaštite životne sredine i socijalna politika

Politika zaštite Prirodne i Društvene sredine prevedena je sa engleskog na nekoliko jezika uključujući srpski kako bi zainteresovanim stranama bilo omogućeno bolje razumevanje te Politike. Iako je Banka tražila da se obezbedi verodostojni prevod Banka ne garantuje tačnost i autentičnost prevoda na srpski jezik. U slučaju bilo kakvog neslaganja između engleske verzije Politike Zaštite Prirodne i Društvene sredine i prevoda na neki jezik engleska verzija je finalna i smatra se konačnom.

Predgovor

Evropska banka za obnovu i razvoj (European Bank for Reconstruction and Development - EBRD) usvojila je prvu Politiku zaštite životne sredine 1991. godine, na prvom sastanku svog Upravnog odbora. Obim politike se vremenom proširio i ona je postala Politika zaštite životne sredine i socijalna politika.

Ta Politika i odgovarajući Uslovi za realizaciju odobreni su od strane EBRD-ovog Upravnog odbora, 12. maja 2008, a stupaju na snagu 12. novembra 2008.

Politika precizira obavezu koju je Banka preuzela i koja je definisana njenim Sporazumom o osnivanju, “da u okviru svih svojih aktivnosti promoviše zaštitu životne sredine i održivi razvoj”.

Sadržaj

EBRD-ova Politika zaštite životne sredine i socijalna politika	4
A. Svrha ove Politike	4
B. Obaveza koju je EBRD preuzeo	4
C. Uključivanje pitanja vezanih za zaštitu životne sredine i socijalnih pitanja u projektni ciklus: uloga i obaveze EBRD-a	7
D. Obaveštavanje javnosti i odgovornost EBRD-a	12
E. Promovisanje investicija sa veoma pozitivnim uticajima na životnu sredinu i socijalna pitanja, uključujući rad u partnerstvu sa drugima	13
F. Državne i sektorske strategije	14
G. Institucionalna rešenja i aranžmani za sprovođenje	14
Prilog 1: Projekti u okviru kategorije A	16
Prilog 2: Spisak projekata koje EBRD ne finansira iz razloga povezanih sa zaštitom životne sredine i socijalnim pitanjima	19
Uslovi za realizaciju	21
UR 1: Procena i upravljanje zaštitom životne sredine i socijalnim pitanjima	21
UR 2: Radni odnosi i uslovi rada	28
UR 3: Prevencija i smanjenje zagađenja	33
UR 4: Zdravlje, bezbednost i zaštita lokalnog stanovništva	38
UR 5: Otkup zemljišta, prinudno raseljavanje i izmeštanje poslovnih aktivnosti	43
UR 6: Očuvanje biodiverziteta i održivo upravljanje živim prirodnim resursima	54
UR 7: Starosedelačko stanovništvo	61
UR 8: Kulturno nasleđe	70
UR 9: Finansijski posrednici	75
UR 10: Objavljivanje podataka i uključivanje interesnih grupa	83

EBRD-ova Politika zaštite životne sredine i socijalna politika

A. Svrha ove Politike

1. EBRD se obaveza da će promovisati “zaštitu životne sredine i održivi razvoj” u okviru svih svojih investicionih aktivnosti i aktivnosti tehničke saradnje, u skladu sa svojim osnivačkim aktom, Sporazumom o osnivanju EBRD-a¹. Banka² smatra da je održivi razvoj suštinski deo kvalitetnog upravljanja poslovanjem. Stoga je mandat EBRD-a da podstiče tranziciju ka tržišno orijentisanom ekonomiji i promoviše privatno preduzetništvo, neodvojivo povezan sa njenom obavezom ka podsticanju održivog razvoja. Svi projekti koje EBRD finansira ispunjavaju suštinske principe funkcionisanja – obezbeđivanje dodatnih sredstava, uticaja na tranziciju i pouzdano bankarsko poslovanje. Pored toga, Banka smatra da finansiranje održivog razvoja mora biti jedna od najprioritetnijih aktivnosti EBRD-a.

2. Ova Politika obuhvata mere za zaštitu životne sredine i socijalna pitanja u okviru koncepta održivog razvoja. U okviru ove Politike, socijalna pitanja obuhvataju (i) standarde u oblasti rada i uslova za rad, uključujući zdravlje i bezbednost na radu i (ii) uticaje na stanovništvo, kao što su javno zdravlje, bezbednost i zaštita, rodna ravnopravnost, uticaji na starosedelačko stanovništvo i kulturno nasleđe, prinudno raseljavanje, i dostupnost osnovnih usluga. Ova Politika definiše način na koji će Banka sprovesti u delo preuzetu obavezu promovisanja održivosti životne i socijalne sredine, i to:

- integrisanjem mera zaštite životne sredine i socijalnih mera u sve svoje aktivnosti
- ustanovljavanjem uslova u oblasti zaštite životne sredine i socijalne politike koje klijenti moraju da ispune u vremenskom okviru koji je prihvatljiv za Banku
- definisanjem pojedinačnih uloga i obaveza, kako EBRD-a tako i njegovih klijenata, u postizanju održivih rezultata u skladu sa Politikom i uslovima za realizaciju
- uspostavljanjem strateškog cilja promocije projekata sa veoma pozitivnim uticajima na životnu sredinu i socijalna pitanja.

B. Obaveza koju je EBRD preuzeo

3. EBRD će nastojati da putem postupaka procene i praćenja pitanja vezanih za zaštitu životne sredine i socijalnih pitanja obezbedi da projekti koje finansira:

- budu održivi sa aspekta socijalnih pitanja i pitanja zaštite životne sredine
- poštuju prava radnika i lokalnih zajednica na koje utiču
- budu koncipirani i sprovedeni u skladu sa važećom regulativom i međunarodnom dobrom praksom

Da bi ovaj cilj doveo do uspešnih rezultata, Banka je usvojila sveobuhvatan spisak posebnih Uslova za realizaciju (UR) koje klijenti treba da ispune, a koji pokrivaju glavne oblasti uticaja na životnu i socijalnu sredinu i pitanja vezana za njih. Banka je preuzela obavezu da promoviše standarde zaštite

¹ Videti član 2.1 (vii) Sporazuma o osnivanju EBRD.

² U ovoj Politici, termini “EBRD” i “Banka” koriste se u istom značenju, naizmenično.

životne sredine Evropske unije (EU), kao i Evropske principe za zaštitu životne sredine, čija je potpisnica, a koji su sadržani u UR-ovima.³ Banka očekuje od klijenata da izvrše preliminarnu procenu, a potom upravljaju pitanjima vezanim za zaštitu životne sredinu i socijalna pitanja, vezanim za njihove projekte, kako bi projekti ispunili UR-ove. Uloga Banke je da: (i) razmotri preliminarnu procenu koje sprovedu klijenti; (ii) pomogne klijentima da koncipiraju odgovarajuće i efikasne mere u cilju izbegavanja ili, kada to nije moguće, minimiziranja, umanjivanja tj. ublažavanja, ili nadoknade za štetne uticaje na životnu i socijalnu sredinu, u skladu sa UR-ovima; (iii) pomogne u prepoznavanju prilika da se ostvare dodatni pozitivni efekti na životnu i socijalnu sredinu; i (iv) prati da li projekti poštuju uslove Banke vezane za zaštitu životne i socijalne sredine, sve dok Banka ima određeni finansijski interes vezan za projekat.⁴

4. Banka će unaprediti procenu uticaja predloženih projekata na tranziciju⁵ kako bi eksplicitnije odražavala sistemski održivu razvojnu dimenziju tranzicije i prednosti strateškog pristupa u ovoj oblasti. Svi projekti koje EBRD finansira, a koji imaju za cilj održivi razvoj, biće u potpunosti usaglašeni sa tranzicionim mandatom Banke.

5. Banka će nastojati da finansira projekte koji imaju mogućnost da ostvare dodatne pozitivne uticaje na životnu i socijalnu sredinu, kao što su pozitivni socio-ekonomski uticaji na stanovništvo obuhvaćeno projektom i, gde god je to potrebno i izvodljivo, jednak pristup tim pozitivnim uticajima od strane svih učesnika obuhvaćenih projektom. Posebna pažnja biće posvećena projektima koji uključuju elemente čiji je fokus na prioritetnim pitanjima vezanim za zaštitu životne sredine i socijalnim pitanjima sa kojima se suočava region i koji promovišu sprovođenje relevantnih EU strategija, kao što su ublažavanje klimatskih promena i prilagođavanje tim promenama, dezertifikacija, očuvanje biodiverziteta, efikasno upravljanje energijom i resursima, smanjenje siromaštva, promovisanje dostojanstvenog rada, ublažavanje socijalne isključenosti, pristup osnovnim uslugama, rodna ravnopravnost, transparentnost i društveni razvoj. EBRD će, takođe, razmatrati da li se od predloženih projekata može očekivati da doprinesu razvoju zemlje domaćina i da u širem smislu poboljšaju stanje u lokalnim zajednicama obuhvaćenim projektom, kako u ekonomskom i društvenom pogledu, tako i u pogledu zaštite životne sredine. EBRD će uspostaviti partnerske odnose sa klijentima kako bi im pomogao u unapređenju rezultata njihovih aktivnosti, poboljšanju dugoročne održivosti i jačanju njihovih kapaciteta za upravljanje životnom sredinom i socijalnim pitanjima.

6. Banka prepoznaje važnost ublažavanja klimatskih promena i prilagođavanja tim promenama, kao i prioritetnog statusa ovih pitanja u okviru aktivnosti Banke u regionu. Ona namerava da dalje razvija svoj pristup klimatskim promenama, naročito u pogledu smanjenja efekata staklene bašte, prilagođavanja tim promenama, promovisanja obnovljive energije i unapređenja efikasnog upravljanja energijom, u cilju pojačanog bavljenja ovim pitanjima u okviru svog poslovanja.

³ Tekst Evropskih principa za zaštitu životne sredine (European Principles for the Environment - EPE) može se naći na: www.eib.org/infocentre/epe/declaration/index.htm. EPE je inicijativa lansirana kao odgovor na potrebu za povećanom harmonizacijom principa, prakse i standarda u oblasti zaštite životne sredine koji su povezani sa finansiranjem projekata. EPE su definisani kao vodeći principi zaštite životne sredine u Ugovoru o osnivanju EZ, kao i prakse i standarda sadržanih u sekundarnom zakonodavstvu EU. EPE principi na koje se Banka obavezala sadržani su u UR-u 1., 2., 3., 4. i 10.

⁴ U okviru ove Politike, neće se smatrati da Banka ima finansijski interes vezan za projekat kada proda, ili izade iz svoje investicije (dug ili vlasnički kapital), pod uslovima odloženog plaćanja.

⁵ Uticaj projekata na tranziciju procenjuje Kancelarija glavnog ekonomiste Banke (Office of the Chief Economist - OCE). Za više informacija videti www.ebrd.com/country/sector/econo/impact.htm

7. EBRD se čvrsto obavezao da će poštovati principe korporativne transparentnosti⁶, odgovornog poslovanja i uključivanja interesnih grupa. On će redovno objavljivati informacije o rezultatima rada Banke vezanim za pitanja zaštite životne sredine i socijalna pitanja, i uključice se u sadržajan dijalog sa interesnim grupama u svom okruženju. Banka će promovisati slične primere dobre prakse među svojim klijentima. EBRD naročito očekuje od klijenata da identifikuju svoje interesne grupe i redovno saraduju sa njima, kao i sa lokalnim zajednicama na koje potencijalno imaju uticaja, putem pružanja informacija, konsultacija i obezbeđivanja informisanog učešća na način koji Banka smatra proporcionalnim uticajima projekta. Saradnja sa interesnim grupama treba da bude usaglašena sa duhom, svrhom i krajnjim ciljevima Konvencije o objavljivanju podataka, učešću javnosti u odlučivanju i dostupnosti pravosuđa u pitanjima koja se tiču životne sredine⁷ Ekonomske komisije Ujedinjenih nacija za Evropu (United Nations Economic Commission for Europe - UNECE), EU Direktive o proceni uticaja na životnu sredinu i, za projekte sa potencijalno značajnijim međunarodnim prekograničnim uticajem na životnu sredinu, Konvencije o proceni prekograničnog uticaja na životnu sredinu UNECE⁸, bez obzira na status ratifikacije.

8. EBRD podržava princip predostrožnosti u očuvanju, upravljanju i održivom korišćenju prirodnih resursa biodiverziteta (kao što su divlja flora i fauna, riblji fond i šumski proizvodi) i trudiće se da u svoje aktivnosti uključi mere za očuvanje kritičnih staništa i, gde je izvodljivo, unapredi prirodna staništa i biodiverzitet koji ta staništa podržavaju.

9. EBRD će aktivno nastojati da kroz svoje investicije doprinese efikasnom sprovođenju relevantnih principa i propisa međunarodnog prava koji se odnose na životnu sredinu, radnu snagu, korporativnu odgovornost⁹ i pristup javnosti informacijama o životnoj sredini. Ovi principi i propisi su izneti u dokumentima kao što su ugovori, konvencije i multilateralni, regionalni ili bilateralni sporazumi, kao i u relevantnim neobavezujućim dokumentima. EBRD neće svesno finansirati projekte koji bi bili u suprotnosti sa obavezama države u kojoj se projekat sprovodi, proisteklih iz relevantnih međunarodnih ugovora i sporazuma u vezi sa zaštitom životne sredine, ljudskim pravima i održivim razvojem, kao što je utvrđeno tokom procene projekta.

10. EBRD će raditi zajedno sa ostalim međunarodnim finansijskim institucijama, Evropskom unijom, bilateralnim donatorima, UN agencijama i drugim organizacijama na usklađivanju efikasnih mera za promovisanje održivog razvoja na regionalnom nivou ili na nivou sektora, u državama u kojima posluje. Kada sufinansira projekte sa drugim međunarodnim finansijskim institucijama, EBRD će saradivati sa njima kako bi se dogovorili o zajedničkom pristupu proceni projekta, projektnim zahtevima i praćenju sprovođenja aktivnosti.

11. Kroz aktivnosti tehničke saradnje, EBRD će nastojati da dobije podršku u cilju obezbeđivanja programa za izgradnju kapaciteta i drugih oblika pomoći kako bi unapredila projekte koje finansira; na primer, promovisanjem održivog poslovanja i korporativne odgovornosti, izgradnjom neophodnih kapaciteta za razmatranje i upravljanje pitanjima vezanim za životnu sredinu i socijalnim pitanjima u državama u kojima posluje, ili unapređenjem jednakog pristupa pozitivnim uticajima projekata koje Banka finansira.

⁶ Banka ima posebne zahteve u vezi sa dobrom upravom, pranjem novca, mitom i korupcijom, transparentnošću prihoda i objavljivanjem cena usluga. Oni su opisani u drugim politikama i dokumentima Banke.

⁷ "Aarhus Convention": www.unece.org/env/pp/.

⁸ "Espoo Convention": www.unece.org/env/eia/.

⁹ Međunarodno priznati instrumenti koji se odnose na korporativnu odgovornost obuhvataju Tripartitnu deklaraciju o principima koji se tiču multinacionalnih preduzeća i socijalne politike Međunarodne organizacije rada - MOR (International Labour Organisation - *ILO*), i Smernice za multinacionalna preduzeća Organizacije za ekonomsku saradnju i razvoj (Organisation for Economic Co-operation and Development - *OECD*).

12. EBRD će se uključiti u dijalog o politici i, tamo gde je to potrebno, obezbediti tehničku podršku vladama i drugim partnerima kako bi se obradila strukturna i preovlađujuća pitanja vezana za održivi razvoj.

13. U okviru svog internog poslovanja, EBRD će pratiti primere dobre prakse u upravljanju životnom sredinom (uključujući efikasno upravljanje energijom i resursima, smanjenje otpada i recikliranje) i ljudskim resursima (kao što su jednake mogućnosti, ravnoteža između radnog i slobodnog vremena, zdravlje i bezbednost). EBRD će nastojati da sarađuje sa dobavljačima i podugovaračima koji poštuju jednako visoke standarde u oblasti zaštite životne sredine i socijalne politike. Banka će voditi računa o pitanjima održivosti pri nabavci roba i usluga za sopstvene potrebe.

C. Uključivanje pitanja vezanih za zaštitu životne sredine i socijalnih pitanja u projektni ciklus: uloga i obaveze EBRD-a

Postupak preliminarne procene projekta

Opšti pristup

14. Svi projekti koje EBRD finansira prolaze kroz postupak preliminarne procene u okviru koga se utvrđuje na koji način utiču na životnu sredinu i socijalna pitanja, na osnovu čega EBRD odlučuje da li neku aktivnost treba finansirati i, ukoliko je to slučaj, o načinu na koji se treba baviti pitanjima vezanim za zaštitu životne sredine i socijalnim pitanjima pri planiranju, finansiranju i sprovođenju projekata. EBRD-ov postupak procene uticaja na životnu sredinu i socijalna pitanja je integrisan u EBRD-ov sveopšti postupak ocene projekta, što uključuje procenu finansijskih i reputacijskih rizika, i prepoznavanje prilika za unapređenje zaštite životne sredine i socijalnih pitanja. Ova preliminarne procena će biti usklađena sa prirodom i obimom projekta, i biće proporcionalna opasnostima i posledicama po životnu sredinu i socijalna pitanja. Preliminarnom procenom će se utvrditi da li se aktivnosti koje će EBRD finansirati mogu sprovesti u skladu sa ovom Politikom i njenim Uslovima za realizaciju (UR). Klijent je u obavezi da obezbedi izradu neophodnih studija koje sadrže analizu stanja, kao i da obezbedi objavljivanje podataka i uključivanje interesnih grupa, u skladu sa UR-om 1. do 10., i da dostavi relevantnu dokumentaciju EBRD-u na razmatranje, u okviru postupka procene projekta od strane Banke. EBRD će pregledati dobijenu dokumentaciju i ponuditi klijentu savete o tome šta treba učiniti kako bi projekat ispunio uslove Banke.

15. EBRD-ov postupak procene uticaja na životnu sredinu i socijalna pitanja obuhvata razmatranje tri ključna elementa: (i) uticaj na životnu sredinu i socijalna pitanja povezan sa predloženim projektom; (ii) sposobnost i nameru klijenta da se bavi identifikovanim uticajima i pitanjima u skladu sa ovom Politikom; i (iii) ulogu trećih lica u ispunjavanju zahteva ove Politike.

16. EBRD se može uzdržati od finansiranja predloženog projekta po osnovu pitanja vezanih za zaštitu životne sredine i socijalnih pitanja, na primer kada se predloženi projekat ne bavi pitanjima vezanim za životnu sredinu i socijalna pitanja na zadovoljavajući način i malo je verovatno da će ispuniti uslove navedene u primenjivim UR-ovima ove Politike u vremenskom roku koji Banka proceni razumnim, ili kada iza sebe ostavlja neprihvatljive negativne uticaje. Pored toga, postoji nekoliko vrsta aktivnosti koje EBRD uopšte ne finansira. Spisak tih aktivnosti može se naći u Prilogu 2.

17. U okviru ove Politike, termin “projekat” se odnosi na poslovnu aktivnost za koju klijenti traže finansiranje od strane EBRD-a, bez obzira na oblast u okviru koje EBRD posluje. Oblasti u okviru kojih EBRD posluje (to jest aktivnosti koje finansira) sastoje se od niza različitih vrsta finansiranja predloženih projekata, kao što su finansiranje projekata / finansiranje ograničenim sredstvima, korporativno finansiranje, obrtni kapital, kvazi-vlasnički kapital, vlasnički kapital, ili grantovi.

18. EBRD administrira nekoliko Specijalnih fondova i fondova za saradnju. Projekti i aktivnosti koji se u potpunosti, ili delimično finansiraju iz Specijalnih fondova, moraju ispunjavati zahteve ove Politike. Što se tiče fondova za saradnju, na njih će se Politika takođe primenjivati; međutim, oni mogu biti podložni i dodatnim uslovima donatora u vezi sa zaštitom životne sredine i socijalnim pitanjima i moraju biti usklađeni sa ovom Politikom.

Kategorizacija

19. Na osnovu kriterijuma vezanih za zaštitu životne sredine i socijalna pitanja, EBRD svrstava predložene projekte u kategoriju A / B / C / FI, koji: (i) odražavaju nivo potencijalnih uticaja predloženog projekta na životnu sredinu i socijalna pitanja ; i (ii) utvrđuju prirodu i obim procena vezanih za zaštitu životne sredine i socijalna pitanja, objavljivanje podataka i uključivanje interesnih grupa koje je neophodno sprovesti za svaki projekat, uzimajući u obzir prirodu, lokaciju, osetljivost i obim projekta, kao i prirodu i važnost uticaja na životnu sredinu i socijalna pitanja koje bi projekat mogao da ima.

Direktno investiranje¹⁰

20. Predloženi projekat se svrstava u kategoriju A kada njegovo sprovođenje može da dovede do značajnih i raznolikih budućih štetnih uticaja vezanih za životnu sredinu i/ili socijalna pitanja koji se, u vreme kategorizacije, ne mogu odmah prepoznati ili proceniti, i za koje je neophodno sprovesti formalizovan i participativan postupak preliminarne procene od strane nezavisnog, specijalizovanog, trećeg lica, u odnosu na relevantan UR. Okvirni spisak projekata u okviru Kategorije A dat je u Prilogu 1 ove Politike.

21. Predloženi projekat se svrstava u Kategoriju B kada su nepovoljni uticaji koje može da proizvede lokalnog karatera, tj. vezani za životnu sredinu i socijalna pitanja na lokaciji gde se projekat sprovodi i/ili se lako mogu prepoznati i rešavati putem mera za ublažavanje neželjenih posledica. Ti uticaji mogu biti posledica prošlih, tekućih ili budućih aktivnosti. Zahtevi za sprovođenje analize stanja mogu se razlikovati zavisno od projekta i biće dogovoreni sa EBRD-om od slučaja do slučaja, u skladu sa UR-ovima.

22. Predloženi projekat se svrstava u Kategoriju C kada je vrlo verovatno da neće imati nepovoljne uticaje vezane za životnu sredinu i socijalna pitanja, ili će oni biti neznatni, i tada se ne zahteva dalja procena uticaja na životnu sredinu i socijalna pitanja nakon kategorizacije.

23. Inicijalna ispitivanja životne i društvene sredine (Initial Environmental and Social Examinations - IESEs) sprovedeće EBRD-ovi stručnjaci za životnu sredinu i socijalna pitanja kada u vreme kategorizacije nema dovoljno raspoloživih informacija na osnovu kojih bi se utvrdila odgovarajuća kategorija i obim analize stanja koju je neophodno sprovesti.

¹⁰ Termin “direktno investiranje” se koristi kao suprotnost terminu “poslovanje putem finansijskih posrednika”. U slučaju poslovanja putem finansijskih posrednika, klijent pruža finansijske usluge. Sve ostale poslovne aktivnosti spadaju u oblast direktnog investiranja.

Poslovanje putem finansijskih posrednika

24. Predloženi projekat klasifikovan je kao FI (Financial Intermediary – FI) ukoliko EBRD finansira tzv. finansijskog posrednika (FP). Rad sa FP je za EBRD važan kao način putem koga promovise održiva finansijska tržišta i predstavlja sredstvo kojim se EBRD-ovo finansiranje usmerava ka sektorima mikro, malih i srednjih preduzeća (MSP). FP-ovi, između ostalog, obuhvataju privatne investicione fondove, banke, lizing kompanije, osiguravajuća društva i penzione fondove. Pre uspostavljanja odnosa sa FP, EBRD sprovodi analizu FP i njegovog portfolia kako bi procenio (i) postojeće politike i procedure u vezi sa zaštitom životne sredine i socijalnim pitanjima FP, u odnosu na EBRD-ov UR 9. i sposobnost FP da ih primeni; i (ii) pitanja vezana za zaštitu životne sredine i socijalnu politiku, a koja su u vezi sa postojećim i verovatnim budućim portfoliom FP.

Uključivanje interesnih grupa

25. UR 10. izlaže uslove koje Banka zahteva od klijenta, a kojima se od njih traži da identifikuju interesne grupe na koje će projekti potencijalno uticati, objave informacije o pitanjima i uticajima koji će proisteći iz projekata, i konsultuju se sa interesnim grupama uzimajući u obzir njihove komentare i mišljenja, na način koji je u skladu sa njihovom kulturom. Banka može, u nekim slučajevima, sama sprovesti javne konsultacije za projekte u okviru Kategorije A, kako bi stekla uvid u mišljenje interesnih grupa o potencijalnoj ulozi Banke u finansiranju projekta. Aktivnosti identifikacije interesnih grupa i njihovo uključivanje u proces mogu se po potrebi sprovesti i kao deo tehničke saradnje Banke.

26. Dokumentacija koja se podnosi Upravnom odboru EBRD-a u okviru postupka odobravanja neke delatnosti, obuhvata opis klijentovog programa za uključivanje interesnih grupa, komentare i mišljenja interesnih grupa o klijentovoj praksi ponašanja, ili o potencijalnom uticaju projekta i načinu na koji klijent ova pitanja rešava ili će ih rešavati, u skladu sa UR-om 10. Prilikom donošenja odluka, Upravni odbor će uzeti u obzir komentare i strepnje interesnih grupa u okviru postupka procene pozitivnih ishoda i rizika poslovanja Banke.

Uslovi za realizaciju (UR)

27. Od projekata koje finansira Banka se očekuje da ispune standarde dobre međunarodne prakse vezane za održivi razvoj. Da bi pomogla klijentima i/ili njihovim projektima da to postignu, Banka je definisala posebne UR-ove za ključna pitanja i uticaje vezane za zaštitu životne sredine i socijalnu politiku, i to:

UR 1: Procena i upravljanje zaštitom životne sredine i socijalnim pitanjima

UR 2: Radni odnosi i uslovi rada

UR 3: Prevencija i smanjenje zagađenja

UR 4: Zdravlje, bezbednost i zaštita lokalnog stanovništva

UR 5: Otkup zemljišta, prinudno raseljavanje i izmeštanje poslovnih aktivnosti

UR 6: Očuvanje biodiverziteta i održivo upravljanje prirodnim resursima

UR 7: Starosedelačko stanovništvo

UR 8: Kulturno nasleđe

UR 9: Finansijski posrednici

UR 10: Objavljivanje podataka i uključivanje interesnih grupa

UR 1. do UR 8. kao i UR 10. obuhvataju uslove za aktivnosti direktnog investiranja; UR 2. i UR 9. su vezani za poslovanje sa finansijskim posrednicima. Svaki UR u okviru svojih ciljeva definiše željene rezultate, praćene spiskom posebnih uslova čije ispunjavanje klijentima pomaže da postignu te rezultate. Poštovanje relevantnih domaćih zakona sastavni je deo svih UR-ova.

28. EBRD zahteva od klijenata da svoje projekte strukturiraju tako da svi relevantni UR-ovi budu ispoštovani. Da bi se to ostvarilo, od velike važnosti je doslednost u nastojanju da se izbegnu nepovoljni uticaji na zaposlene, na stanovništvo i životnu sredinu, ili, ukoliko to nije moguće, da se ti uticaji umanje, ublaže, ili da se nadoknade na odgovarajući način. UR takođe predstavljaju pouzdan osnov na čijim temeljima klijenti mogu da unaprede održivost svojih poslovnih aktivnosti.

29. Novi objekti ili poslovne aktivnosti koje bi EBRD trebalo da finansira, moraju od samog početka biti osmišljeni tako da ispunjavaju UR-ove. Ukoliko je predložena poslovna aktivnost koju bi EBRD trebalo da finansira vezana za već postojeće objekte koji ne ispunjavaju UR-ove, u vreme kada ih Upravni odbor razmatra, od klijenta se očekuje da usvoji i primeni Akcioni plan za zaštitu životne sredine i socijalna pitanja (u daljem tekstu: Akcioni plan), koji sveukupno zadovoljava EBRD-ove standarde, tehnički i finansijski je izvodljiv i isplativ, a sve u cilju usaglašavanja objekata sa zahtevima EBRD-a, u vremenskom roku koji je prihvatljiv za EBRD. Ukoliko Banka treba da obezbedi opšte korporativno finansiranje, obrtni kapital ili finansiranje akcijskim kapitalom za kompanije koje posluju na više lokacija, od klijenta se očekuje da pripremi i primeni Akcioni plan na korporativnom nivou (a ne na nivou određene projektne lokacije).

30. Kada su, usled specifičnih okolnosti nekog projekta, potrebni drugačiji pristupi u odnosu na one opisane u pasusima br. 27. do 29., takve pristupe će razmatrati Upravni odbor, od slučaja do slučaja. Pri odlučivanju da li treba dozvoliti bilo kakvo odstupanje od ove Politike, Upravni odbor će predloženi pristup upoređivati sa opštim troškovima i rezultatima projekta vezanim za zaštitu životne sredine i socijalna pitanja.

31. U svim ovim slučajevima uslovi koji se odnose na projekat biće izloženi u Kratkome opisu projekta i predočeni Upravnom odboru.

Delovanje trećih lica

32. Ponekad će sposobnost klijenta da postigne rezultate vezane za zaštitu životne sredine ili socijalna pitanja koji su usklađeni sa UR-ovima, zavisiti od aktivnosti trećih lica. Treće lice može biti, između ostalog, vladina agencija, podgovarač, dobavljač sa kojim projekat/klijent saraduje u znatnoj meri, ili operater nekog povezanog objekta. EBRD nastoji da obezbedi da projekti koje finansira postignu rezultate koji su u skladu sa UR-ovima, čak iako ti rezultati zavise od delovanja trećih lica. Kada je rizik povezan sa delovanjem trećih lica visok, a klijent ima kontrolu ili uticaj nad njihovim aktivnostima i ponašanjem, EBRD će zahtevati od klijenta da saraduje sa trećim licem kako bi postigao rezultate u skladu sa UR-ovima. Posebni uslovi i aktivnosti koje je neophodno sprovesti biće određeni od slučaja do slučaja.

Pravna dokumentacija

33. EBRD-ovi sporazumi o investiranju u projekte obuhvataće posebne odredbe koje odražavaju EBRD-ove zahteve vezane za zaštitu životne sredine, socijalna pitanja i uključivanje interesnih grupa. Ovi zahtevi obuhvataju poštovanje svih relevantnih UR-ova i Akcionog plana (ukoliko postoji), kao i, npr., odredbi koje se odnose na izveštavanje o zaštiti životne sredine i o socijalnim pitanjima, stalna saradnja sa interesnim grupama, periodične revizije od strane nezavisnih

stručnjaka, uključivanje kriterijuma za procenu zaštite životne sredine u proces “Završetka projekta”, završne revizije, i/ili praćenja aktivnosti od strane EBRD-ovog osoblja ili predstavnika, po potrebi. Pravna dokumentacija u nekim slučajevima takođe obuhvata, prava i/ili pravne lekove koje Banka ima, u slučaju da zajmoprimac ili kompanija u koju se investira ne uspe da sprovede odredbe o zaštiti životne sredine i socijalnim pitanjima u toku trajanja pravnih sporazuma.

Praćenje aktivnosti

34. Banka smatra da je neophodno pratiti projekte i sa stanovišta zaštite životne sredine i socijalnih pitanja. Postoji nekoliko razloga za praćenje aktivnosti. Prvi razlog je da se obezbedi da se svi relevantni standardi i razne komponente zaštite životne sredine i socijalnih pitanja obuhvaćene pravnim sporazumima, kao što je na primer implementacija Akcionog plana, ispoštuju. Drugi je da se omogući praćenje tekućih uticaja povezanih sa investicijama na životnu sredinu i socijalna pitanja i da se obezbedi dobijanje povratnih informacija o efikasnosti mera za ublažavanje. Konačno, praćenjem rezultata postignutih tokom implementacije projekta, dobijeni podaci služe kao indikatori koji pokazuju na koji način investicije Banke doprinose održivom razvoju, kako na nivou projekta, tako i na nivou portfolia.

35. Praćenje aktivnosti sprovode i klijent i Banka. Obim praćenja aktivnosti će biti srazmeran pitanjima i uticajima vezanim za projekat, kao i zahtevima za poštovanje propisa, a zavisice i od sposobnosti klijenta i/ili lokalnih vlasti da prate i upravljaju tim pitanjima i uticajima na odgovarajući način. Za svaki projekat Banka će, u saradnji sa klijentom, definisati program praćenja u skladu sa UR-om 1. odnosno sa UR-om 9., navodeći odgovarajuća sredstva za praćenje na osnovu rezultata analize stanja, rezultata javnih konsultacija, ukoliko su održane, a sve to u okviru pravnih sporazuma zaključenih sa klijentom.

36. Kako bi potvrdila ispravno i pravovremeno sprovođenje Akcionog plana i pridržavanje dogovorenih obaveza vezanih za zaštitu životne sredine i socijalna pitanja, Banka će redovno pratiti projekte sve dok ima određeni finansijski interes vezan za projekat, i informisaće klijenta o rezultatima procesa praćenja¹¹. Mehanizmi za praćenje, između ostalog, obuhvataju: (i) pregled periodičnih izveštaja koje dostavlja klijent (najmanje jednom godišnje) o implementaciji Akcionog plana i svih drugih uslova vezanih za zaštitu životne sredine i socijalna pitanja; (ii) misije za praćenje aktivnosti koje sprovode EBRD-ovi stručnjaci ili konsultanti za zaštitu životne sredine i socijalna pitanja, kako bi se sproveo detaljan pregled investicija koje su povezane sa značajnim pitanjima i uticajima na životnu sredinu i socijalna pitanja, u cilju utvrđivanja da li klijent sprovodi Akcioni plan i poštuje obaveze prema životnoj sredini i socijalnim pitanjima; i (iii) periodično praćenje aktivnosti od strane trećih lica, na primer, nezavisnih stručnjaka ili predstavnika lokalnih zajednica, o kome se izveštavaju klijent i Banka.

37. Ukoliko se posle preliminarne procene, ili prethodnih procesa praćenja aktivnosti, okolnosti promene tako da mogu da rezultiraju nepovoljnim uticajima na životnu sredinu i socijalna pitanja, EBRD će sa klijentom osmisliti plan za prevazilaženje tih problema. Ukoliko klijent ne ispoštuje svoje obaveze vezane za zaštitu životne sredine i socijalna pitanja predviđene Akcionim planom ili drugom pravnom dokumentacijom, EBRD se sa klijentom može dogovoriti o popravnim merama koje će klijent preduzeti, kako bi ostvario saglasnost sa politikom, u meri u kojoj je to izvodljivo. Ukoliko klijent ni tada ne uspe da ostvari saglasnost sa politikom, Banka može preduzeti

¹¹ U slučaju da EBRD proda investiciju u akcijski kapital, ali zadrži minimalni interes, ili u slučaju postojanja nekih instrumenata koji su objavljeni ili kojima se trguje, može doći do ograničenja mogućnosti praćenja aktivnosti od strane EBRD-a. Takođe, kao što je navedeno u fusnoti 4, neće se smatrati da Banka ima finansijski interes vezan za projekat kada proda ili izađe iz procesa investiranja (dug ili vlasnički kapital), pod uslovima odloženog plaćanja.

odgovarajuće radnje i/ili iskoristiti pravne lekove sadržane u pravnoj dokumentaciji. EBRD će na isti način sa klijentom razmotriti i sve mogućnosti za postizanje kvalitetnijih rezultata vezanih za projekte.

Evaluacija

38. Evaluaciju aktivnosti Banke, kao i različitih aspekata projekata koje finansira EBRD u oblasti zaštite životne sredine i socijalnih pitanja, sprovodi EBRD-ovo Odeljenje za evaluaciju (*Evaluation Department - EvD*), koje je nezavisno od poslovanja Banke i izveštava direktno Upravni odbor Banke. Polazna tačka tih evaluacija su ciljevi vezani za zaštitu životne sredine i socijalna pitanja koji su za svaki projekat utvrđeni u vreme preuzimanja obaveza, kao i relevantna politika za zaštitu životne sredine, državna i sektorska strategija koja je na snazi u vreme preuzimanja obaveza. Detalje o kriterijumima i postupku evaluacije utvrđuje EBRD-ovo Odeljenje za evaluaciju i definiše ih u okviru svojih procedura, koje odobrava Upravni odbor.

Operativne izmene

39. I nakon formalnog odobrenja i potpisa ugovora sa Bankom, može doći do izmena u prirodi i obimu projekta ili EBRD-ovih aktivnosti. Takve izmene mogu prouzrokovati značajne implikacije na životnu sredinu i socijalna pitanja¹². Kada nastanu takve bitne izmene, Banka sprovodi procenu predloženih izmena u odnosu na ovu Politiku, a sve dodatne potrebe za ispitivanjem stanja, zahtevi vezani za održavanje javnih konsultacija i definisanje mera za ublažavanje uticaja na životnu sredinu i socijalna pitanja biće uvršteni u tu modifikovanu / reorganizovanu projektnu dokumentaciju. Kada ove izmene prouzrokuju posledice po zaštitu životne sredine i /ili socijalna pitanja, koje su bitno drugačije od onih koji je odobrila Banka, najviše rukovodstvo će biti obavješteno o svim izmenama i, ukoliko je potrebno, one će biti dostavljene Upravnom odboru na uvid ili odobrenje.

D. Obaveštavanje javnosti i odgovornost EBRD-a

40. EBRD će jednom godišnje objavljivati tzv. Izveštaj o održivosti u kome će obavještavati javnost o svojim aktivnostima i o sprovođenju ove Politike, uključujući, bez ograničenja, zbirne informacije o emisiji gasova koji izazivaju efekat staklene bašte, izdatke za zaštitu životne sredine u projektima koje finansira EBRD, i pitanja zaštite životne sredine i socijalna pitanja vezana za portfolio EBRD-ovih projekata, kao i izveštavanje o EBRD-ovim internim ostvarenjima na polju zaštite životne sredine i bavljenja socijalnim pitanjima.

41. Pitanja u oblasti zaštite životne sredine i socijalne politike koja su u vezi sa EBRD-ovim investicijama biće opisana u EBRD-ovom dokumentu pod nazivom Sažetak projekta (*Project Summary Documents - PSDs*), kao što zahteva Politika javnog informisanja Banke (*Public Information Policy - PIP*)¹³.

42. EBRD je ustanovio Nezavisan žalbeni mehanizam (NŽM) putem koga se procenjuju i razmatraju prigovori na projekte koje finansira Banka. NŽM omogućava lokalnim grupama na koje

¹² Konverzija kredita u kapital, na primer, može dovesti EBRD u vezu sa projektima, lokacijama ili objektima koji nisu prethodno procenjeni, a koji mogu biti povezani sa znatnim obavezama u oblasti zaštite životne sredine ili problemima vezanim za poštovanje radnih prava.

¹³ Politika javnog informisanja Banke se može naći u EBRD-ovom Odeljenju za izdanja (*EBRD's Publication Desk*) kao i u Poslovnom informacionom centru (*Business Information Centre - BIC*), i na veb sajtu EBRD-a (www.ebrd.com).

projekat Banke direktno i štetno utiče da svoje prigovore ili žalbe dostave direktno Banci, nezavisno od njenih bankarskih aktivnosti. NŽM ima dve uloge: ulogu Razmatranja usaglašenosti, koja procenjuje da li se Banka pridržavala svojih politika, posebno ove Politike i odredbi PJI za projekte, u odnosu na određeni projekat; i ulogu mehanizma za rešavanje problema, čiji je cilj da se uspostavi dijalog između strana u sporu, po pravilu članova grupe na koju projekat utiče i nosioca projekta, radi rešavanja pitanja koja su dovela do prigovora ili žalbe. Pri proceni prigovora, može doći do preporuke da se sprovede postupak Razmatranja usaglašenosti ili Inicijative za rešenje problema, ili da se sprovedu oba ili nijedan¹⁴.

E. Promovisanje investicija sa veoma pozitivnim uticajima na životnu sredinu i socijalna pitanja, uključujući rad u partnerstvu sa drugima

43. Pored praćenja uticaja svih njegovih aktivnosti na životnu sredinu i socijalna pitanja, EBRD će proaktivno, na inovativan način promovisati projekte i inicijative koje su posebno osmišljene tako da imaju izrazito pozitivne uticaje na životnu sredinu i socijalna pitanja. Ovakav pristup obuhvata:

- pružanje tehničke pomoći kojom će se dopuniti postojeći ili predloženi EBRD-ovi projekti, što uključuje razvoj efikasnih sistema za upravljanje, pribavljanje sertifikata kvaliteta u različitim oblastima, i pomoć klijentima u prepoznavanju i primeni najbolje prakse
- ulaganje u uspostavljanje takve sredine koja bi EBRD-ovim klijentima omogućila kvalitetnije bavljenje pitanjima životne sredine i socijalnim pitanjima, uključujući podršku reformi sektora za kreiranje politika i zakonodavnog okvira, institucionalnu izgradnju kapaciteta, sektorska istraživanja i strateške procene
- promovisanje samostalnih investicionih projekata u prioritetnim oblastima
- finansiranje pilot projekata kao bi se ispitale potencijalne poslovne aktivnosti koje bi imale veoma pozitivan uticaj na životnu sredinu i socijalna pitanja.

44. Kod ovakvih inicijativa EBRD će nastojati da uspostavi saradnički odnos sa klijentima, donatorima i drugim međunarodnim organizacijama. EBRD će voditi neprekidan dijalog o pitanjima vezanim za zaštitu životne sredine i socijalnu politiku sa vladama donatorskih zemalja, međunarodnim organizacijama, državama u kojima se sprovode projekti / aktivnosti i civilnim društvom.

45. EBRD ima za cilj da razvije sistematičan pristup prepoznavanju prilika za unapređenje zaštite životne sredine i socijalnih pitanja kroz svoj proces preliminarne analize stanja životne sredine i socijalnih pitanja, kao i postupak procene projekta, uključujući procene zaštite životne sredine i socijalnih pitanja ili revizije, kada je potrebno. Prepoznavanje takvih prilika omogućiće klijentima da donesu mere za unapređenje rezultata projekata vezanih za zaštitu životne sredine, socijalna pitanja, operativna pitanja i poslovne aktivnosti, a pomoćiće im i da ispune EBRD-ove kriterijume vezane za zdravo bankarsko poslovanje i uticaj na tranziciju.

46. EBRD će podržati unapređenja zaštite životne sredine i efikasno korišćenje i raspodelu sredstava kroz finansiranje opštinske infrastrukture vezane za životnu sredinu, kao što je snabdevanje vodom, kanalizacija i upravljanje čvrstim otpadom. EBRD će proceniti u kojoj meri izmene cena usluga mogu da stvore probleme pristupačnosti ovim uslugama za izvesne potrošačke grupe i proveravati da li već postoje, ili će biti uspostavljeni efikasni mehanizmi podrške, u cilju ublažavanja nepovoljnih socijalnih uticaja. EBRD će podržati ublažavanje klimatskih promena i

¹⁴ Videti www.ebrd.com/about/integrity/irm/about/.

prilagođavanje tim promenama, i to posebno investiranjem u projekte za efikasniju upotrebu energije i za korišćenje obnovljivih izvora energije, kao i pružanjem podrške najboljoj praksi u prilagođavanju klimatskim promenama. Ostale prioritetne oblasti za promovisanje projekata sa veoma pozitivnim uticajima na životnu sredinu i socijalna pitanja, uključujući oblast rodne ravnopravnosti, će se identifikovati u skladu sa pasusom br. 5. ove Politike.

F. Državne i sektorske strategije

47. Sve državne i sektorske strategije Banke moraju odražavati EBRD-ov mandat održivosti i moraju da sadrže odeljak koji opisuje implikacije po životnu sredinu i socijalna pitanja, kao i prilike u okviru predloženih aktivnosti EBRD-a, uključujući projekte tehničke saradnje. Strategije moraju sadržati glavna pitanja vezana za zaštitu životne sredine, ljudska prava, rodnu ravnopravnost i druga socijalna pitanja u relevantnoj državi/sektoru, i predloge EBRD-a za uzimanje u obzir ovih pitanja u okviru njegovih aktivnosti, gde je to neophodno. Državne strategije će se oslanjati na postojeće strategije i planove u oblasti zaštite životne sredine i socijalne politike (na primer, nacionalni akcioni planovi za zaštitu životne sredine, nacionalne strategije održivog razvoja, strategije adaptacije na klimatske promene, strategije za pristupanje EU, sporazumi/akcioni planovi za evropsko partnerstvo i evropsku susedsku politiku, državni programi za dostojanstven rad MOR-a), aktivnosti civilnog društva kao i aktivnosti drugih međunarodnih institucija u oblasti zaštite životne sredine i socijalne politike, najpre Svetske banke i EU, kako bi se pružio uvid u glavna državna pitanja vezana za zaštitu životne sredine, socijalnu politiku i ljudska prava.

G. Institucionalna rešenja i aranžmani za sprovođenje

48. Da bi obezbedio adekvatno bavljenje napred opisanim strateškim smernicama, EBRD će izdvojiti odgovarajuća sredstva čime će se omogućiti efikasno sprovođenje ove Politike. Banka će obezbediti adekvatan broj zaposlenih koji će nadgledati proces preliminarne procene i praćenja zaštite životne sredine i socijalnih pitanja, kako bi se inicirali i razvijali projekti korisni po životnu sredinu i socijalna pitanja.

49. Ova Politika će stupiti na snagu šest meseci nakon što je usvoji Upravni odbor. Projekti koji su inicijalno odobreni od strane rukovodstva Banke¹⁵, pre stupanja na snagu ove Politike, podležu Politici zaštite životne sredine Banke iz 2003. godine.

50. EBRD će razvijati i sprovoditi Procedure za zaštitu životne sredine i socijalna pitanja, kao i odgovarajuća uputstva i smernice za podršku sprovođenju ove Politike, i omogućiće zaposlenima da dobiju odgovarajuću obuku o odredbama ove Politike.

51. Savetodavni odbor za zaštitu životne sredine i socijalna pitanja (Environmental and Social Advisory Council - ESAC) će nastaviti da pruža podršku EBRD-u. EBRD će tražiti mišljenje odbora u pogledu pitanja vezanih za opštu politiku kao i svih sektorskih politika, pre njihove finalizacije. Mišljenje odbora se takođe može tražiti u pogledu pitanja vezanih za finansiranje određenog projekta od strane EBRD-a.

52. EBRD će redovno pratiti i ocenjivati svoj učinak vezan za zaštitu životne sredine i socijalna pitanja u odnosu na ciljeve ove Politike. Uslovi za realizaciju će redovno biti razmatrani, i kao

¹⁵ U vreme usvajanja ove Politike, ovo inicijalno odobrenje pominje se kao "Načelni pregled".

rezultat toga mogu biti dopunjeni ili ažurirani, što podleže odobrenju od strane Upravnog odbora. Pored toga, Politika podleže procesu razmatranja od strane Upravnog odbora svakih pet godina.

Prilog 1: Projekti u okviru kategorije A

Ovaj spisak se odnosi na "grinfild" projekte ili velike projekte proširenja ili transformacije – zamene, u okviru dole navedenih kategorija. Spisak se sastoji od indikativnih kategorija, a vrste projekata su date kao primeri. Kategorizacija svakog projekta će zavisiti od prirode i obima stvarnih ili potencijalnih štetnih uticaja na životnu sredinu ili socijalna pitanja, što se utvrđuje na osnovu pojedinosti projekta, njegovog sprovođenja i lokacije na kojoj se odvija.

1. Rafinerije sirove nafte (izuzev preduzeća koja proizvode samo maziva iz sirove nafte) i postrojenja za gasifikaciju i likvefakciju 500 ili više tona uglja ili bitumenskih škriljaca dnevno.
2. Toplane i druga postrojenja za sagorevanje sa izlaznom toplotom od 300 ili više megavata¹ i nuklearne elektrane i drugi nuklearni reaktori, uključujući demontiranje ili stavljanje van pogona takvih elektrana ili reaktora (izuzev istraživačkih postrojenja za proizvodnju i konverziju fisionih i fertilnih materijala, čija maksimalna snaga ne prelazi 1 kW stalnog toplotnog opterećenja).
3. Postrojenja namenjena proizvodnji ili obogaćivanju nuklearnog goriva, preradi, skladištenju ili konačnom odlaganju ozračenog nuklearnog goriva, ili skladištenju, odlaganju ili preradi radioaktivnog otpada.
4. Složena postrojenja za početno topljenje livenog gvožđa i čelika; postrojenja za proizvodnju neprerađenih obojenih metala iz rude, koncentrata ili sekundarnih sirovina metalurškim, hemijskim ili elektrolitičkim procesima.
5. Postrojenja za ekstrakciju azbesta, kao i za obradu i transformaciju azbesta i proizvoda na bazi azbesta; za proizvode od azbestnog cementa sa godišnjom proizvodnjom većom od 20.000 tona gotovog proizvoda; za frikcionni materijal sa godišnjom proizvodnjom većom od 50 tona gotovog proizvoda; i za drugu upotrebu azbesta u količini većoj od 200 tona godišnje.
6. Složena hemijska postrojenja, tj. ona postrojenja za industrijsku proizvodnju koja koriste hemijsku obradu supstanci u kojima je nekoliko jedinica koje su funkcionalno povezane, grupisano zajedno, a koje služe za proizvodnju: baznih organskih hemikalija; baznih neorganskih hemikalija; veštačkih đubriva na bazi fosfora, azota ili kalijuma (prostih ili složenih veštačkih đubriva); osnovnih proizvoda za zaštitu bilja i biocida; osnovnih farmaceutskih proizvoda korišćenjem hemijskih ili bioloških procesa; i eksploziva.
7. Izgradnja puteva, autoputeva i pruga za međugradski železnički saobraćaj; aerodroma sa osnovnom dužinom piste od 2.100 m ili više; novih puteva sa četiri ili više traka, ili rekonstrukciju i/ili proširenje postojećih puteva tako da se dobije četiri ili više traka na onim mestima gde bi takvi novi putevi, ili rekonstruisani i/ili prošireni delovi puta u kontinuitetu bili duži od 10 km.
8. Cevovodi, terminali i prateća postrojenja za prenos velikih količina gasa, nafte i hemikalija.
9. Morske luke i unutrašnji vodni putevi, kao i pristaništa za unutrašnji vodni saobraćaj koji omogućava prolaz plovila od preko 1.350 tona; Trgovačke luke, dokovi za utovar i istovar povezani

¹ Što odgovara bruto izlaznoj snazi od 140 MW za elektrane sa parnim turbinama i plinskim turbinama jednostavnog ciklusa.

sa kopnom i spoljne luke (isključujući dokove za trajekte), koje omogućavaju prolaz plovilima od preko 1.350 tona.

10. Postrojenja za obradu i odlaganje otpada, koja služe za spaljivanje, hemijsku obradu ili deponovanje štetnog, toksičnog ili opasnog otpada.

11. Velike² brane i drugi objekti namenjeni zadržavanju ili stalnom skladištenju vode.

12. Sistemi za odvođenje podzemnih voda ili veštački sistemi za punjenje podzemnih rezervoara u slučajevima gde je godišnja zapremina odvedene ili ponovo prikupljene vode ekvivalentna ili prelazi 10 miliona kubnih metara.

13. Industrijska postrojenja za: (a) proizvodnju celuloze iz drveta i sličnih vlaknastih materijala; ili (b) proizvodnju papira i kartona, sa proizvodnim kapacitetom od preko 200 metričkih tona prosušenih na vazduhu, dnevno.

14. Iskopavanje velikih količina treseta, kamenolomi i površinski kopovi, i prerada ruda metala ili uglja.

15. Vađenje nafte i prirodnog gasa u komercijalne svrhe.

16. Postrojenja za skladištenje nafte, petrohemijskih ili hemijskih proizvoda sa kapacitetom većim od 200.000 tona.

17. Seča velike količine drva.

18. Postrojenja za tretiranje komunalnih otpadnih voda sa kapacitetom od preko 150.000 ekvivalent - stanovnika.

19. Postrojenja za preradu i odlaganje komunalnog čvrstog otpada.

20. Izgradnja velikih turističkih i maloprodajnih sadržaja.

21. Izgradnja visokonaponskih nadzemnih električnih dalekovoda.

22. Sanacija velikih površina zemljišta.

23. Visok stepen primarne poljoprivredne proizvodnje ili šumarstva, što takođe uključuje intenziviranje proizvodnje ili prenamenu prirodnih staništa.

24. Postrojenja za štavljenje krzna i kože čiji kapacitet prelazi 12 tona finalnih proizvoda dnevno.

25. Postrojenja za intenzivan uzgoj živine ili svinja sa više od 40.000 mesta za živinu; 2.000 mesta za proizvodnju tovljenih svinja (preko 30 kilograma); ili 750 mesta za krmače.

² Prema definiciji Međunarodne komisije za velike brane (International Commission on Large Damns - *ICOLD*). *ICOLD* definiše veliku branu kao branu visine od 15 ili više metara, računajući od temelja. Brane koje su između 5 i 15 metara visine i imaju rezervoar kapaciteta od 3 miliona kubnih metara ili više, takođe spadaju u kategoriju velikih brana.

26. Projekti³ čije sprovođenje se planira na osetljivim lokacijama, ili za koje se pretpostavlja da će imati primetan uticaj na takve lokacije, čak iako se kategorija projekta ne pojavljuje na ovom spisku. Takve osetljive lokacije obuhvataju, između ostalog, nacionalne parkove i druge zaštićene zone definisane državnim ili međunarodnim zakonima, i druge osetljive lokacije od međunarodnog, državnog ili regionalnog značaja, kao što su močvare, šume sa visokim stepenom biodiverziteta, područja od arheološkog i kulturnog značaja, i područja od važnosti za starosedelačko stanovništvo ili druge ranjive grupe.

27. Projekti koji mogu rezultovati znatnim štetnim uticajima socijalnog karaktera na lokalne zajednice ili druga lica/strane.

28. Projekti koji mogu prouzrokovati prinudno raseljavanje ili izmeštanje poslovne aktivnosti u znatnom obimu.

³ Uključujući, bez ograničenja, projekte koji su orijentisani ka zaštiti životne sredine i socijalnim pitanjima (kao što su obnovljivi izvori).

Prilog 2: Spisak projekata koje EBRD ne finansira iz razloga povezanih sa zaštitom životne sredine i socijalnim pitanjima

EBRD neće svesno finansirati, bilo direktno ili indirektno, projekte koji obuhvataju sledeće aktivnosti:

a) Proizvodnju ili trgovinu bilo kojim proizvodom, odnosno bavljenje bilo kojom delatnošću koja se smatra nezakonitom sa stanovišta zakona ili propisa države domaćina (tj. nacionalnih propisa), ili sa stanovišta međunarodnih konvencija i sporazuma, ili podleže međunarodnom procesu zabrane ili postupnog ukidanja, kao što je:

(i) Proizvodnja ili trgovina proizvodima koji sadrže polihlor bifenila (PCB)¹

(ii) Proizvodnja ili trgovina farmaceutskim proizvodima, pesticidima/herbicidima i drugim štetnim supstancama koje podležu međunarodnom procesu zabrane ili postupnog ukidanja²

(iii) Proizvodnja ili trgovina supstancama koje oštećuju ozonski omotač, koje podležu međunarodnom procesu postupnog ukidanja³

(iv) Trgovina divljom florom i faunom, ili proizvodnja, tj. trgovina proizvodima biljnog i životinjskog porekla, što je regulisano od strane CITES-a⁴

(v) Prekogranični promet otpada zabranjen odredbama međunarodnog prava⁵

b) Proizvodnja, upotreba ili trgovina nevezanim azbestnim vlaknima ili proizvodima koji sadrže azbest⁶

c) Aktivnosti zabranjene zakonima države domaćina ili međunarodnim konvencijama koje se odnose na zaštitu biodiverziteta ili kulturnog nasleđa⁷

¹ PCB: Polihlor bifenila – grupa visoko toksičnih hemikalija. PCB se može naći u električnim transformatorima punjenim naftom, kondenzatorima i razvodnicima proizvedenim u periodu od 1950. do 1985. god.

² Merodavna dokumenta su: Uredba EU-a (European Economic Community - *EEC*) br. 2455/92 koja se odnosi na izvoz i uvoz određenih opasnih hemikalija i njene kasnije izmene i dopune; UN Konsolidovana lista proizvoda čiju su potrošnju i/ili prodaju vlade zabranile, ukinule, strogo ograničile ili nisu odobrile; Konvencija o postupku davanja saglasnosti, na osnovu prethodnog obaveštenja, za određene opasne hemikalije i pesticide u međunarodnoj trgovini (Roterdamska konvencija); Stokholmska Konvencija o dugotrajnim organskim zagađivačima; Klasifikacija pesticida po stepenu opasnosti Svetske zdravstvene organizacije (World Health Organisation - *WHO*).

³ Supstance koje oštećuju ozonski omotač (Ozone Depleting Substances - *ODS*): Hemijska jedinjenja koja reaguju sa stratosferskim ozonom i oštećuju ga, što dovodi do nastajanja opšte poznatih "ozonskih rupa". Protokol iz Montreala navodi ODS-ove i ciljane rokove do kada će se njihova upotreba smanjiti i konačno ukinuti. Spisak hemijskih jedinjenja uređenih Protokolom iz Montreala, koji obuhvata aerosole, rashladna sredstva, agense za stvaranje pene, razređivače i protivpožarna sredstva, zajedno sa detaljima o zemljama potpisnicama i ciljanim rokovima za postupno ukidanje, može se dobiti od EBRD-a.

⁴ CITES (Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora): Konvencija o međunarodnoj trgovini ugroženim vrstama divlje flore i faune. Spiskovi vrsta zaštićenih CITES-om dostupni su na www.cites.org/eng/app/index.shtml.

⁵ Merodavna dokumenta su: Uredba (EC) br. 1013/2006 od 14. juna 2006, o prevozu otpada; Odluka C(2001)107/Final Saveta OECD-a u pogledu revizije Odluke C(92)39/Final o kontroli prekograničnog kretanja otpada namenjenog za reciklažu; Bazelska Konvencija, od 22. marta 1989. o kontroli prekograničnog kretanja štetnog otpada i njegovom odlaganju.

⁶ Ovo se ne odnosi na kupovinu i upotrebu cementnih obloga sa vezanim azbestom kada je sadržaj azbesta <20%.

⁷ Primenljive međunarodne konvencije su, bez ograničenja: Konvencija o očuvanju migratornih vrsta divljih životinja (Bonska konvencija); Konvencija o očuvanju močvarnih područja od međunarodnog značaja, posebno kao staništa ptica močvarica (Ramsarska Konvencija); Konvencija o očuvanju evropske divlje flore i faune i prirodnih staništa (Bernska konvencija); Konvencija o svetskoj baštini; Konvencija o biološkom diverzitetu i protokoli.

- d) Morski ribolov mrežama potegačama, uz korišćenje mreža dužine preko 2.5 kilometra
- e) Prevoz nafte ili drugih opasnih supstanci u tankerima koji ne ispunjavaju uslove koje je postavila Međunarodna pomorska organizacija (International maritime Organistaion - IMO)⁸
- f) Trgovina robom bez postojanja dozvola za izvoz ili uvoz, ili drugih dokaza o dozvoli tranzita od relevantne države izvoza, uvoza i, ukoliko je primenljivo, tranzita.

⁸ To obuhvata: tankere koji nemaju sve neophodne MARPOL SOLAS sertifikate (uključujući, bez ograničenja, poštovanje ISM kodeksa); tankere koji su na crnoj listi Evropske unije, ili zabranjeni Pariskim Memorandumom o razumevanju o državnoj kontroli luka (Paris MOU); i tankere kojima sledi postupno ukidanje prema MARPOL propisu 13G. Nijedan tanker sa jednostrukim trupom, stariji od 25. godina se ne treba koristiti.

Uslovi za realizaciju

UR 1: Procena i upravljanje zaštitom životne sredine i socijalnim pitanjima

Uvod

1. EBRD smatra važnim da sve kompanije koje finansira imaju sistematičan pristup u rešavanju pitanja vezanih za zaštitu životne sredine i socijalnu politiku, kao i uticaja vezanim za njihove aktivnosti. Efikasni sistemi upravljanja, primereni obimu i prirodi njihove poslovne aktivnosti, omogućavaju kompanijama da bolje upravljaju rizicima, iskorišćavaju prilike koje im se pružaju, unapređuju svoje delovanje na nivou zaštite životne sredine i socijalne politike kao i na svoju reputaciju, a često vode i ka uspešnijem finansijskom poslovanju. Uspešan i efikasan sistem upravljanja zaštitom životne sredine i socijalnim pitanjima dinamičan je i trajan proces koji inicira i podržava rukovodstvo, i podrazumeva svrsishodnu komunikaciju između klijenta, njegovih radnika i lokalnih zajednica obuhvaćenih projektom, ili aktivnostima kompanije pomenutog klijenta. To zahteva metodičan pristup koji se sastoji od planiranja, primene, provere i reagovanja na ishode na strukturisan način, ne bi li se postiglo kontinuirano poboljšanje delovanja.

Ciljevi

2. Banka zahteva od klijenata da razviju sistematičan pristup¹ upravljanju rizicima i prilikama vezanim za zaštitu životne sredine i socijalna pitanja, koji je prilagođen prirodi njihovih aktivnosti ili projekata, što će omogućiti klijentu da se pridržava politike zaštite životne sredine i socijalne politike Banke, tokom trajanja njenog učešća u projektu.

3. Uslov za realizaciju ("UR") 1. daje pregled obaveza klijenta u procesu preliminarnog procene, upravljanja i praćenja pitanja vezanih za zaštitu životne sredine i socijalnu politiku, koja su povezana sa projektima predloženim za finansiranje sredstvima EBRD-a. Saradnja sa interesnim grupama u okviru projekta je sastavni deo ovog procesa. Uslovi Banke u pogledu uključivanja interesnih grupa detaljnije su opisani u UR-u 10.

Posebni ciljevi UR-a 1. i UR-a 10. su:

Procena i upravljanje zaštitom životne sredine i socijalnim pitanjima (UR 1.)	Objavljivanje podataka i uključivanje interesnih grupa (UR 10.)
Identifikacija i procena kako štetnih, tako i korisnih uticaja i pitanja vezanih za zaštitu životne sredine i socijalnu politiku u vezi sa projektom.	Identifikacija pojedinaca ili lokalnih zajednica na koje projekat utiče ili može uticati, kao i ostalih interesnih grupa.
Usvajanje mera za izbegavanje, ili gde to izbegavanje nije moguće, svođenje na najmanju meru, ublažavanje ili nadoknadu za štetne	Omogućavanje interesnim grupama da se na odgovarajući način uključe u rešavanje pitanja vezanih za zaštitu životne sredine i socijalnu

¹ Iako nije obavezno, Banka podstiče klijente da razmotre prihvatanje akreditovanih sistema za upravljanje, kao što je ISO 14001.

uticaje na radnike, stanovništvo obuhvaćeno projektom i životnu sredinu.	politiku koja bi potencijalno mogla da utiču na njih, kroz proces objavljivanja podataka i sprovođenje svrsishodnih konsultacija.
Prepoznavanje i, gde je to izvodljivo, iskorišćavanje mogućnosti za unapređenje delovanja u okviru zaštite životne sredine i socijalne politike.	Održavanje konstruktivnog odnosa sa interesnim grupama na trajnoj osnovi, tako što će im se omogućiti svrsishodno učešće u sprovođenju projekta.
Promovisanje kvalitetnijeg delovanja u okviru zaštite životne sredine i socijalnih pitanja, putem dinamičnog procesa praćenja i procene delovanja.	

Područje primene

4. Ovaj UR se odnosi na projekte sa potencijalnim opasnostima i posledicama po životnu sredinu i socijalna pitanja, koje treba proceniti u ranoj fazi izrade projekta i kojima treba kontinuirano upravljati.

Zahtevi

Procena zaštite životne sredine i socijalnih pitanja

5. Sprovođenjem procesa procene, kao što su ocena rizika, revizija ili procena uticaja na životnu sredinu i socijalna pitanja, klijent će, na sveobuhvatan način, razmotriti moguća pitanja i uticaje vezane za zaštitu životne sredine i socijalnu politiku koji su povezani sa predloženim projektom. Informacije dobijene ovim putem će pomoći EBRD-u u sprovođenju sveobuhvatne analize klijentovog poslovanja, kao i projekta, i pomoći će da se utvrde primenljivi UR-ovi i odgovarajuće mere za bolje upravljanje rizikom i iskorišćavanje prilika, u skladu sa primenljivim UR-om. Proces procene sprovodi se na bazi najnovijih podataka, uključujući precizan i realan opis klijentovog poslovanja ili projekta, kao i relevantnih podataka o životnoj sredini i socijalnim pitanjima, do određenog nivoa detalja. Proces procene takođe treba da obuhvati identifikaciju relevantnih zakona i propisa na području u kome se projekat sprovodi, a koji se odnose na zaštitu životne sredine i socijalna pitanja, uključujući one zakone koji regulišu obaveze države domaćina prema međunarodnom pravu² (na primer obaveze u vezi sa planiranjem namene zemljišta i upravljanjem zaštićenim područjima).

6. Pitanja i uticaji vezani za zaštitu životne sredine i socijalnu politiku biće procenjeni u okviru područja uticaja projekta. To područje uticaja može da obuhvata jednu ili više sledećih tačaka:

- (i) Imovina i objekti koje poseduje, ili kojima direktno upravlja klijent, a koji su u vezi sa aktivnostima projekta koji će biti finansiran (kao što su proizvodni pogoni, elektroenergetski koridori, cevovodi, kanali, luke, pristupni putevi i gradilišta).
- (ii) Aktivnosti podrške/osposobljavanja, imovina i objekti koje poseduju, ili kojima upravljaju treća lica angažovana od strane klijenta za upravljanje njihovim poslovanjem ili za sprovođenje projekta (kao npr. izvođač radova).

² Na primer, konvencije "Aarhus" i "Espoo", kao i Konvencije o biodiverzitetu

(iii) Prateći objekti ili poslovne aktivnosti koje ne finansira EBRD kao deo projekta, i mogu čak biti odvojena pravna lica, ali čija održivost i postojanje zavise isključivo od projekta, i čija su roba i usluge bitne za uspešno funkcionisanje projekta.

(iv) Objekti, pogoni i usluge koje su u vlasništvu, ili kojima upravlja klijent, a koji su deo paketa poverenog EBRD-u kao obezbeđenje zajma.

(v) Područja i lokalne zajednice na koje potencijalno mogu uticati: kumulativni uticaji daljeg planiranog razvoja projekta, ili drugi izvori sličnih uticaja na tom geografskom području, bilo koji postojeći projekat ili okolnost, i drugi događaji vezani za projekat i koji se realno mogu predvideti, u trenutku kada se sprovodi detaljna analiza stanja.

(vi) Područja i lokalne zajednice koje će možda biti pod uticajem neplaniranih, ali predvidljivih događaja izazvanih sprovođenjem projekta, a koji se mogu desiti kasnije, ili na drugoj lokaciji. Područje uticaja ne obuhvata moguće uticaje koji bi se desili i bez sprovođenja projekta ili nezavisno od njega.

Na osnovu gore navedenog EBRD i klijent će se dogovoriti o tačnom području uticaja za svaki projekat ponaosob.

7. Pitanja i uticaji vezani sa zaštitu životne sredine i socijalnu politiku će takođe biti razmatrani u odnosu na relevantne faze ciklusa projekta. To uključuje period pre započinjanja izgradnje nekog objekta, njegovu izgradnju, rad, kao i stavljanje van pogona ili zatvaranje, a potom vraćanje lokacije u prethodno stanje. U slučajevima kada to ima smisla, proces procene će takođe uzeti u obzir ulogu i sposobnost trećih lica, kao što su lokalne i državne vlasti, izvođači i dobavljači, u meri u kojoj oni mogu uticati na projekat, uzimajući u obzir da će sposobnost klijenta da upravlja rizicima i uticajima zavisiti od njegove kontrole, kao i uticaja koji ima na radnje trećih lica. Uticaji povezani sa lancima snabdevanja bitnim za suštinske funkcije projekta, razmatraće se u slučajevima kada su resursi koje projekat koristi ekološki osetljivi, ili u slučajevima kada je niska cena radne snage važan faktor konkurentnosti predmeta isporuke³. U okviru procesa procene će se takođe razmotriti potencijalna prekogranična i globalna pitanja, kao što su uticaji vezani za otpadne vode i ispuštanja gasova, pojačanu upotrebu ili zagađenje međunarodnih plovnih puteva, emisije gasova koji izazivaju efekat staklene bašte, ublažavanje klimatskih promena i navikavanje na njih, kao i uticaji na ugrožene vrste i prirodna staništa.

8. Priroda sprovedenih sveobuhvatnih analiza će biti srazmerna pratećim rizicima i pitanjima. Taj proces će uključivati adekvatno, tačno i objektivno vrednovanje i predstavljanje problema, a sprovešće ga kvalifikovani i iskusni pojedinci. U zavisnosti od značaja problema i uticaja, Banka može zahtevati da proces sveobuhvatne analize sprovedu nezavisni stručnjaci. Banka će sa klijentom dogovoriti prirodu studije sveobuhvatne analize, za svaki projekat ponaosob.

9. Projekti koje EBRD svrsta u kategoriju "A" zahtevaju sprovođenje posebnih zvaničnih i participativnih procesa procene. Okvirni spisak takvih projekata dat je u Prilogu 1 ove Politike. Projekti okarakterisani kao "grinfild", kao i oni koji zahtevaju značajno proširenje aktivnosti, sa potencijalno velikim i raznovrsnim negativnim uticajima na životnu sredinu i socijalna pitanja, kao npr. oni koji su navedeni u Prilogu 1, zahtevaju sprovođenje sveobuhvatne procene uticaja na životnu sredinu i/ili socijalna pitanja, kako bi se prepoznali i procenili potencijalni budući uticaji na životnu sredinu i socijalna pitanja u vezi sa predloženim projektom, zatim potencijalne prilike za poboljšanje kao i da bi se predložile mere neophodne da se izbegnu, ili gde to izbegavanje nije moguće, smanje i ublaže, negativni uticaji. Ovakav proces procene će takođe obuhvatiti ispitivanje tehnički i finansijski izvodljivih alternativa postojećem izvoru uticaja, kao i dokumentovana

³ Vidi UR 2., pasus br. 20 i UR 6., pasus br. 22.

obrazloženja za izbor određenih aktivnosti. Procena uticaja na životnu sredinu (Environmental Impact assessment - EIA) / Procena uticaja na socijalna pitanja (Social Impact Assessment - SIA) mora zadovoljiti UR 10., kao i sve važeće zahteve sadržane u domaćem zakonodavstvu, npr., zakonske obaveze vezane za sprovođenje procene uticaja na životnu sredinu i ostale relevantne zakone⁴. Pod izuzetnim okolnostima može se zahtevati sprovođenje regionalne, sektorske ili strateške procene. Za projekte koji uključuju prinudno raseljavanje, ili imaju uticaj na starosedelačko stanovništvo ili kulturno nasleđe, uz ostale neophodne studije sveobuhvatne analize životne sredine i socijalnih pitanja, biće potrebno sprovođenje procesa procene u skladu sa UR-om 5., UR-om 7. odnosno UR-om 8.

10. Projekti svrstani u kategoriju “B” mogu zahtevati sprovođenje raznih ispitivanja, tj. sveobuhvatnih analiza, u zavisnosti od prirode projekta, veličine i lokacije, kao i karakteristika potencijalnih uticaja i rizika vezanih za zaštitu životne sredine i socijalnu politiku. Sveobuhvatna analiza treba da identifikuje i proceni sve potencijalne buduće uticaje vezane za predloženi projekat, da prepozna potencijalne prilike za poboljšanje rezultata, i preporuči sve mere koje je neophodno preduzeti da bi se izbegli, ili gde to izbegavanje nije moguće, smanjili i ublažili štetni uticaji. U zavisnosti od mogućih rizika vezanih za zaštitu životne sredine i socijalna pitanja, Banka može zahtevati da postojeći objekti budu predmet revizije kako bi se procenili uticaji na životnu sredinu i socijalna pitanja ranijih i tekućih aktivnosti pomenutih objekata. Svrha takve revizije je da se utvrde raniji ili sadašnji problemi, trenutni status u vezi poštovanja važeće regulative, sistemi za upravljanje i poslovanje, kao i potencijalni rizici, obaveze i prilike vezane za projekat. Takođe, može biti potrebno sprovođenje drugih vrsta ispitivanja, kao što su analize opasnosti i procene rizika. Glavni fokus postupaka procene, revizije ili ispitivanja može biti zaštita životne sredine ili socijalna politika (na primer, rad, zdravlje i zaštita na radu, uticaji na lokalnu zajednicu/stanovništvo), ili kombinacija svega navedenog, u zavisnosti od prirode projekta. Ispitivanje postojećih objekata moraju sprovesti stručnjaci koji su nezavisni u odnosu na predmet ispitivanja.

11. U slučajevima kada klijenti koji posluju na više lokacija traže od EBRD-a opšte korporativno finansiranje, finansiranje obrtnog ili vlasničkog kapitala, proces procene opisan od pasusa br. 4. do pasusa br. 10., može biti nedovoljan. U takvim slučajevima, čije postojanje će potvrditi direktno EBRD za svaki pojedinačni projekat, klijent će angažovati kvalifikovane i iskusne nezavisne stručnjake da sprovedu proces revizije njegovog važećeg sistema upravljanja zaštitom životne sredine i socijalnim pitanjima (Environmental and Social Management System - ESMS) na korporativnom nivou, kao i ranijeg i tekućeg poslovanja kompanije, u odnosu na EBRD-ove UR-ove.

Kroz proces revizije će se:

- proceniti sposobnost klijenta da upravlja i rešava sve relevantne rizike i uticaje njegovog poslovanja i delovanja, vezane za zaštitu životne sredine i socijalna pitanja, naročito one koji su pomenuti u UR-ovima (uključujući i ovaj UR)
- proceniti u kojoj meri klijent poštuje zakone i propise koji su važeći na teritoriji na kojoj se sprovodi projekat, a koji se odnose na zaštitu životne sredine i socijalna pitanja, uključujući i one zakone kojima se regulišu obaveze zemlje domaćina u odnosu na međunarodno pravo.
- identifikovati najvažnije interesne grupe kompanije, kao i tekuće aktivnosti usmerene na njihovo uključivanje

⁴ Format izveštaja o proceni uticaja na životnu sredinu / socijalna pitanja, koji je usklađen sa EIA Direktivom Evropske unije, može se dobiti od EBRD-a. Projekti koji se sprovode u državama članicama EU moraju da poštuju Direktivu EIA Evropske unije, i u nekim slučajevima, dobiju dozvolu.

Tačan obim revizije na korporativnom nivou biće dogovoren sa EBRD-om u svakom pojedinačnom slučaju.

12. Projekti svrstani u kategoriju “C”, pošto imaju minimalne, ili uopšte nemaju neželjenih uticaja, neće biti predmet dalje procene zaštite životne sredine i socijalnih pitanja nakon njihove kategorizacije, i za njih neće biti potrebna izrada Akcionog plana za zaštitu životne sredine i socijalna pitanja, kako je opisano od pasusa br. 14. do pasusa br. 16., koji slede.

13. Kao deo procesa procene, klijent će identifikovati i saradivati sa interesnim grupama u skladu sa UR-om 10.

Akcioni plan za zaštitu životne sredine i socijalna pitanja (Akcioni plan)

14. Uzimajući u obzir zaključke preliminarne procene zaštite životne sredine i socijalnih pitanja i rezultat konsultacija sa interesnim grupama, klijent će u formi Akcionog plana za zaštitu životne sredine i socijalna pitanja (Akcioni plan), razviti i sprovesti program ublažavanja i preduzimanja mera i aktivnosti za poboljšanje poslovanja usmerenih na identifikovana pitanja, uticaje i prilike vezane za zaštitu životne sredine i socijalna pitanja. Mere i aktivnosti za ublažavanje posledica biće osmišljene tako da sve relevantne faze projekta (na primer, priprema izgradnje nekog objekta, njegova izgradnja, rad, kao i stavljanje van pogona ili zatvaranje, a potom vraćanje lokacije u prethodno stanje) funkcionišu u saglasnosti sa važećim zakonima i propisima, kao i UR-ovima ove politike. Akcioni plan treba da ima dugoročan i višefazni pristup i da uzme u obzir očekivane izmene regulative. Akcioni plan će se fokusirati na izbegavanje uticaja, a gde to nije moguće, predvideće sprovođenje mera za ublažavanje, kako bi se mogući uticaji minimizirali tj. sveli na prihvatljiv nivo. U slučajevima kada preostali uticaji deluju na biodiverzitet, može se zahtevati neutralizovanje tih uticaja na životnu sredinu po principu “bez neto gubitka”, u skladu sa UR-om 6.; nadoknade za prinudno raseljavanje i za uticaj na starosedelačko stanovništvo biće obezbeđene u skladu sa UR-om 5. i UR-om 7. Akcioni plan će se, takođe, u nekim slučajevima baviti iskorišćavanjem prilika za postizanje dodatnih rezultata u oblasti zaštite životne sredine i socijalne politike u okviru projekta, uključujući i programe za razvoj lokalnih zajednica. Kada se u okviru procesa procene identifikuju interesne grupe koje bivaju okarakterisane kao ugrožene ili ranjive, Akcioni plan će sadržati raznovrsne mere kojima će se obezbediti da štetni uticaji ne pogoršaju njihov položaj i da im se ne uskrate prilike da uživaju u razvojnim mogućnostima koje proističu iz projekta. U zavisnosti od prirode projekta, Akcioni plan može da sadrži kombinaciju operativnih politika, procedura, sistema za upravljanje, praktičnih aktivnosti i kapitalnih investicija. Mere i aktivnosti usmerene ka rešavanju prepoznatih uticaja i rizika će prvenstveno stremiti ka izbegavanju i sprečavanju uticaja, ili ukoliko to nije moguće, ka njihovom smanjivanju, ublažavanju ili primeni mera nadoknade kada je to tehnički i finansijski izvodljivo.

15. Nivo detalja i složenosti Akcionog plana kao i prioriteta među identifikovanim merama i aktivnostima će odražavati rizike, uticaje i prilike vezane za projekat. U Akcionom planu će biti izložena ključna pitanja vezana za zaštitu životne sredine i socijalnu politiku, aktivnosti koje treba preduzeti u cilju rešavanja tih pitanja na adekvatan način, kao i radnje koje treba sprovesti kako bi se postigli maksimalni rezultati u oblasti zaštite životne sredine i socijalnoj politici, vremenski okvir za sprovođenje aktivnosti i odgovorna lica / jedinice za implementaciju i praćenje, kao i procenu svih pratećih troškova. Klijent će obavestiti EBRD na koji način će ti troškovi biti izmireni. Željeni rezultati će biti definisani tako da budu merljivi u odnosu na stanje utvrđeno prilikom preliminarne procene, u meri u kojoj je to moguće, uz prateće elemente kao što su indikatori za praćenje napretka, ciljevi, odnosno kriterijumi za prihvatanje koje je moguće pratiti tokom određenog

vremenskog perioda. U slučajevima kada tekuće poslovanje znatno odstupa od regulatornih zahteva i postojećih dozvola, predložene aktivnosti i raspored za njihovo sprovođenje moraju biti dogovoreni sa relevantnim nadležnim organima. Imajući u vidu dinamičku prirodu procesa razvoja projekta i njegovog sprovođenja, Akcioni plan će biti sastavljen tako da može da se prilagodi izmenjenim okolnostima na projektu, nepredviđenim događajima, kao i rezultatima procesa praćenja. Za projekte u okviru kategorije A, Banka se tokom preliminarne procene može dogovoriti sa klijentom o procesu upravljanja promenama, kako bi se na najbolji način upravljalo nepredviđenim okolnostima i izveštavalo o tome.

16. U slučaju kada klijenti koji posluju na više lokacija traže opšte korporativno finansiranje, finansiranje obrtnog ili akcijskog kapitala, Akcioni plan treba da bude deo klijentovog opšteg sistema upravljanja procesom zaštite životne sredine i socijalnim pitanjima, na korporativnom nivou. Akcioni plan će odgovoriti na sva pitanja identifikovana tokom korporativne revizije, tako što će sadržati vremenski ograničene mere za postizanje i održavanje usklađenosti sa UR-ovima Banke, u razumnom vremenskom roku.

Organizacioni kapacitet i preuzete obaveze

17. Klijent mora da uspostavi, održava i, po potrebi, ojača organizacionu strukturu kojom se definišu uloge, odgovornosti i ovlašćenja za sprovođenje Akcionog plana i prateći sistem upravljanja. Potrebno je odrediti osoblje koje će se ovim pitanjima baviti, uključujući predstavnika(e) rukovodstva, i uspostaviti jasan sistem odgovornosti i ovlašćenja. Ključne obaveze u oblasti zaštite životne sredine i socijalne politike treba da budu jasno definisane i predstavljene relevantnom osoblju, kao i ostatku organizacije. Rukovodstvo mora biti u dovoljnoj meri posvećeno ovim pitanjima a mora postojati i dovoljna količina ljudskih i finansijskih resursa u svakom trenutku, kako bi se postigli efikasni i kontinuirani rezultati na nivou zaštite životne sredine i socijalnih pitanja.

18. Klijent mora da obezbedi da zaposleni, koji su direktno odgovorni za aktivnosti vezane za zaštitu životne sredine i socijalna pitanja na nivou projekta ili preduzeća, budu kvalifikovani i adekvatno obučeni kako bi raspolagali znanjima i veštinama za obavljanje svog posla. Obuka treba da obuhvati i posebne mere i aktivnosti predviđene relevantnim UR-ovima i Akcionim planom (ukoliko postoji), kao i metode kojim će se one sprovesti na odgovarajući i efikasan način.

Upravljanje izvođačima

19. UR-ovi, kao i specifične obaveze propisane Akcionim planom će važiti za projekat, bez obzira da li ga direktno sprovodi klijent, ili to čini posredno, preko izvođača i podizvođača. Klijentova je obaveza da osigura da izvođači koji rade na projektu zadovoljavaju ove uslove. Efikasno upravljanje izvođačima obuhvata:

- procenu rizika za zaštitu životne sredine i socijalna pitanja, povezanih sa ugovorima
- uključivanje relevantnih odredbi UR-ova i Akcionog plana u tendersku dokumentaciju i procenu sposobnosti potencijalnih izvođača da ispune relevantne zahteve
- obavezivanje izvođača da primenjuju ove standarde putem ugovora koji moraju da uključuju i odgovarajuće pravne lekove za njihovo neprimenjivanje
- vođenje računa o tome da izvođači poseduju znanja i veštine potrebne za sprovođenje svojih projektnih zadataka, u skladu sa UR-ovima i zahtevima Akcionog plana
- praćenje poštovanja navedenih uslova od strane izvođača

- u slučaju pod-ugovaranja, zahtevanje od izvođača da ustanove slične odnose sa svojim podizvođačima

Zahtevi koji se odnose na radnu snagu i uslove rada radnika koji nisu u stalnom radnom odnosu navedeni su u UR-u 2., pasus br. 19.

Praćenje rada i ocena uspešnosti

20. Klijent će ustanoviti procedure za praćenje i merenje usklađenosti sa odredbama ugovora koje se odnose na zaštitu životne sredine i socijalna pitanja, uključujući one koje se tiču efikasne primene Akcionog plana i UR-ova, kao i praćenje rezultata postignutih vremenom, u odnosu na stanje utvrđeno tokom preliminarne procene. Obuhvat procesa praćenja će biti srazmeran opasnostima i štetnim posledicama po životnu sredinu i stanovništvo obuhvaćeno projektom. Proces praćenja će najčešće obuhvatiti beleženje informacija za praćenje efikasnosti i ustanovljavanje relevantnih mehanizama kontrole u cilju provere poštovanja obaveza i ostvarenog napretka, kao i reagovanje na izveštaje relevantnih inspeksijskih organa i povratnih informacija dobijenih od strane interesnih grupa, kao što su predstavnici lokalnih zajednica. Pored toga, klijent može da angažuje treća lica, kao što su nezavisni eksperti, lokalne zajednice i NVO, kako bi dopunio ili verifikovao podatke dobijene kroz sopstvene mehanizme praćenja. Za projekte svrstane u kategoriju A, klijent će morati da angažuje kvalifikovane i iskusne stručnjake da sprovode periodična praćenja / revizije dokle god je Banka aktivno uključena u realizaciju projekta. Klijent mora da dokumentuje rezultate procesa praćenja.

21. Rezultati dobijeni kroz proces praćenja treba da budu iskorišćeni kako bi se ispravile greške i poboljšao nivo operativne efikasnosti. Slično tome, aktivnosti u okviru procesa praćenja se mogu prilagođavati iskustvu stečenom tokom sprovođenja projekta i dobijenim povratnim informacijama. Tokom sprovođenja projekta rezultati praćenja koje sprovodi sam klijent, izveštaji relevantnih državnih inspeksijskih organa, revizije / izveštaji trećih lica, ili procesi praćenja koje sprovode kreditori, mogu da ukažu da su neophodne izmene Akcionog plana. Na osnovu rezultata dobijenih kroz proces praćenja, klijent će identifikovati i razmotriti sve neophodne korektivne i preventivne radnje koje treba uneti u izmenjeni Akcioni plan i / ili program za ispravljanje grešaka, koji će biti dostavljen Banci na odobrenje. Klijent će sprovoditi dogovorene korektivne i preventivne radnje i pratiti njihovo sprovođenje kako bi bio siguran u njihovu efikasnost.

22. Rukovodstvo organizacije klijenta treba da dobija redovne izveštaje o proceni uspešnosti sistema upravljanja u oblasti zaštite životne sredine i socijalnoj politici i / ili napretka ostvarenog po pitanju sprovođenja Akcionog plana, sastavljenih na osnovu sistematski prikupljenih podataka i analiza. Obim i učestalost ovakvog izveštavanja zavisiće od prirode i obima aktivnosti utvrđenih i sprovedenih u skladu sa klijentovim sistemom/programom upravljanja, Akcionim planom i drugim važećim projektnim obavezama.

23. Klijenti će specijalistima Banke za zaštitu životne sredine i socijalna pitanja, ili konsultantima koji deluju u ime Banke, organizovati posete projektnim lokacijama u okviru procesa praćenja postizanja rezultata na projektu. Učestalost i obim ovakvih poseta zavisiće od rizika vezanih za zaštitu životne sredine i socijalna pitanja u okviru projekta.

24. Kao deo redovnog procesa izveštavanja Banke, klijenti će dostavljati EBRD-u ažurirane podatke o napretku u sprovođenju Akcionog plana. Uključivanje interesnih grupa u proces sprovođenja projekta, uključujući i izveštaje o napretku u primeni Akcionog plana od strane trećih nezavisnih lica, biće preduzeto u skladu sa UR-om 10.

UR 2: Radni odnosi i uslovi rada

Uvod

1. EBRD smatra da je za bilo koji posao radna snaga važan resurs, kao i da su pravilno upravljanje ljudskim resursima i zdrav odnos između radnika i uprave, zasnovan na poštovanju prava radnika, uključujući i slobodu udruživanja i pravo na kolektivno pregovaranje, ključni elementi održivosti preduzeća. Pošteno postupanje prema radnicima i obezbeđivanje bezbednih i zdravih uslova za njihov rad, klijentima može doneti brojne opipljive koristi, kao što su poboljšanje efikasnosti i produktivnosti rada. Nasuprot tome, ukoliko se ne uspostavi i ne neguje zdrav odnos između radnika i uprave, to može umanjiti zalaganje zaposlenih, otežati njihovo zadržavanje, ugroziti projekat i naneti štetu ugledu klijenta.

Ciljevi

2. EBRD će nastojati da putem svojih aktivnosti podržava inicijative drugih institucija kao što su MOR i EU, u cilju promovisanja Agende dostojanstvenog rada. Politika ljudskih resursa, procedure i standardi koje klijent koristi će u najmanju ruku biti definisani tako da:

- uspostave i održe dobar odnos između radnika i uprave
- promovišu pravedno postupanje bez diskriminacije, kao i jednake mogućnosti za radnike
- promovišu poštovanje kolektivnih ugovora koje je klijent potpisao, domaćih zakona o radu i zapošljavanju, kao i osnovnih principa i ključnih pravnih načela sadržanih u konvencijama MOR-a, koje se suštinski bave ovim odnosom¹
- štite i unapređuju zdravlje radnika, posebno promovisanjem bezbednih i zdravih uslova rada.

Područje primene

3. Banka će se sa klijentom dogovoriti na koji način će se on baviti relevantnim zahtevima ovog Uslova za realizaciju (UR), u sklopu svog Akcionog plana za zaštitu životne sredine i socijalnih pitanja i/ili sistema upravljanja. Zahtevi vezani za sprovođenje preliminarne procene i upravljanja zaštitom životne sredine i socijalnim pitanjima, navedeni su u UR-u 1. i UR-u 10.

4. U okviru ovog UR-a, pojam “radnici” se koristi kada se govori o onima koji su u stalnom radnom odnosu kod klijenta. Primena UR-a na radnike koji nisu u stalnom radnom odnosu kod klijenta navedena je u pasusu br. 19. Pitanja vezana za lanac nabavke obrađena su u pasusima br. 20. i 21.

¹ Konvencije MOR br. 29 i 105. (prinudni rad, kao i rad u cilju otplate duga), br. 87. (sloboda udruživanja), br. 98. (pravo na kolektivno pregovaranje), br. 100. i 111. (diskriminacija), br. 138. (minimalna starosna granica) br. 182. (najteži oblici dečijeg rada).

Zahtevi

Upravljanje odnosima između radnika

Politika ljudskih resursa

5. Klijent će usvojiti i / ili sprovesti politiku ljudskih resursa koja je usklađena sa njegovom veličinom i brojem zaposlenih, a koja određuje njegov pristup upravljanju radnom snagom, u skladu sa zahtevima ovog UR-a. Ova politika mora biti jasna, razumljiva i dostupna svim radnicima.

Radni odnosi

6. Klijent će dokumentovati i obavestiti sve radnike o uslovima za rad i uslovima zapošljavanja, uključujući njihovo pravo na platu, radno vreme, prekovremeni rad i nadoknadu za prekovremeni rad, kao i sva druga prava (kao što su bolovanje, porodiljsko odsustvo i odsustvo sa rada radi nege deteta majke / oca, ili odmor).

Uslovi za rad i uslovi zapošljavanja

Opšta pitanja

7. Projekti u najmanju ruku moraju da poštuju:

- domaće zakone o radu, socijalnoj zaštiti i zdravstvenoj zaštiti i bezbednosti na radu
- načela i standarde utemeljene konvencijama MOR-a² vezane za:
 - a. ukidanje dečijeg rada
 - b. iskorenjivanje prinudnog rada
 - c. iskorenjivanje diskriminacije u oblasti zapošljavanja
 - d. slobodu udruživanja i kolektivnog pregovaranja

Dečiji rad

8. Klijent će poštovati sve relevantne odredbe domaćih zakona koje se odnose na zapošljavanje maloletnika. U svakom slučaju, klijent neće zaposliti decu radi njihove ekonomske eksploatacije, ili na poslovima koji mogu biti štetni, koji bi ometali školovanje deteta, ili bi bili štetni po zdravlje deteta ili fizički, mentalni, duhovni, moralni ili društveni razvoj. Mladi do 18 godina starosti se nikada neće zapošljavati na rizičnim poslovima, a rad lica do 18 godina starosti biće predmet odgovarajuće procene rizika.

Prisilni rad

9. Klijent se neće koristiti prinudnim radom koji se sastoji od bilo koje vrste rada ili usluga koje se ne obavljaju dobrovoljno, ili koje se iznuđuju od pojedinca pod pretnjom sile ili kazne. Pod tim se podrazumeva bilo koja vrsta prinudnog ili obavezujućeg rada, kao što je rad u zamenu za uslugu, rad na ime otplate duga, ili slični načini ugovaranja radnog odnosa.

² Konvencije MOR br. 29. i 105. (prinudni rad kao i rad na ime otplate duga), br. 87. (sloboda udruživanja), br. 98. (pravo na kolektivno pregovaranje), br. 100. i 111. (diskriminacija), br. 138. (minimalna starosna granica) br. 182. (najteži oblici dečijeg rada).

Zabrana diskriminacije i jednake mogućnosti

10. Projekti moraju biti usklađeni sa zahtevima EU o zabrani diskriminacije u oblasti zapošljavanja. Klijent se naročito obavezuje da:

- neće donositi odluke o zapošljavanju na osnovu ličnih karakteristika, kao što su pol, rasa, nacionalnost, etničko poreklo, religija ili uverenja, invaliditet, starost ili seksualna orijentacija, a koje nemaju nikakve veze sa zahtevima koje nameće posebna priroda posla
- će uspostaviti radni odnos na principu jednakih mogućnosti i pravičnog postupanja, i neće vršiti diskriminaciju u pogledu bilo kog aspekta radnog odnosa, uključujući pronalaženje kadrova i zapošljavanje, obezbeđivanje prihoda (uključujući plate i nadoknade), uslove za rad i uslove zapošljavanja, pristup stručnom usavršavanju, mogućnost unapređenja, prestanak radnog odnosa ili odlazak u penziju i sprovođenje radne discipline.

Posebne mere zaštite ili pomoći da bi se otklonila diskriminacija koja se desila u prošlosti, ili promocija zapošljavanja lokalnog stanovništva, ili izbor kandidata za određeni posao u skladu sa zahtevima koje nameće posebna priroda posla, a koje su sve u skladu sa domaćim zakonodavstvom, neće se smatrati diskriminacijom.

Radničke organizacije

11. Klijent neće odvracati radnike od formiranja ili pristupanja radničkim organizacijama po svom izboru, ili od učestvovanja u kolektivnom pregovaranju, i neće vršiti diskriminaciju niti se svetiti radnicima koji pristupaju, ili teže pristupanju takvim organizacijama, ili učestvuju u kolektivnom pregovaranju. U skladu sa domaćim zakonodavstvom, klijent će saradivati sa takvim radničkim organizacijama i blagovremeno ih informisati u cilju svrsishodnog pregovaranja. Kada domaće zakonodavstvo u značajnoj meri ograničava osnivanje ili funkcionisanje radničkih organizacija, klijent će stvoriti mehanizme putem kojih će radnici moći da iznesu svoje žalbe i zaštite svoja prava u pogledu uslova za rad i uslova zapošljavanja. Ovi mehanizmi ne bi trebalo da budu pod uticajem ili kontrolom klijenta.

Plate, nadoknade i uslovi za rad

12. Ponuđene plate, nadoknade i uslovi za rad, bi ukupno gledano trebalo da budu na nivou onih koje nude slični poslodavci na području dotične zemlje / regiona i u određenoj privrednoj grani. Kada je klijent potpisnik kolektivnog ugovora, ili je po drugom osnovu vezan za njega, takav sporazum će morati da poštuje.

Zdravlje i bezbednost na radu

13. Klijent mora pružiti radnicima bezbedno i zdravo radno okruženje, vodeći računa o rizicima koji idu uz prirodu posla kojim se bavi, kao i posebne vrste opasnosti prisutne u klijentovim radnim prostorima, uključujući i fizičke, hemijske, biološke i radiološke opasnosti. Klijent će preduzeti odgovarajuće mere da spreči nesreće, povrede i bolesti koje proizilaze iz rada, nastaju u vezi sa radom, ili se javljaju u toku rada, na sledeći način:

- identifikovanje i svođenje na najmanju moguću meru uzroka potencijalnih opasnosti za radnike
- obezbeđivanje preventivnih i zaštitnih mera, uključujući i izmene, zamene ili uklanjanje opasnih uslova ili supstanci

- obezbeđivanje odgovarajuće opreme za umanjivanje rizika, propisivanje i zahtevanje da se oprema koristi
- obuka radnika, kao i podsticanje radnika da koriste i poštuju zdravstvene i bezbednosne procedure i zaštitnu opremu
- dokumentovanje i izveštavanje o nesrećama, profesionalnim bolestima i nezgodama na radu
- uspostavljanje mera prevencije, pripravnosti i odgovora na hitne slučajeve.

14. Projekti moraju biti usklađeni sa relevantnim EU zahtevima u oblasti zdravlja i zaštite na radu, a kada takvi zahtevi ne postoje, sa relevantnim smernicama Međunarodne finansijske korporacije (International Finance Corporation – IFC).

15. Kako bi ispunio navedene zahteve, klijent će uspostaviti sistem upravljanja pitanjima vezanim za zdravlje i bezbednost na radu koji je u skladu sa obimom i prirodom njegovog poslovanja i dobrom međunarodnom praksom³.

16. Kada klijent obezbeđuje smeštaj za radnike, taj smeštaj mora biti primeren lokaciji na kojoj se nalazi i biti čist, bezbedan i, u najmanju ruku, zadovoljavati osnovne potrebe radnika. Smeštaj naročito mora biti obezbeđen u skladu sa domaćim zakonodavstvom i međunarodnom dobrom praksom koji se, između ostalog, odnose na sledeća pitanja: standardi naplate smeštaja; obezbeđivanje minimuma prostora za svakog radnika; obezbeđivanje sanitarnih i objekata za pranje veša, pripremu hrane i obezbeđivanje vode za piće; lokacija na kojoj se smeštaj nalazi u odnosu na radno mesto; zdravstvene, protivpožarne, sigurnosne i druge opasnosti ili smetnje, i sa tim povezane lokalne službe; pružanje prve pomoći i zdravstvene ustanove, kao i obezbeđivanje grejanja i sistema za ventilaciju. Radnicima se ne sme neopravdano ograničavati sloboda napuštanja i vraćanja u smeštaj koji im je poslodavac obezbedio.

Smanjivanje broja zaposlenih

17. Ako klijent predviđa kolektivna otpuštanja kao što je definisano u članu 1 Direktive EU 98/59, on mora napraviti plan za ublažavanje štetnih uticaja smanjivanja broja zaposlenih u skladu sa domaćim zakonodavstvom i dobrom praksom u relevantnom sektoru poslovanja, zasnovanom na načelu zabrane diskriminacije i održavanja konsultacija. Bez obzira na strožije odredbe domaćeg prava, takve konsultacije u najmanju ruku moraju obuhvatiti razumno obaveštavanje predstavnika radnika o izmenama broja zaposlenih i, kada je to potrebno, relevantnih javnih organa, tako da se plan za smanjivanje broja zaposlenih može zajednički razmotriti u cilju ublažavanja štetnih efekata gubitka posla za dotične radnike. Ishod konsultacija će biti sadržan u finalnoj verziji plana za smanjivanje broja zaposlenih.

Žalbeni mehanizam

18. Klijent će radnicima (i njihovim organizacijama, ako postoje) staviti na raspolaganje mehanizam za žalbe, kako bi mogli da iznesu opravdane prigovore vezane za radna mesta i uslove rada. Klijent će obavestiti radnike o postojanju žalbenog mehanizma prilikom zapošljavanja i pobrinuće se da im on bude lako dostupan. Mehanizam treba da obuhvati učešće predstavnika odgovarajućeg nivoa rukovodstva i treba da omogući pravovremeno rešavanje prigovora, koristeći razumljiv i transparentan proces putem koga se pružaju povratne informacije zainteresovanim

³ Kao što su Smernice MOR-a za zdravlje i bezbednost na radu (OHS) iz 2001. god. ili standard OHSAS 18001. Sistemi upravljanja treba da sadrže odgovarajuće podsticajne i kaznene mere kako bi promovisali dobru praksu u oblasti zdravlja i bezbednosti na radu.

stranama, i u kome nema pretnje ikakvim negativnim posledicama. Ovaj mehanizam ne bi trebalo da onemogući pristup drugim sudskim ili upravnim sredstvima zaštite koja su predviđena zakonom ili postojećom arbitražnom procedurom, niti da služi kao zamena žalbenom mehanizmu koji je predviđen kolektivnim ugovorima.

Radnici koji nisu u stalnom radnom odnosu kod klijenta

19. U slučaju kada klijent angažuje radnike preko izvođača ili drugih posrednika da rade na projektnim lokacijama, ili da obavljaju poslove direktno vezane za ključne ciljeve ovog projekta, po osnovu koji ne predstavlja stalni radni odnos, klijent će: (i) proveriti da li su ti izvođači ili posrednici ugledna i legitimna preduzeća, i (ii) zahtevati od njih da poštuju zahteve navedene u pasusima od br. 6. do br. 16., i br. 18., ovog UR-a. Kada klijent direktno angažuje radnike po osnovu koji ne predstavlja stalni radni odnos, takođe će poštovati zahteve navedene u pasusima br. 6. do br. 16. i br. 18.

Lanac snabdevanja

20. Štetni uticaji povezani sa lancima snabdevanja razmatraće se u slučajevima kada je niska cena radne snage jedan od bitnih faktora konkurentnosti predmeta isporuke. U takvim okolnostima, klijent će preduzeti razumne korake kako bi se raspitao o mogućem korišćenju dečije radne snage i prinudnog rada⁴ u okviru svog lanca snabdevanja robom i materijalima koji su presudni za ispunjavanje suštinskih funkcija projekta.

21. Ukoliko klijent sazna da se dečija radna snaga ili prinudni rad očigledno koriste u lancu snabdevanja, protivno standardima MOR-a, pri čemu nabavljena roba ili materijali bitno doprinose ispunjavanju suštinskih funkcija aktivnosti koje finansira EBRD, klijent će preduzeti sve razumne korake za rešavanje tog pitanja, u skladu sa sledećim zahtevima:

(a) U slučaju korišćenja dečije radne snage, klijent treba da nastavi da nabavlja robu ili materijale samo u slučaju kada je dobio zadovoljavajuće obećanje ili dokaz da je dobavljač, u skladu sa dobrom međunarodnom praksom, posvećen sprovođenju programa za eliminisanje takve prakse u razumnom vremenskom roku,. Klijent će redovno izveštavati EBRD o napretku postignutom u sprovođenju tog programa.

(b) U slučaju korišćenja prinudnog rada, klijent treba da nastavi da nabavlja robu ili materijale samo u slučaju kada je dobio zadovoljavajuće obećanje ili dokaz da je dobavljač preduzeo odgovarajuće korake da otkloni okolnosti koje se karakterišu kao prinudni rad.

⁴ Kao što je definisano konvencijama MOR-a br. 138, 182, 29, 105.

UR 3: Prevencija i smanjenje zagađenja

Uvod

1. EBRD je svestan da je održivi razvoj jedan od osnovnih aspekata kvalitetnog poslovnog upravljanja, i da su težnja za ekonomskim razvojem i zdrava životna sredina neraskidivo povezani. Prevencija i smanjenje zagađenja su ključni elementi načela održivog razvoja, i projekti koje finansira EBRD moraju poštovati dobru međunarodnu praksu u ovoj oblasti. Uticaje i pitanja u vezi sa aktivnostima koje izazivaju zagađenje treba razmatrati u vezi sa svim privrednim delatnostima, počevši od ispuštanja otpadnih voda i ispuštanja gasova na nivou pojedinačnog postrojenja, pa do uticaja na regionalnom i globalnom nivou, prema potrebi.

2. Kao jedan od potpisnika evropskih načela za životnu sredinu, EBRD se obavezao na:

- podržavanje načela predostrožnosti, načela prevencije, načela prema kome štetu po životnu sredinu treba najpre otkloniti na izvoru, kao i da zagađivač plaća štetu koju je prouzrokovao, i to kroz sve aktivnosti koje banka finansira
- zahtevanje poštovanja relevantnih EU standarda u oblasti zaštite životne sredine, naročito onih vezanih za industrijsku proizvodnju, vodu i upravljanje otpadom, zagađenje vazduha i zemljišta, zdravlje i sigurnost na radu¹, i zaštitu prirode², pod uslovom da se ti standardi mogu primeniti na nivou projekta (u daljem tekstu: "EU zahtevi u pogledu zaštite životne sredine")³.

Ciljevi

3. Ciljevi ovog Uslova za realizaciju (UR) su:

- da se izbegnu, ili kada to izbegavanje nije moguće, svedu na najmanju moguću meru štetni uticaji na zdravlje ljudi i životnu sredinu sprečavanjem ili smanjenjem zagađenja koje je direktno prouzrokovano projektom
- da pomogne klijentima u prepoznavanju mogućnosti za efikasnije upravljanje energijom i resursima i smanjenjem otpada, vezanim za projekat
- da se promoviše smanjenje emisije gasova koji izazivaju efekat staklene bašte, u vezi sa projektom.

Područje primene

4. Banka će se dogovoriti sa klijentom oko načina ispunjavanja relevantnih zahteva ovog UR-a, u okviru klijentovog Akcionog plana za zaštitu životne sredine i socijalna pitanja (Akциони plan) i / ili klijentovog opšteg sistema upravljanja. Zahtevi vezani za preliminarnu procenu i upravljanje zaštitom životne sredine i socijalnim pitanjima navedeni su u UR-u 1. i UR-u 10.

¹ Zdravlje i bezbednost na radu obuhvaćeni su UR-om 2.

² Očuvanje biodiverziteta obuhvaćeno je UR-om 6.

³ U smislu ove Politike i UR-ova, EU standardi u oblasti zaštite životne sredine mogu se primeniti na nivou projekta kada relevantan zakonski akt EU-a sadrži jasne kvantitativne ili kvalitativne zahteve koji se primenjuju na nivou objekta (za razliku od, na primer, nivoa okoline).

Zahtevi

Opšta pitanja

5. U zavisnosti od pasusa br. 6. koji sledi, projekti će biti definisani tako da ispunjavaju relevantne EU zahteve u pogledu zaštite životne sredine, kao i važeće domaće propise, i biće sprovedeni u skladu sa tim zakonima i zahtevima.

6. Opšte je poznato da su EU zahtevi u pogledu zaštite životne sredine vezani za mere sprečavanja i smanjenja zagađenja, zasnovani na najboljim mogućim postupcima, a da pri tom ne propisuju korišćenje bilo koje posebne tehnike ili specifične tehnologije, ali uzimaju u obzir tehničke karakteristike instalacije u pitanju, njenu geografsku lokaciju i lokalne uslove vezane za životnu sredinu, kako bi se obezbedio visok stepen zaštite životne sredine kao celine. Odredbe Akcionog plana u cilju ispunjavanja ovih uslova treba da uzmu u obzir rokove dogovorene na nacionalnom nivou za usklađivanje sa zakonodavstvom EU (na primer, u državama kandidatima za članstvo u EU). Za projekte u državama koje nisu članice EU, državama kandidatima i potencijalnim kandidatima, rokovi u Akcionom planu za usklađivanje sa EU zahtevima u pogledu zaštite životne sredine treba da budu konzistentni sa bilateralnim sporazumima ili akcionim planovima dogovorenim između EU i dotične države, ali mogu takođe uzeti u obzir troškove primene i preovlađujuće lokalne okolnosti.

7. U slučajevima kada ne postoje primenljivi EU zahtevi u pogledu zaštite životne sredine, klijent će primenjivati drugu međunarodnu dobru praksu, kao što je ona koja je sadržana u Smernicama Grupacije Svetske banke za zdravlje i bezbednost životne sredine. U takvim slučajevima Banka će se dogovoriti o važećim zahtevima sa klijentom, za svaki projekat ponaosob.

8. Kada se regulativa zemlje domaćina razlikuje od nivoa i mera predviđenih EU zahtevima u pogledu zaštite životne sredine ili zahtevima dogovorenim u skladu sa stavom 7, od projekata se očekuje da ispune strožiju regulativu.

9. Za svaki pojedinačni projekat Banka će ustanoviti i, u dogovoru sa klijentom, utvrditi relevantne smernice i zahteve vezane za zaštitu životne sredine.

Prevenција zagađenja, očuvanje resursa i efikasno upravljanje energijom

10. Tokom projektovanja nekog objekta, njegove izgradnje, rada i stavljanja van pogona (životni ciklus projekta), klijent će razmotriti tehničke karakteristike instalacije, njenu geografsku lokaciju i lokalne / okolne uslove vezane za zaštitu životne sredine i primeniće tehnologije i postupke (tehničke) za prevenciju i kontrolu zagađenja kojima se štetni uticaji na zdravlje ljudi i životnu sredinu izbegavaju, ili, ukoliko to nije moguće, svode na najmanju moguću meru, a koje će istovremeno biti tehnički i finansijski izvodljive i isplative.

11. Klijent će izbeći ispuštanje zagađujućih materija, ili kada to nije moguće, svesti njihovo ispuštanje na najmanju moguću meru ili ga kontrolisati. Ovo se odnosi na ispuštanje zagađivača usled rutinskih, ne-rutinskih i slučajnih okolnosti, koji mogu imati kako lokalne, regionalne, tako i prekogranične uticaje. Osim toga, klijent bi trebalo da ispita i obuhvati svojim poslovanjem, mere za efikasno upravljanje energijom i mere za očuvanje vode i drugih resursa, u skladu sa načelima čistije proizvodnje.

Otpad⁴

12. Klijent će izbeći, ili svesti na najmanju moguću meru, stvaranje opasnih i ne-opasnih otpadnih materijala, i u najvećoj mogućoj meri umanjiti njihovu štetnost. Kada se stvaranje otpada ne može izbeći, ali je svedeno na minimum, klijent će ponovo upotrebiti, preraditi ili obnoviti otpad, ili ga koristiti kao izvor energije; kada se otpad ne može obnoviti ili ponovo upotrebiti, klijent će ga obraditi, uništiti i odložiti na način koji je bezbedan po životnu sredinu. Ako se stvoreni otpad smatra opasnim, klijent će razmotriti sve komercijalno razumne alternative za njegovo pouzdano odlaganje koje je bezbedno po životnu sredinu, uz vođenje računa o ograničenjima koja se primenjuju na njegovo prekogranično kretanje. Kada odlaganje otpada sprovode treća lica, klijent će koristiti preduzetnike koji se smatraju uglednim i priznata preduzeća licencirana od strane nadležnih organa.

Bezbedna upotreba i upravljanje opasnim materijama i materijalima

13. Klijent će nastojati da izbegne, smanji ili eliminiše upotrebu opasnih materija i materijala, i razmotriće korišćenje manje opasnih zamena za takve materije i materijale, u cilju zaštite zdravlja ljudi i životne sredine od njihovih potencijalnih štetnih uticaja. Kada njihovo izbegavanje nije moguće, klijent će razmotriti bezbednost načina njihove upotrebe i primeniti odgovarajuće mere upravljanja rizikom, u cilju smanjivanja na najmanju moguću meru, ili kontrole ispuštanja takvih materija / materijala u vazduh, vodu i / ili zemljište, koje proizilazi iz njihove proizvodnje, transporta, rukovanja, skladištenja, korišćenja i odlaganja, u vezi sa projektnim aktivnostima. Klijent će izbegavati proizvodnju, trgovinu i upotrebu opasnih materija i materijala koji podležu međunarodnim zabranama ili postepenom ukidanju zbog svoje visoke toksičnosti po živa bića, slabe razgradivosti u prirodi, mogućnosti za akumulaciju u tkivima živih bića, ili mogućnosti za uništavanje ozonskog omotača.

Pripravnost i reagovanje u vanrednim situacijama

14. Klijent će biti spreman da odgovori na poremećaje procesa, nepredviđene i vanredne situacije na način primeren poslovnim rizicima i potrebi da se spreče njihove potencijalno negativne posledice. Klijent će primenjivati zahteve iz pasusa br. 18. do br. 22. UR-a 4. kako bi identifikovao opasnosti koje bi mogle dovesti do velikih nesreća, sprečio ih i ograničio njihove posledice po ljude i životnu sredinu, sa ciljem obezbeđivanja visokog stepena zaštite na dosledan i efikasan način.

Industrijska proizvodnja

15. Klijent će uspostaviti postupke putem kojih će obezbediti da se sva ispuštanja štetnih materija i otpadnih voda i stvaranje otpada, beleži i stalno nadzire. Klijenti od kojih se zahteva da o ispuštanjima zagađujućih materija u vezi sa projektom izveštavaju Evropski registar ispuštanja i prenosa zagađujućih materija (*European Pollutant Release and Transfer Register - E-PRTR*)⁵, takođe će slati te podatke EBRD-u.

⁴ U smislu ovog UR-a, otpad je definisan kao heterogena mešavina gasovitih, tečnih i / ili čvrstih supstanci / materijala koju treba obraditi koristeći odgovarajuće fizičke, hemijske i / ili biološke procese, kako bi se bezbedno mogla odlagati u okolinu.

⁵ Preduzeća koje se nalaze u državama EU i državama kandidatima za članstvo u EU, a koje ispuštaju zagađujuće materije u vazduh, vodu i / ili zemljište iznad propisanih granica, moraju da prate i izveštavaju E-PRTR o ispuštenim količinama. E-PRTR je uspostavljen na osnovu Uredbe EU br. 166/2006 i naslediće aktuelni evropski Registar o ispuštanju zagađujućih materija. Pogledajte www.eper.ec.europa.eu/eper.

Očuvanje okruženja

16. U cilju rešavanja negativnih uticaja projekta na postojeće uslove u okruženju, klijent će: (i) razmotriti niz faktora, uključujući i krajnji prihvatni kapacitet životne sredine, postojeću i buduću namenu zemljišta, postojeće uslove okruženja, blizinu projekta ekološki osetljivim ili zaštićenim područjima, kao i mogućnost stvaranja zbirnih uticaja sa nepredvidljivim i nepopravljivim posledicama i (ii) promovisati strategije kojima se ispuštanje zagađujućih materija izbegava, ili, kada to nije moguće, svodi na najmanju moguću meru, uključujući i strategije koje doprinose poboljšanju uslova u okruženju, kada se može očekivati da će projekat predstavljati značajan izvor emisija u već degradiranom području. Ove strategije, između ostalog, obuhvataju procenu mogućnosti preseljenja projekta na alternativnu lokaciju i načina neutralizacije emisija.

Emisija gasova koji izazivaju efekat staklene bašte

17. Klijent će promovisati smanjenje emisije gasova koji izazivaju efekat staklene bašte (Greenhouse Gas - GHG) u vezi sa projektom, na način koji odgovara prirodi i obimu projektnih aktivnosti i uticaja.

18. Tokom razvoja projekata za koje se očekuje da će proizvoditi, ili već proizvode značajne količine GHG-a⁶, klijent će nabaviti i dostaviti podatke koji su neophodni, kako za procenu polazne emisije GHG-a (u periodu pre investiranja), tako i procenu kolika će emisija GHG-a biti nakon sprovođenja projekta. Smernice o potrebnim podacima treba tražiti od Banke. Procena GHG će obuhvatiti direktne emisije iz objekata koji su u vlasništvu ili pod kontrolom klijenta i nalaze se unutar fizičkih granica projekta, kao i emisije iz spoljašnjih objekata od kojih projekat zavisi, uključujući i indirektno povezane sa proizvodnjom električne energije za potrebe projekta a koja se odvija na nekom drugom mestu.

Smernice o određivanju granica projekta takođe treba tražiti od Banke⁷. Merenje i praćenje parametara neophodnih za procenu ispuštanja GHG emisija⁸ sprovodiće se na godišnjem nivou, tokom trajanja projekta.

19. Pored toga, klijent će u toku osmišljavanja i sprovođenja projekta proceniti tehnički i finansijski izvodljiva i isplativa rešenja za smanjenje koncentracije ugljenika, i sprovesti u delo odgovarajuća rešenja.

Upotreba i upravljanje pesticidima

20. U cilju zaštite bilja od štetočina, klijent će definisati i sprovesti koncept integralne zaštite od štetočina (Integrated Pest Management - IPM) i / ili integralne zaštite od bolesti (Integrated Vector

⁶ Značaj doprinosa projekta emisiji GHG-ova varira između pojedinih industrijskih oblasti. Smernice o količinama GHG emisija koje projekti u različitim industrijskim oblastima ispuštaju, date su u EBRD-ovom dokumentu pod nazivom *Metodologija za procenu emisije gasova koji izazivaju efekat staklene bašte - Smernice za konsultante koji rade na projektima koje finansira EBDR (GN0)*. Ovaj Uslov za realizaciju uglavnom se primenjuje u slučajevima kada ukupna emisija direktnih i indirektnih izvora povezanih sa električnom energijom kupljenom za sopstvenu potrošnju prelazi 100.000 tona CO₂ na godišnjem nivou. Međutim, uslov se može primenjivati i kada je emisija niže vrednosti, a projektom se žele postići značajnija poboljšanja u efikasnosti proizvodnje. Klijentima se savetuje da se konsultuju sa Bankom oko toga da li će biti potrebno pribavljanje podataka za GHG procenu.

⁷ Smernice o potrebnim podacima i određivanju granica projekta date su u *Protokolima Banke za reviziju i procenu zaštite životne sredine* i EBRD-ovoj *Metodologiji za procenu emisije gasova koji izazivaju efekat staklene bašte - Smernice za konsultante koji rade na projektima koje finansira EBDR (GN1)*.

⁸ Na primer, količine goriva ili potrošnje struje.

Management - IVM). Klijentov program integralne zaštite od štetočina i bolesti podrazumeva koordinisano korišćenje informacija o štetočinama i životnoj sredini, zajedno sa postojećim metodama suzbijanja štetočina, uključujući tradicionalne metode, biološke, genetičke i, kao krajnje rešenje, upotrebu hemijskih sredstava za sprečavanje neprihvatljivih nivoa štete. Kada aktivnosti zaštite od štetočina uključuju upotrebu pesticida, klijent će nastojati da smanji uticaje pesticida na zdravlje ljudi i životnu sredinu i, generalno gledano, postigne održivije korišćenje pesticida, kao i značajno ukupno smanjenje rizika i upotrebe pesticida, u skladu sa potrebama koje nameće zaštita useva.

Održivo korišćenje pesticida obuhvata:

- svođenje na minimum ili, kada je to moguće, eliminisanje upotrebe pesticida, što dovodi do smanjivanja opasnosti i rizika po zdravlje i životnu sredinu zbog upotrebe pesticida
- smanjenje nivoa štetnih aktivnih supstanci zamenom onih najopasnijih bezbednijim alternativama (uključujući i ne-hemijskim)
- odabir pesticida koji su manje toksični za ljude, a za koje se zna da su efikasni protiv tačno određenih vrsta na koje su upereni i imaju minimalni uticaj na ostale vrste kao i na životnu sredinu
- bavljenje uzgojem biljaka uz upotrebu malih količina pesticida, ili bez njih
- svođenje nanošenja štete prirodnim neprijateljima na najmanju moguću meru i sprečavanje razvoja otpornosti kod štetočina.

21. Klijent će rukovati, skladištiti, primeniti i odlagati pesticide u skladu sa dobrom međunarodnom praksom u okviru tog sektora, kao što su Međunarodna pravila ponašanja o distribuciji i upotrebi pesticida, Organizacije za prehranu i poljoprivredu (Food and Agriculture Organisation - FAO).

22. Klijent neće koristiti proizvode koji u odnosu na Preporučenu klasifikaciju pesticida prema nivou opasnosti Svetske zdravstvene organizacije potpadaju pod Klasu opasnosti 1a (izuzetno opasni) i 1b (vrlo opasni); ili Klasu II (umereno opasni), ukoliko u državi koja je domaćin projekta nema ograničenja u pogledu distribucije i korišćenja ovih hemikalija, ili ukoliko postoji verovatnoća da će biti dostupne osoblju koje će ih koristiti bez odgovarajuće obuke, opreme i sredstava za rukovanje, skladištenje, primenu i pravilno odlaganje.

UR 4: Zdravlje, bezbednost i zaštita lokalnog stanovništva

Uvod

1. EBRD je svestan da projektne aktivnosti, oprema i infrastruktura često donose koristi lokalnim zajednicama, kao što su nova radna mesta, usluge, i mogućnosti za privredni razvoj. Sa druge strane, projekti takođe mogu da povećaju mogućnost izlaganja lokalne zajednice rizicima i uticajima koji proističu iz privremenih ili trajnih promena u populaciji; prevoza sirovina i gotovih proizvoda; izgradnje objekata, njihovog rada i stavljanja van pogona; nesreća, kvarova na konstrukcijama, i ispuštanja štetnih materija.

2. Lokalne zajednice takođe mogu biti izložene uticajima na njihove prirodne resurse, oboljenjima, i prisutnošću obezbeđenja. Uz uvažavanje uloge javnih vlasti u promovisanju zdravlja, bezbednosti i zaštite stanovništva, ovaj uslov za realizaciju ("UR") upućuje na odgovornost klijenta da prepozna i izbegne ili umanjí rizike i štetne uticaje na zdravlje, bezbednost i zaštitu lokalne zajednice, koji mogu proisteći iz projektne aktivnosti.

3. Opasnosti i uticaji opisani u ovom UR-u mogu biti još ozbiljniji u slučajevima projekata koji se sprovode na konfliktnim ili post-konfliktnim područjima, ili na područjima koja su podložna značajnim prirodnim ili veštačkim nepogodama (na primer, trusna ili poplavna područja).

Ciljevi

4. Ciljevi ovog UR-a su sledeći:

- izbeći ili svesti na najmanju moguću meru opasnosti i uticaje na zdravlje i bezbednost lokalnog stanovništva za vreme trajanja projektnog ciklusa, kako u redovnim tako i u vanrednim okolnostima,
- osigurati da se obezbeđenje zaposlenih i imovine povezane sa projektom sprovodi na propisan način kojim će se opasnosti po bezbednost i zaštitu stanovništva izbeći, ili svesti na najmanju moguću meru.

Područje primene

5. Primenljivost ovog UR-a određuje Banka u toku procesa preliminarne procene uticaja na životnu sredinu i socijalna pitanja. Ukoliko se utvrdi da je UR primenljiv na projekat, Banka će u dogovoru sa klijentom utvrditi način na koji će se pristupiti rešavanju i upravljanju zahtevima ovog UR-a, u okviru sveukupnog Akcionog plana za zaštitu životne sredine i socijalna pitanja (Akcionog plana) i/ili klijentovog sistema upravljanja. Zahtevi vezani za proces preliminarne procene i upravljanje uticajima na životnu sredinu i socijalna pitanja, dati su u UR-u 1. i UR-u 10.

6. Ovaj UR se bavi opasnostima i uticajima kojima bi lokalno stanovništvo moglo biti izloženo kao posledica projektne aktivnosti, uključujući fazu izgradnje, stavljanja u pogon, rada i stavljanja van pogona. Treba imati u vidu da potencijalni uticaji mogu da variraju u različitim fazama projekta. Standardi vezani za zdravlje i zaštitu na radu dati su u okviru UR-a 2.; detaljni uslovi u pogledu sprečavanja uticaja zagađenja na ljudsko zdravlje i životnu sredinu dati su u okviru UR-a 3.

Zahtevi

Zahtevi vezani za zdravlje i bezbednost lokalnog stanovništva

Opšti uslovi

7. Klijent će prvo identifikovati i proceniti opasnosti i posledice po zdravlje i bezbednost lokalnih zajednica obuhvaćenih projektom, koje bi mogle nastupiti u toku kreiranja projekta, faze izgradnje, rada, i stavljanja van pogona, a potom utvrditi odgovarajuće preventivne mere i planove za njihovo rešavanje. Prednost će se davati merama sprečavanja ili izbegavanja opasnosti i posledica u odnosu na mere za njihovo smanjenje.

8. Kada projekat, ili određena faza projekta predstavlja materijalnu opasnost, ili može imati štetne uticaje po zdravlje i bezbednost lokalnih zajednica obuhvaćenih projektom, klijent će objaviti relevantne informacije u vezi sa projektom, kako bi omogućio lokalnim zajednicama i nadležnim državnim organima da shvate rizike i potencijalne uticaje, kao i odgovarajuće mere koje klijent predlaže u cilju prevencije, ublažavanja ili reakcije u vanrednim okolnostima. Klijent će se konsultovati sa lokalnim zajednicama i nadležnim državnim organima o predloženim merama pre nego što one budu definitivno utvrđene, i uzeće u obzir njihove brige i komentare. Klijent će redovno preispitivati ove mere i saradivati sa lokalnim zajednicama i organima, obaveštavajući ih o statusu implementacije planova i ispunjavanju obaveza, postignutim rezultatima, i diskutujući sa njima o neophodnim promenama planova, pre primene takvih promena. Informacije mogu biti objavljene u vidu sažetka (pri čemu moraju da sadrže minimalan nivo detalja koji će interesnim grupama omogućiti da u potpunosti shvate rizike, potencijalne uticaje i mere koje treba preduzeti) i / ili mogu biti redigovane radi uklanjanja poverljivih informacija.

9. Klijent će EBRD-u redovno podnositi izveštaje o rizicima, potencijalnim uticajima i koristima koje projekat nosi, kao i o sprovođenju svih akcionih planova (na primer, na godišnjem nivou). Klijent će ove izveštaje takođe podnositi lokalnim zajednicama obuhvaćenim projektom, kao deo obaveze izveštavanja interesnih grupa u skladu sa UR-om 10.

Obezbeđenje infrastrukture i opreme

10. Građevine, delove građevina i druge objekte koji su sastavni deo projekta, klijent će projektovati, izgraditi, koristiti i stavljati van upotrebe u skladu sa dobrom međunarodnom praksom u relevantnom sektoru, pri čemu će posebno uzeti u obzir potencijalno izlaganje opasnostima, naročito kada pripadnici lokalnog stanovništva imaju pristup pomenutim objektima, ili kada bi njihov kvar mogao da izazove direktne ili indirektno štete stanovništvu. Građevine i objekte će projektovati i graditi kvalifikovani stručnjaci sa iskustvom, a overavaće ih ili odobravati nadležne ustanove ili stručnjaci.

11. Kada se građevine ili objekti, kao što su brane, zaštitne brane od jalovine ili deponije pepela nalaze na lokacijama visokog rizika, pa bi svaki njihov kvar ili greška mogli da ugroze bezbednost lokalnog stanovništva, klijent će angažovati jednog ili više kvalifikovanih stručnjaka sa odgovarajućim i dokazanim iskustvom na sličnim projektima, koji su nezavisni u odnosu na stručnjake koji su radili na projektovanju i izgradnji, radi procene predloženih rešenja u što ranijoj fazi razvoja projekta, kao i tokom kasnijih faza projekta, kao što su dizajn, izgradnja i puštanje u rad. U slučaju projekata koji uključuju korišćenje pokretne opreme na javnim putevima i drugim vrstama infrastrukture, klijent će se potruditi da spreči nezgode i nesreće povezane sa rukovanjem takvom opremom.

Zaštita od opasnih materija

12. Klijent će sprečiti, ili svesti na minimum mogućnost da lokalno stanovništvo bude izloženo opasnim materijama nastalim kao posledica projekta. U slučaju da postoji mogućnost da lokalno stanovništvo (uključujući zaposlene i njihove porodice) bude izloženo opasnim materijama, naročito onima koje mogu da ugroze život, klijent će posebnu pažnju posvetiti izbegavanju, ili svođenju njihove izloženosti na minimum tako što će promeniti, zameniti ili eliminisati uslove ili materije koje uzrokuju opasnost.

13. Kada su opasne materije deo postojeće projektne infrastrukture ili objekata, klijent će sprovođenju aktivnosti vezanih za puštanje u rad i stavljanja van pogona, pristupiti sa posebnom pažnjom, ne bi li sprečio izlaganje lokalnog stanovništva tim opasnostima. Klijent će saradivati sa nadležnim organima u cilju pribavljanja dostupnih informacija o nivou izloženosti materijama za koje je poznato da izazivaju neprenosive bolesti, kao što su rak i bolesti pluća.

14. Osim toga, klijent će uložiti ekonomski opravdane napore da kontroliše bezbednost transporta sirovina, kao i prevoza i odlaganja otpada, i sprovede mere radi izbegavanja ili kontrolisanja izloženosti lokalnog stanovništva opasnim materijama. Informacije o opasnostima, izloženosti stanovništva, merama ublažavanja i praćenju će biti dostavljene nadležnim organima i javno objavljene.

Pitanja vezana za resurse životne sredine i prirodne resurse

15. Klijent će sprečiti i izbeći, ili svesti na minimum pogoršanje posledica prirodnih opasnosti, kao što su klizišta ili poplave, koje bi moglo biti prouzrokovano promenom načina korišćenja zemljišta usled sprovođenja projektnih aktivnosti.

16. Klijent će takođe izbeći, ili svesti na minimum štetne uticaje uzrokovane projektnim aktivnostima na vazduh, zemljište, vodu, vegetaciju i faunu, ili druge prirodne resurse koje koristi lokalno stanovništvo obuhvaćeno projektom.

Izloženost lokalnog stanovništva bolestima

17. Klijent će identifikovati zarazne bolesti koje mogu biti prouzrokovane projektnim aktivnostima, ili od strane radne snage angažovane na projektu (uključujući izvođače). Ukoliko postoji potreba, trebalo bi razviti Akcione planove kojima bi se sprečilo, ili svelo na minimum izlaganje radnika ili lokalnog stanovništva bolestima uzrokovanih prenosiocima i drugim zaraznim bolestima koje mogu biti prouzrokovane aktivnostima projekta. Kada su specifične bolesti endemski prisutne u područjima uticaja projekta, klijent se podstiče da za vreme trajanja projekta ispita mogućnosti unapređenja uslova životne sredine koji bi mogli pomoći u smanjenju njihove učestalosti, kako među radnom snagom, tako i među lokalnim stanovništvom.

Spremnost i odgovor na vanredne situacije

18. Klijent će biti spreman da odgovori na poremećaje, nepredviđene ili vanredne situacije, na način koji je srazmeran operativnim rizicima i potrebi da se spreče njihove moguće negativne posledice.

19. U okviru procesa procene opasnosti po javno zdravlje, bezbednost i zaštitu, kao i mogućih uticaja prouzrokovanih aktivnostima vezanim za projekat (videti pasus 7 ovog UR-a), klijent će

identifikovati opasnosti od teških nesreća, i preduzeće mere neophodne za sprečavanje i ograničavanje njihovih posledica po ljude i životnu sredinu, sa ciljem da se obezbedi visok nivo njihove zaštite na dosledan i efikasan način. Te mere će biti definisane u okviru politike prevencije teških nesreća / spremnosti na vanredne situacije i u okviru odgovarajućeg sistema upravljanja, uključujući organizacionu strukturu, obaveze, procedure, komunikaciju, obuke, potrebna sredstva i druge pretpostavke neophodne za sprovođenje takve politike i efikasan odgovor na vanredne situacije povezane sa opasnostima koje projekat nosi. Sistem upravljanja će obuhvatati plan za unutrašnje i spoljašnje vanredne situacije. Eksterni planovi biće formulisani sa sledećim ciljevima:

- zaustavljanje i kontrolisanje incidenata sa ciljem da se njihove posledice svedu na najmanju moguću meru i ograniči nanošenje štete ljudima, životnoj sredini i imovini
- sprovođenje mera neophodnih za zaštitu ljudi i životne sredine od posledica teških nesreća
- pružanje neophodnih informacija javnosti i službama za vanredne situacije, ili nadležnim državnim organima na tom području
- omogućavanja vraćanja u prvobitno stanje i rasčišćavanju životne sredine nakon teških nesreća.

20. Klijent će pružati podršku i saradivati sa lokalnom zajednicom i lokalnim vlastima u njihovim pripremama za efikasan odgovor na vanredne situacije, naročito kada su njihovo učešće i saradnja neophodni da bi se efikasno reagovalo u takvim situacijama. Ukoliko su nadležni državni organi nedovoljno spremni, ili nisu uopšte spremni da efikasno odreaguju, klijent će zauzeti aktivnu ulogu u pripremama i odgovoru na vanredne situacije koje se mogu dovesti u vezu sa projektom, i pokazaće svoju sposobnost da odreaguje na nesreće koje je moguće predvideti u razumnoj meri, bilo direktno ili indirektno uz podršku drugih (na primer, uz podršku pripadnika službi za vanredne situacije, trećih lica agažovanih za te poslove, uz pomoć osiguranja i sl.). Klijent će dokumentovati postojanje aktivnosti, sredstava i obaveza vezanih za spremnost i odgovor na vanredne situacije, a potom odgovarajuće podatke izneti u Akcionom planu kako bi sa njima bili upoznati pripadnici lokalne zajednice i nadležnih državnih organa, u skladu sa UR-om 10. U okviru procesa planiranja spremnosti i odgovora na vanredne situacije, klijent će informisati potencijalno ugrožene lokalne zajednice o značajnim opasnostima, i napraviti sažetak planova osmišljenih kao odgovor na njih, na način primeren lokalnim kulturnim obrascima.

21. Klijent će uvežbavati sprovođenje planova spremnosti i odgovora na vanredne situacije po dinamici koja je primerena datoj delatnosti i opasnostima koje se povezuju sa projektom, ali najmanje jednom godišnje. Klijent će redovno obavestavati lokalne vlasti i zajednice o promeni planova ili neophodnosti njihove provere.

22. Prilikom odgovora na stvarnu vanrednu situaciju, klijent će biti u tesnoj vezi sa nadležnim službama za vanredne situacije, vlastima, medijima, i lokalnim zajednicama, kako bi ih obavestavao o situaciji, o tome šta je preduzeto radi odgovora na nastale okolnosti i sprečavanja budućih incidenata.

Uslovi vezani za sistem obezbeđenja

23. Kada klijent direktno zaposli, ili angažuje spoljne saradnike za obezbeđenje i zaštitu svog osoblja i imovine, mora da proceni rizike kojima su lica unutar i izvan projektne lokacije i objekata izložene kao rezultat njegovog sistema obezbeđenja. Prilikom sprovođenja takvog sistema, klijent će se upravljati načelima proporcionalnosti, dobrom međunarodnom praksom u vezi sa

zapošljavanjem, pravilima ponašanja, obukom, opremanjem i praćenjem tog osoblja¹, i relevantnim zakonskim propisima. Klijent će obaviti odgovarajuće provjere ne bi li se uverio da članovi osoblja angažovanog u okviru sistema obezbeđenja nisu u prošlosti bili umešani u incidente povezane sa nasiljem, postaraće se da budu adekvatno obučeni za primenu sile (i, ukoliko je neophodno, vatrenog oružja) i da se dolično ponašaju prema radnicima i lokalnom stanovništvu, i zahtevaće od njih da poštuju relevantne zakonske propise. Klijent neće odobriti bilo kakvu upotrebu sile izuzev kada je ona upotrebljena u cilju sprečavanja, ili odbrane od preteće opasnosti, i kada je srazmerna njenoj prirodi i ozbiljnosti. Žalbeni mehanizmi koje klijent uspostavlja i primenjuje u skladu sa UR-om 10. i UR-om 2., biće osmišljeni tako da se lokalnom stanovništvu i radnicima omogući da izraze svoje prigovore na sistem obezbeđenja i ponašanje radnika obezbeđenja; klijenti će obavestiti lokalno stanovništvo i radnike o postojanju i funkcionisanju mehanizma u tu svrhu.

24. Ukoliko se u okviru sistema obezbeđenja klijenta koristi osoblje državnih službi bezbednosti, klijent će proceniti rizike koji proizlaze iz takvog aranžmana, obavestiti nadležne državne organe o zahtevu da radnici obezbeđenja deluju u skladu sa pasusom br. 23. ovog UR-a, i podstaći nadležne državne organe da upoznaju javnost sa sistemom obezbeđenja predviđenim za zaštitu klijentovih objekata, u meri u kojoj se to ne kosi sa samim merama bezbednosti.

25. Klijent će ispitati sve optužbe o nezakonitom ili nasilničkom ponašanju radnika obezbeđenja, preduzeti odgovarajuće mere (ili zahtevati od nadležnih lica da preduzmu odgovarajuće mere) kako bi se sprečilo takvo ponašanje i, po potrebi, prijaviti nezakonito ili nasilno ponašanje nadležnim državnim organima.

¹ Kao što su Dobrovoljna načela vezana za sistem obezbeđenja zaštite i ljudskih prava: www.voluntaryprinciples.org/principles/.

UR 5: Otkup zemljišta, prinudno raseljavanje i izmeštanje poslovnih aktivnosti

Uvod

1. Prinudno raseljavanje se odnosi, kako na fizičko izmeštanje (premeštanje ili gubitak smeštaja), tako i na izmeštanje poslovnih aktivnosti (usled gubitka imovine ili pristupa imovini što vodi ka gubitku izvora prihoda ili sredstava za život) kao rezultat otkupa zemljišta¹ ili ograničenja pristupa prirodnim resursima², u vezi za projektom.

2. Raseljavanje se smatra prinudnim kada pojedinci ili lokalne zajednice obuhvaćene projektom nemaju prava da odbiju, ili spreče otkup zemljišta koji dovodi do izmeštanja. Ovo se dešava u sledećim slučajevima: (i) zakonite eksproprijacije ili ograničenja upotrebe zemljišta na osnovu prava države na eksproprijaciju u javnom interesu³; (ii) sporazumnog rešenja, kada kupac može pribeći eksproprijaciji ili nametnuti zakonska ograničenja na upotrebu zemljišta u slučaju neuspelih pregovora sa prodavcem.

3. Primena ovog uslova za realizaciju (UR) podržava i u skladu je sa univerzalnim poštovanjem i uvažavanjem ljudskih prava i sloboda, a naročito prava na primereno stanovanje i stalno poboljšanje životnog standarda⁴. U slučajevima kada je do raseljavanja došlo usled sukoba na određenom području pre dolaska EBRD-a, ovaj UR podržava primenu Vodećih principa o internoj raseljenosti⁵.

4. Ukoliko se ne sprovede na pravilan način, prinudno raseljavanje može prouzrokovati dugoročne probleme i osiromašenje pojedinaca i lokalnih zajednica obuhvaćenih projektom, naneti štetu životnoj sredini, i prouzrokovati štetne socio-ekonomske uticaje u područjima gde su lica raseljena. Pod određenim okolnostima, loše izvedeno prinudno raseljavanje može dovesti do pokretanja sudskih postupaka protiv klijenta u drugim zemljama ili područjima. To je naročito slučaj kada se projekat sprovodi u državi ili na području gde raseljena lica nemaju pristup punoj pravnoj ili proceduralnoj zaštiti u skladu sa međunarodnim konvencijama o ljudskim pravima. Iz ovih razloga, prinudno raseljavanje treba izbegavati kada god je to moguće, ili ga bar svesti na najmanju moguću meru. Međutim, kada je ono neizbežno, treba pažljivo isplanirati i sprovesti odgovarajuće mere za ublažavanje štetnih posledica po raseljena lica i lokalne zajednice koje će ih prihvatiti⁶. Iskustvo je pokazalo da direktno učešće klijenta u aktivnostima raseljavanja i vršenje preliminarnih procena u najranijoj mogućoj fazi izrade projekta može dovesti do isplativog, efikasnog i blagovremenog sprovođenja takvih aktivnosti, kao i do promovisanja inovativnih pristupa unapređenju životnog standarda i izvora prihoda lica obuhvaćenih raseljavanjem.

¹ Otkup zemljišta uključuje potpunu kupovinu imovine kao i kupovinu drugih stvarnih prava, kao što su pravo nužnog prolaza.

² Primeri obuhvataju sledeće: gubitak prava sezonskih (nezavisnih) rudara na pristup rudnim bogatstvima koja se nalaze pod zemljom u vlasništvu države; gubitak prava pristupa ribolovnim područjima na moru zbog projektnih aktivnosti; ograničenje prava pristupa resursima koji se nalaze u zonama zabrane koje je odredila država, a koje klijent nije otkupio; i dokazano smanjenje prinosa u poljoprivredi, stočarstvu, šumarstvu, lovu i ribolovu kao rezultat poremećaja i/ili zagađenja povezanih sa projektom

³ Takva ograničenja obuhvataju i ograničenje pristupa zakonom zaštićenim prirodnim područjima.

⁴ Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima (1948) i Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima (1966).

⁵ Kancelarija visokog predstavnika za ljudska prava: Vodeći principi o internoj raseljenosti.

⁶ Bilo koje lokalne zajednice u koje se raseljena lica doseljavaju.

5. Sporazumna rešenja omogućavaju izbegavanje eksproprijacije i otklanjanje potrebe za upotrebom državne vlasti za prinudno iseljavanje ljudi. Sporazumno rešenje se obično može postići obezbeđivanjem poštene i primerene nadoknade i drugih podsticaja ili pogodnosti za lica ili lokalne zajednice obuhvaćene projektom, kao i ublažavanjem rizika povezanih sa različitim nivoom upućenosti pregovaračkih strana i pregovaračkim pozicijama. Klijenti se stoga savetuju da prava na zemljište stiču putem sporazumnog rešenja kada god je to moguće, čak i kada na raspolaganju imaju zakonita sredstva da ostvare pristup zemljištu bez saglasnosti prodavca.

Ciljevi

6. Ciljevi ovog UR-a su:

- izbeći, ili makar svesti na najmanju moguću meru⁷ prinudno raseljavanje kada god je to moguće, razmatranjem drugačijih projektnih rešenja
- ublažiti štetne socijalne i ekonomske posledice otkupa zemljišta ili ograničavanja prava pojedinaca obuhvaćenih projektom na upotrebu i pristup zemljištu: (i) obezbeđivanjem nadoknade za gubitak imovine u visini troškova njene potpune zamene⁸; i (ii) obezbeđivanjem da se aktivnosti raseljavanja sprovedu uz odgovarajuće obaveštavanje javnosti, konsultacije, i informisano učešće onih koji će biti raseljeni
- unaprediti, ili u najmanju ruku obnoviti životni standard i izvore prihoda raseljenih lica⁹ do nivoa na kome su bili pre početka projekta, i to putem mera koje mogu biti zasnovane na preduzetništvu, plati i/ili preduzetništvu, sa ciljem da se potpomogne održivo unapređenje njihovog socio-ekonomskog statusa
- unaprediti uslove življenja među raseljenim licima obezbeđivanjem primerenog stanovanja¹⁰ uz sigurna prava na posed¹¹ u mestima preseljenja.

⁷ Osim ako Banka ne proceni da bi se time ugrozilo zdravlje i bezbednost lica zahvaćenih projektom.

⁸ Nadoknada se obično obračunava kao tržišna vrednost imovine uvećana za troškove pravnih poslova u okviru procesa zamene te imovine. Obračun troškova potpune zamene imovine je složen zbog moguće razlike u kvalitetu zemljišta, postojanja različitih lica koja polažu pravo na upotrebu zemljišta, i zbog različitog nivoa razvijenosti tržišta nekretnina u zemljama članicama. Iz tog razloga, klijenti bi trebalo da identifikuju i konsultuju sva lica i lokalne zajednice koje treba da budu izmeštene zbog otkupa zemljišta, kao i lokalne zajednice koje će prihvatiti raseljena lica, u cilju dobijanja odgovarajućih podataka o pravima koja postoje ili se polažu na predmetno zemljište i njegovu upotrebu. Prilikom primene ove metode procene vrednosti, nije potrebno uzimati u obzir amortizaciju građevina i imovine. Kada su tržišta nekretnina još uvek u fazi formiranja, klijenti bi trebalo procenu vrednosti da traže od nezavisnih stručnjaka za procenu (ili, ukoliko nema stručnjaka za procenu, drugih stručnjaka koji raspolazu relevantnim znanjem i iskustvom i prihvatljivi su za EBRD i klijenta). Pogledati takođe fusnotu 17 ovog UR.

⁹ Ovo uključuje lica koja na zemljište imaju, ili na njega polažu prava koja zakon priznaje, zatim lica koja na zemljište polažu prava po osnovu običajnog prava, lica koja na zemljište nemaju niti na njega polažu prava koja su priznata zakonom, sezonske korisnike resursa kao što su porodice stočara/ribolovaca, zatim lovci i sakupljači koji mogu da budu u odnosu međusobne zavisnosti, u ekonomskom smislu, sa lokalnim zajednicama koje se nalaze unutar projektnog područja.

¹⁰ Primereno stanovanje ili smeštaj se može meriti u odnosu na kvalitet, bezbednost, priuštivost, pogodnost stanovanja, kulturološku primerenost, pristupačnost i lokalne karakteristike. Primereno stanovanje bi trebalo da obezbedi pristup različitim mogućnostima zapošljavanja, prodavnicama i pijacama, i osnovnoj infrastrukturi i uslugama, kao što su voda, struja, kanalizacija, zdravstvena nega i obrazovanje. Ovim UR-om se raseljenim licima omogućava primereno stanovanje i sigurna prava na posed u mestu preseljenja. Klijenti bi trebalo da obezbede jedan ili više aspekata primerenog stanovanja navedenih u ovom pasusu, kako bi pružili raseljenim licima unapređene životne uslove na mestu preseljenja, naročito onim licima koja na zemljište koje su zaposeli nemaju, niti na njega polažu prava koja su priznata zakonom.

¹¹ Sigurna prava na posed u mestu preseljenja postoje onda kada je raseljeno lice u najvećoj mogućoj meri zaštićeno od prisilnog iseljavanja.

Područje primene

7. Ovaj UR se odnosi se na fizičko izmeštanje ili izmeštanje poslovne aktivnosti, koje može biti potpuno, delimično, trajno, ili privremeno, i koje nastaje kao rezultat sledećih vrsta pravnih poslova:

- sticanje prava na zemljište za potrebe projekta putem eksproprijacije ili drugih prinudnih procedura
- sticanje prava na zemljište za potrebe projekta putem sporazumnog rešenja sa vlasnicima imovine ili licima koja imaju zakonska prava na zemljište, uključujući običajna ili tradicionalna prava koja su već priznata, ili mogu biti priznata prema zakonima te države, ukoliko bi neuspeh pomenutih pregovora imao za posledicu eskproprijaciju ili neku drugu prinudnu proceduru¹²
- nametanje ograničenja usled kojih ljudi gube pristup materijalnim sredstvima ili prirodnim resursima, bez obzira na to da li su ta prava na ograničenje stečena kroz pregovore, eksproprijaciju, prinudnu kupovinu ili putem državnih propisa.

8. Zahtevi i obaveze u odnosu na raseljena lica koja na zemljište koje zauzimaju nemaju, niti na njega polažu prava koja su priznata zakonom, sadržani su u pasusima br. 31., 36., i 39. ovog UR-a.

9. Ovaj UR se ne primenjuje u slučajevima kada se raseljavanje sprovodi na osnovu dobrovoljno sklopljenih pravnih poslova u vezi sa zemljištem (tj. tržišnih poslova u kojima prodavac nije obavezan da proda, a kupac ne može pribeći eksproprijaciji ili nekoj drugoj prinudnoj proceduri u slučaju neuspelih pregovora).

10. Primenljivost ovog UR-a utvrđuje EBRD u toku procesa preliminarne procene uticaja na životnu sredinu i socijalna pitanja, u skladu sa kriterijumima izloženima u pasusima br. 7. do br. 9 ovog UR-a. Sprovođenjem aktivnosti neophodnih za ispunjavanje ovog UR-a klijent upravlja u okviru procesa upravljanja Akcionim planom za zaštitu životne sredine i socijalna pitanja (Akcionog plana) i/ili opšteg sistema upravljanja. Ukoliko se prinudno raseljavanje dogodilo pre dolaska Banke, izvršiće se analiza stanja da bi se utvrdilo postojanje a) bilo kakvih propusta i b) mera za njihovo ispravljanje kako bi se obezbedila ispunjenost ovog UR-a. Nakon toga, napraviće se Akcioni plan prihvatljiv za obe strane. Način procene i upravljanja procesom raseljavanja, opisan je u ovom UR-u. Zahtevi vezani za proces preliminarne procene i upravljanje uticajima na životnu sredinu i socijalna pitanja opisani su u UR-u 1. i UR-u 10.

Uslovi

Opšti uslovi

Osmišljavanje projekta

11. Klijent će razmotriti sva moguća izvodljiva projektna rešenja kako bi se fizičko izmeštanje i/ili izmeštanje poslovne aktivnosti izbeglo, ili bar svelo na najmanju moguću meru, uzimajući u obzir

¹² Pregovore može voditi privatna kompanija koja kupuje zemljište, ili zastupnik kompanije. Ako projekti spadaju u privatni sektor, ali prava na zemljište otkupljuje država, pregovore može voditi država ili privatna kompanija u svojstvu njenog zastupnika.

ravnotežu između troškova i pozitivnih uticaja vezanih za zaštitu životne sredine, socijalna i finansijska pitanja.

Konsultacije

12. Po objavljivanju svih relevantnih informacija, klijent će se konsultovati sa licima i lokalnim zajednicama koje su obuhvaćene projektom, uključujući i lokalne zajednice koje će prihvatiti raseljena lica, i omogućiti im informisano učešće u najranijoj fazi procesa odlučivanja o raseljavanju, u skladu sa UR-om 10.:

- lica obuhvaćena raseljavanjem¹³ će imati mogućnost da učestvuju u pregovorima o nadoknadi, uslovima za sticanje prava na raseljavanje, pomoći pri preseljenju, prihvatljivosti predloženih lokacija na koja će se preseliti i predloženim rokovima.
- u pogledu konsultacija koje uključuju pripadnike starosedelačkog stanovništva (videti UR 7.) kao i ugroženih grupa, primenjivaće se posebne odredbe,¹⁴

Konsultacije će se nastaviti i tokom sprovođenja, praćenja i evaluacije isplate nadoknada i samog raseljavanja, kako bi se postigli rezultati u skladu sa ciljevima ovog UR-a.

Žalbeni mehanizam

13. Žalbeni mehanizam koji je klijent dužan da uspostavi u skladu sa zahtevima UR-a 10., treba da bude napravljen u što ranijoj fazi procesa, u skladu sa ovim UR-om, kako bi specifični prigovori raseljenih lica i/ili članova lokalnih zajednica koje će ih prihvatiti, u vezi nadoknade i relokacije, bili blagovremeno primljeni i rešeni, uključujući i nezavisan žalbeni mehanizam osmišljen u cilju nepristrasnog rešavanja sporova. Pregled žalbi i mera preduzetih da se one reše, redovno će se objavljivati, u skladu sa UR-om 10.

Planiranje i sprovođenje raseljavanja

14. U situaciji kada je prinudno raseljavanje neizbežno, klijent će angažovati kvalifikovanog stručnjaka koji će sprovesti popis stanovništva i ustanoviti polazno stanje u pogledu socio-ekonomskih pitanja unutar tačno definisanog područja obuhvaćenog projektom, i učestvovati u izradi Akcionog plana za raseljavanje ili Okvira za ponovno uspostavljanje izvora prihoda:

- popisom stanovništva i procenom polaznog društveno-ekonomskog stanja će se utvrditi koja lica će biti (potpuno ili delimično) raseljena u okviru projekta, ko ispunjava uslove za

¹³ Uključujući lica koja nisu fizički prisutna jer su, na primer, raseljena kao posledica nekog prošlog ili trenutnog konflikta.

¹⁴ Ugrožene ili ranjive grupe obuhvataju lica koja zbog pola, etničke pripadnosti, starosne dobi, telesnog ili mentalnog invaliditeta, ekonomskog položaja ili socijalnog statusa mogu biti teže pogođeni raseljavanjem nego drugi, i koja mogu imati ograničene sposobnosti da traže ili iskoriste pomoć pri preseljenju i druge povezane razvojne mogućnosti. Kada je u pitanju raseljavanje, ugrožene grupe obuhvataju i lica koja žive ispod granice siromaštva, lica bez zemlje, starije osobe, domaćinstva koja vode žene ili deca, etničke manjine, zajednice koje zavise od prirodnih resursa, ili druga raseljena lica koja možda nisu zaštićena domaćim propisima o nadoknadi za oduzeto zemljište ili upisu prava vlasništva na zemljište. Ove grupe bi trebalo da budu identifikovane kroz proces preliminarne procene uticaja na životnu sredinu i socijalna pitanja (videti UR 1.). Možda se javi potreba za posebnim merama u vezi konsultacija i razvojne podrške kako bi se takvim grupama omogućilo da učestvuju u planiranju raseljavanja na svrsishodan način i da imaju koristi od razvojnih mogućnosti. Lica koja su prepoznata kao ugrožena treba da dobiju pomoć kako bi u potpunosti shvatila ponuđene mogućnosti vezane za raseljavanje i nadoknade, i treba ih ohrabriti da odaberu one koje nose najmanji rizik.

obeštećenje i pomoć, a određivanjem krajnjeg roka zaustaviti priliv lica¹⁵ koja ne ispunjavaju uslove za sticanje tih prava.

- ukoliko lokalne vlasti nisu propisale nikakav postupak, krajnjim rokom za ostvarivanje prava će se smatrati dan kada je završen popis stanovništva i popis imovine. Podaci o krajnjem roku moraju biti na odgovarajući način dokumentovani i objavljeni na području koje je obuhvaćeno projektom.
- pošto lica koja sezonski borave i koriste resurse u području koje je obuhvaćeno projektom možda neće biti prisutna u vreme vršenja popisa, posebnu pažnju treba posvetiti njihovim zahtevima.

Akcioni plan za raseljavanje (APR)

15. U slučaju pravnih poslova koji dovode do fizičkog izmeštanja lica, opisanih u pasusu 7, klijent će, na osnovu preliminarne procene uticaja na životnu sredinu i socijalna pitanja, sastaviti Akcioni plan za raseljavanje (APR), koji će u najmanju ruku obuhvatiti zahteve ovog UR-a, bez obzira na broj zahvaćenih pojedinaca.

16. APR će:

- biti sačinjen tako da ublaži negativne posledice raseljavanja, identifikuje potencijalne prilike za dalji razvoj, i ustanovi prava svih grupa obuhvaćenih projektom (uključujući lokalne zajednice u koje će se raseljena lica doseliti), uz posvećivanje posebne pažnje siromašnim i ugroženim kategorijama ljudi.
- sadržati podatke o svim pravnim poslovima vezanim za sticanje zemljišnih prava, kao i postupke za isplatu nadoknade i aktivnosti u vezi sa raseljavanjem.
- uspostaviti procedure za praćenje i procenu sprovođenja planova za raseljavanje i, po potrebi, preduzimanje mera za ispravljanje napravljenih propusta.

17. Obim i nivo detalja APR-a zavisiće od razmera samog raseljavanja i složenosti mera koje treba preduzeti kako bi se ublažili negativni uticaji. U njemu će, u svakom slučaju, biti opisan način ostvarivanja ciljeva iz ovog UR-a. U najmanju ruku u APR-u bi trebalo:

- navesti ciljeve raseljavanja
- opisati uticaje projekta, odrediti lica koja će biti raseljena i sačiniti inventar imovine koja je obuhvaćena projektom
- dokazati da je raseljavanje neizbežno i da je svedeno na najmanju moguću meru
- opisati pravni okvir za otkup zemljišta i isplatu nadoknade
- opisati proces konsultacija sa ljudima koji su obuhvaćeni projektom oko pronalaženja prihvatljivih rešenja za raseljavanje, kao i stepen njihovog učešća u procesu donošenja odluka
- opisati prava koja imaju sve kategorije raseljenih lica
- nabrojati stope nadoknade za izgubljenu imovinu i dokazati da su te stope primerene, tj. da su u visini troškova potpune zamene izgubljene imovine
- opisati postupak izbora, raspodele, pripreme i upisa prava u vezi sa zamenom smeštaja
- opisati vrste pomoći koje će biti pružene prilikom preseljenja
- detaljno opisati mere kojima će se životni standard i izvori prihoda raseljenih lica poboljšati ili, u najmanju ruku, vratiti na isti nivo

¹⁵ Poput lica koja se bespravno naseljavaju kako bi iskoristili priliku da se presele u okviru programa raseljavanja, i ekonomskih migranata koji su se nedavno doselili, nakon krajnjeg roka

- opisati institucionalnu / organizacionu odgovornost za sprovođenje APR-a i procedure za rešavanje žalbi
- predvideti rokove i budžet za sprovođenje APR-a
- detaljno opisati procedure vezane za praćenje, procenu i izveštavanje
- u situaciji kada otkup zemljišta ne utiče na gubitak sredstava za život niti izvore prihoda, predvideti poštnu nadoknadu za otkupljeno zemljište i izgubljenu imovinu koja se na njemu nalazi, i to u visini njihove potpune zamene.

18. U APR-u bi posebnu pažnju trebalo posvetiti pojedincima ili grupama koji bi mogli biti u nepovoljnijem ili ugroženijem položaju. APR posebno mora predvideti mere kojima će se osigurati da ugrožene, tj. ranjive grupe¹⁶ i žene ne budu dovedene u nepovoljniji položaj u procesu raseljavanja, da su u potpunosti informisane i da im se jasno predoče njihova prava, kako bi podjednako iskoristile sve prilike i pogodnosti koje pruža raseljavanje, što će se najpre obezbediti tako što će se posebno voditi računa o tome da se dokumentacija o vlasništvu ili posedu, kao što su vlasnički listovi, ugovori o zakupu, i prava na nadoknadu (uključujući i bankovne račune otvorene za uplatu nadoknade), vodi na oba bračna druga ili na samohranu ženu koja vodi domaćinstvo, zavisno od situacije, i da druge vrste pomoći pri raseljavanju, kao što su različite obuke, pristup kreditima, i mogućnosti zapošljavanja budu podjednako dostupne ženama i prilagođene njihovim potrebama. U slučajevima kada domaći propisi i sistemi zakupa ne priznaju prava žena na sticanje vlasništva ili sklapanje ugovora u vezi sa nepokretnostima, treba predvideti odredbe kako bi se, u meri u kojoj je to moguće, ženama omogućilo pravo poseda jednako onome koje je dato muškarcima.

19. APR bi trebalo da sadrži mere kojima će se obezbediti da raseljenim licima bude pružena pravna pomoć, kada god je to moguće, kako bi im se omogućilo da ispune sve upravne zahteve pre otkupa zemljišta i, ukoliko je potrebno, traže pravnu zaštitu od sudova.

20. Klijent bi trebalo da napravi sažetak informacija iz APR-a za javnost kako bi lica koja su obuhvaćena projektom imala uvid u postupke ostvarivanja prava na nadoknadu i spoznala šta mogu da očekuju u različitim fazama projekta (na primer, kada mogu da očekuju ponudu, koliko će vremena imati da odgovore na ponudu, koji žalbeni postupci su im na raspolaganju i koje će se pravne procedure primenjivati u slučaju da pregovori propadnu).

21. Praćenje sprovođenja APR-a će se obavljati u skladu sa UR-om 1. i može uključiti učešće interesnih grupa, poput predstavnika lokalnih zajednica obuhvaćenih projektom.

22. Raseljavanje će se smatrati potpunim tek kada njegovi štetni uticaji budu rešeni na način koji je u skladu sa ciljevima navedenim u APR-u i u ovom UR-u.

23. Zavisno od obima raseljavanja u okviru nekog projekta, klijent će možda morati da naruči nezavisnu reviziju izvršenja APR-a, kako bi se utvrdilo da li su sve njegove odredbe ispunjene. Reviziju izvršenja bi trebalo obaviti tek kada su sve odredbe APR-a sprovedene, uključujući i razvojne inicijative, ali svakako dosta pre konačnog ispunjenja finansijskih obaveza klijenta prema EBRD-u. Pravovremeno sprovođenje revizije će omogućiti klijentu da ispravi propuste, ukoliko to bude preporučeno od strane revizora, pre okončanja projekta. EBRD i klijent će na osnovu nalaza revizije izvršenja zajednički utvrditi da li su ciljevi postavljeni ovim UR-om ispunjeni. U većini slučajeva, sprovođenjem mera za ispravku propusta koje preporučí revizor prestaju i klijentove

¹⁶ Definisane u fusnoti br. 14

obaveze u pogledu raseljavanja, obeštećenja, ponovnog uspostavljanja izvora prihoda i obezbeđivanja razvojnih mogućnosti.

Okvir za ponovno uspostavljanje izvora prihoda

24. U slučajevima pravnih poslova opisanih u pasusu br.7., koji podrazumevaju samo izmeštanje poslovnih aktivnosti (ali ne i fizičko preseljenje ljudi), klijent će uspostaviti procedure kroz koje će pojedincima i lokalnim zajednicama obuhvaćenim projektom ponuditi nadoknadu i druge vrste pomoći, kako bi ciljevi ovog UR-a bili ispunjeni. To se čini u formi Okvira za ponovno uspostavljanje izvora prihoda (OPUIP-a).

25. OPUIP-om će biti utvrđena prava pojedinaca i lokalnih zajednica obuhvaćenih projektom i obezbediće se njihovo ostvarivanje na transparentan, dosledan i pravedan način. Klijent bi trebalo da prezentuje procedure za utvrđivanje i dodelu novčanih nadoknada u okviru OPUIP-a, u kome se:

- navode ciljevi OPUIP -a
- opisuju uticaji projekta, utvrđuju lica čije se poslovne aktivnosti izmeštaju i iznosi popis imovine i dobara obuhvaćenih projektom
- dokazuje da je izmeštanje neizbežno, kao i da je svedeno na najmanju moguću meru
- definiše pravni okvir za ostvarivanje prava na nadoknadu
- opisuje konsultativni proces sa licima koja su obuhvaćena projektom, u smislu različitih mogućnosti koje su im na raspolaganju i stepenu njihovog učešća u procesu donošenja odluka
- opisuju prava svih kategorija raseljenih lica
- opisuju metode putem kojih će se vršiti procena imovine i dobara obuhvaćenih projektom, ili pristup imovini i dobrima u visini troškova njihove potpune zamene, i navode stope po kojima će se vršiti nadoknada
- opisuju ostale mere koje će biti preduzete u cilju poboljšanja, ili u najmanju ruku ponovnog uspostavljanja istih prihoda i standarda života raseljenih lica
- iznose rokovi za preuzimanje zemljišta (ili primenu ograničenja) i isplatu nadoknada
- opisuju procedure putem kojih se lica obuhvaćena projektom mogu žaliti protiv procenjene vrednosti imovine i dobara koju smatraju neprimerenom
- opisuje institucionalna / organizaciona odgovornost za sprovođenje OPUIP-a, kao i procedure za rešavanje žalbi
- detaljno opisuju aktivnosti praćenja, procene i izveštavanja
- predviđaju rokovi i budžet za sprovođenje OPUIP -a

26. Klijent bi trebalo da napravi sažetak podataka sadržanih u OPIUP-u koji će biti javno objavljen kako bi licima obuhvaćenim projektom bilo omogućeno razumevanje procedura za isplatu nadoknada, kao i da znaju šta mogu da očekuju u kojoj fazi projekta (na primer, kada mogu da očekuju ponudu, koliko će vremena imati za odgovor, koji su im žalbeni postupci na raspolaganju i koje će se pravne procedure primenjivati u slučaju da pregovori propadnu).

27. Klijent bi lokalnom stanovništvu koje je obuhvaćeno projektom trebalo da omogući učestvovanje u pregovorima, po ustanovljenim procedurama.

28. U slučajevima kada lica obuhvaćena projektom odbiju ponudenu naknadu koja ispunjava uslove postavljene ovim UR-om, pa se potom pokrene eksproprijacija ili neki drugi pravni postupak,

klijent će istražiti mogućnosti saradnje sa nadležnim državnim organima i, ukoliko mu oni to dopuste, preuzeti aktivnu ulogu u planiranju raseljavanja, njegovom sprovođenju i praćenju.

29. Sprovođenje OPIUP-a će se smatrati završenim kada se štetne posledice prouzrokovane raseljavanjem otklone na način koji je u skladu sa ciljevima postavljenim u OPIUP-u kao i ciljevima ovog UR-a.

Nadoknada i pogodnosti za raseljena lica

30. Kada nije moguće izbeći raseljavanje, klijent će raseljenim licima i lokalnim zajednicama ponuditi nadoknadu za gubitak imovine, u visini troškova njihove potpune zamene¹⁷, kao i druge vrste pomoći, kako bi im se omogućilo da poboljšaju, ili, u najmanju ruku, zadrže postojeći životni standard i izvore prihoda, kako je i predviđeno ovim UR-om. Standardi za određivanje nadoknada biće transparentni i dosledno će se primenjivati tokom celog projekta. Ukoliko raseljena lica zarađuju za život obrađujući zemlju, ili ukoliko je zemljište u kolektivnom vlasništvu, klijent će ponuditi nadoknadu u vidu drugog zemljišta, kad god je to izvodljivo. Klijent će učiniti sve što je u njegovoj moći ne bi li raseljenim licima i lokalnim zajednicama pomogao da kroz projekat ostvare odgovarajuće mogućnosti za razvoj.

Raseljavanje

31. Raseljena lica mogu biti klasifikovana kao lica (i) koja imaju formalna zakonska prava vlasništva nad zemljištem (uključujući običajna i tradicionalna prava priznata domaćim zakonima); (ii) koja u vreme vršenja popisa stanovništva, nemaju formalna zakonska prava vlasništva nad zemljištem, ali polažu na njega pravo koje je priznato, ili ga je moguće priznati u skladu sa domaćim zakonima;¹⁸ ili (iii) koja na zemljište koje su zaposeli nemaju, niti na njega polažu prava koja su priznata zakonom.¹⁹ Popisom stanovništva će se utvrditi položaj raseljenih lica. Lica koja se dosele na lokaciju obuhvaćenu projektom nakon krajnjeg roka (vidi pasus br. 14.), poput bespravno naseljenih lica koja koriste priliku i ekonomskih migranata koji su se nedavno doselili, neće steći pravo na nadoknadu i ostale vrste pomoći

¹⁷ Stopa nadoknade za izgubljenu imovinu mora biti obračunata u visini troškova njene potpune zamene, a to podrazumeva tržišnu vrednost imovine uvećanu za troškove pratećih pravnih poslova. Kod primene ove metode procene ne treba uzimati u obzir amortizaciju objekata i imovine. Za gubitke čiju je vrednost teško izraziti ili nadoknaditi u novcu, može se u nekim slučajevima primeniti nadoknada u naturi. Međutim, takva nadoknada se vrši u robu ili imovini jednake ili veće vrednosti, koja je primerena lokalnoj kulturi. Što se tiče zemlje i građevina, nadoknada u visini troškova njihove potpune zamene se određuje na sledeći način:

- Poljoprivredno zemljište – tržišna vrednost zemljišta jednake produktivnosti ili potencijala, koje se nalazi u neposrednoj blizini zemljišta obuhvaćenog projektom uz troškove pripreme tog zemljišta radi njegovog podizanja na isti ili viši nivo kvaliteta u odnosu na zemljište obuhvaćeno projektom, kao i troškove pratećih pravnih poslova npr. poreza na upis ili na prenos vlasništva.

- Zemljište u gradskom području - tržišna vrednost zemljišta iste veličine i namene sa sličnom ili boljom infrastrukturom i uslugama, po mogućstvu u neposrednoj blizini zemljišta obuhvaćenog projektom, uz troškove pratećih pravnih poslova npr. poreza na upis ili na prenos vlasništva

- Kuće i druge građevine - troškovi kupovine ili izgradnje novog objekta iste veličine i jednakog ili boljeg kvaliteta u odnosu na objekat obuhvaćen projektom, ili troškovi popravke delimično zahvaćenog objekta, uključujući troškove radne snage i izvođača, kao i troškove pratećih pravnih poslova npr. poreza na upis ili na prenos vlasništva

¹⁸ Polaganje prava može proistoći iz održaja ili iz običajnog ili ustaljenog prava

¹⁹ Poput starosedelačkog stanovništva, uobičajenih korisnika, pastira, interno raseljenih lica ili bespravno naseljenih lica koja polažu pravo na zemljište ili ga koriste iako nemaju formalna zakonska prava vlasništva nad njim, i drugih koji na zemljište obuhvaćeno projektom polažu pravo plodouživanja ili običajno pravo koje nije priznato, niti ga je moguće priznati domaćim zakonima.

32. Lica navedena u pasusu br. 31. koja spadaju u kategoriju (i) i (ii) ostvaruju pravo na nadoknadu za izgubljeno zemljište, kao i ostale vrste pomoći u skladu sa pasusima br. 34. i 35. Lica navedena u pasusu br. 31. (iii) ne ostvaruju pravo na nadoknadu za zemljište, ali bi trebalo da dobiju nadoknadu za objekte čiji su vlasnici i u kojima žive, kao i za bilo koja druga ulaganja koja su imali u/na tom zemljištu, i to u visini troškova njihove potpune zamene. Takođe im treba ponuditi pomoć u raseljavanju koja će im omogućiti povratak na nivo postojećeg životnog standarda na drugoj, primerenoj lokaciji. Moguća rešenja u pogledu pomoći pri raseljavanju potrebno je definisati kroz konsultacije sa licima obuhvaćenim projektom, i to u skladu sa njihovim prioritetima i željama. Ove odredbe se odnose na lica koja su boravila u čitavom području obuhvaćenim projektom, ili u delu tog područja, pre navedenog krajnjeg roka.

33. Otkup zemljišta za potrebe projekta može dovesti do fizičkog raseljavanja lica, kao i do izmeštanja njihovih poslovnih aktivnosti. Kao rezultat toga, moguća je primena zahteva kako u pogledu fizičkog raseljavanja tako i izmeštanja poslovnih aktivnosti.

Fizičko raseljavanje

34. Ukoliko se ljudi koji žive u području koje je obuhvaćeno projektom moraju preseliti na drugu lokaciju, klijent će: (i) raseljenim licima ponuditi da se opredele za neko od izvodljivih rešenja u pogledu raseljavanja, uključujući odgovarajući stambeni prostor u zamenu, ili novčanu nadoknadu, u zavisnosti od datih okolnosti; i (ii) obezbediti pomoć prilikom preseljenja u skladu sa potrebama pojedinih grupa raseljenih lica, posebno vodeći računa o potrebama siromašnih i ugroženih grupa. Adekvatan stambeni prostor i/ili novčana nadoknada će se raseljenim licima staviti na raspolaganje pre samog preseljenja. Nova naselja izgrađena za potrebe preseljenja izmeštenih lica će im pružiti bolje uslove za život.

35. Ukoliko se radi o fizičkom preseljenju lica koja su u pasusu br. 31. svrstana u kategoriju (i) ili (ii), klijent će im ponuditi mogućnost izbora između zamene imovine za novu koja će biti jednake ili veće vrednosti, sa istovetnim ili još boljim karakteristikama i prednostima u smislu lokacije, i novčane nadoknade u visini troškova potpune zamene imovine u zavisnosti od datih okolnosti.²⁰

36. Ukoliko se radi o fizičkom preseljenju lica koja su u pasusu br. 31. svrstana u kategoriju (iii), klijent će im ponuditi mogućnost izbora između odgovarajućih stambenih rešenja uz sigurnost poseda, ne bi li im omogućio zakonito preseljenje, bez rizika da jednog dana budu prisilno iseljeni. Ukoliko raseljena lica žive u određenim objektima i njihovi su vlasnici, klijent će im isplatiti nadoknadu za svu izgubljenu imovinu osim zemljišta, na primer za stambene objekte ili bilo koja ulaganja u/na zemljištu, u visini troškova njihove pune zamene, ali pod uslovom da su ta lica boravila u području koje je obuhvaćeno projektom pre krajnjeg roka za ostvarivanje prava.

Nadoknada u naturi biće ponuđena umesto novčane nadoknade kada god je to izvodljivo, osim ukoliko se može dokazati postojanje uslova opisanih u fusnoti 20, i to na nivou koji je prihvatljiv za EBRD. To se odnosi na lica koja imaju običajna i tradicionalna prava priznata zakonima dotične zemlje; na lica koja pre krajnjeg roka nemaju formalna zakonska prava na zemljište, ali polažu

²⁰ Isplata novčane nadoknade za izgubljenu imovinu se može primenjivati kada (a) osobe obuhvaćene projektom ne žive od zemlje (b) osobe obuhvaćene projektom žive od zemlje ali je samo mali deo njihovog zemljišta obuhvaćen projektom, a preostali deo zemljišta je ekonomski održiv; ili (c) postoje aktivna tržišta rada, zemljišta i nekretnina, raseljena lica koriste ta tržišta, a ponuda zemljišta i nekretnina je adekvatna. Iznos novčane nadoknade mora da bude dovoljan za zamenu izgubljenog zemljišta i imovine, tj. u visini troškova njihove pune zamene na domaćem tržištu.

pravo na to zemljište ili imovinu, na primer kroz institut održaja²¹; i, u skladu sa uslovima iz pasusa br. 31., na lica koja na zemljište koje zaposedaju nemaju, niti na njega polažu prava koja su priznata zakonom.

Na osnovu konsultacija sa takvim raseljenim licima, klijent će im obezbediti pomoć pri preseljenju, čime će im biti omogućeno da na nekoj drugoj odgovarajućoj lokaciji povrate raniji standard života.²²

37. Klijent nije u obavezi da obešteti ili pruži pomoć licima koja bespravno i nasilno prisvoje deo zemljišta u području koje je obuhvaćeno projektom, posle krajnjeg roka.

38. Ukoliko je potrebno fizički izmestiti pripadnike starosedelačkog stanovništva sa zemljišta koje zajednički koriste na osnovu običajnog ili tradicionalnog prava, klijent će morati da ispuni relevantne zahteve iz ovog UR-a kao i iz UR-a 7.

Izmeštanje poslovnih aktivnosti

39. U slučaju da se nekom vrstom pravnog posla koja je navedena u pasusu br. 7. prouzrokuje gubitak prihoda ili sredstava za život time što se, na primer, osobi u potpunosti, ili delimično onemogućava pristup radnom mestu ili sredstvima proizvodnje, i to bez obira na to da li je zahvaćena fizičkim raseljavanjem ili nije, klijent će:

- osobama čije su poslovne aktivnosti izmeštene, u najkraćem mogućem roku nadoknaditi gubitak imovine ili pristupa imovini, u visini troškova njihove potpune zamene. U slučajevima kada obavezu isplate nadoknade ima ovlašćeno državno telo, klijent je dužan da saraduje sa tim telom kako bi pomogao da se ubrzaju isplate nadoknada. Ukoliko ubrzane isplate nisu moguće zbog postojećih državnih politika i propisa, klijent će razmotriti druge vrste pomoći za raseljena lica kako bi prevazišli privremeni gubitak prihoda.
- vlasnicima preduzeća, u slučajevima kada otkup zemljišta obuhvata i poslovne zgrade, nadoknaditi, (i) troškove ponovnog uspostavljanja poslovnih aktivnosti na nekom drugom mestu (ii) izgubljenju neto dobit tokom prelaznog perioda (iii) troškove preseljenja i ponovnog postavljanja postrojenja, mašina i druge opreme, prema datim okolnostima.
- osobama koje imaju, ili polažu zakonska prava na zemljište koja su priznata, ili ih je moguće priznati u skladu sa domaćim propisima (vidi pasus br. 31. pod (i) i (ii)) obezbediti odgovarajuću imovinu u zamenu (npr. poljoprivredno zemljište ili poslovni prostor), jednake ili veće vrednosti, ili nadoknadu u novcu u visini troškova njene potpune zamene, u zavisnosti od situacije.
- obezbediti pomoć kojom će se neutralizovati gubitak zajedničkih dobara lokalnog stanovništva.²³ Ova pomoć se može sastojati u preduzimanju inicijative za povećanje produktivnosti preostalih dobara koje zajednica koristi, nadoknade u naturi ili novcu za gubitak pristupa ili mogućnosti pristupa nekom drugom dobru, kao zameni za izgubljene resurse.

²¹ Način sticanja prava vlasništva na nekretnini, kroz posed (državinu), u zakonom definisanom roku, pod određenim uslovima.

²² Preseljenje bespravno naseljenih lica u gradskim područjima je obično praćeno određenim ustupcima. Na primer, raseljene porodice mogu dobiti sigurnost poseda, ali istovremeno izgubiti prednosti vezane za raniju lokaciju.

²³ Kao primer ovde možemo navesti livade i pašnjake, šumska dobra osim drvne građe (na primer lekovite biljke, materijale za gradnju i pravljenje rukotvorina), šumske parcele za dobijanje šumske građe i ogreva, ili ribolovna područja.

- osobama čije su poslovne aktivnosti izmeštene, a koje na zemljište ne polažu nikakva zakonom priznata prava (vidi pasus br. 31. pod (iii)), nadoknaditi izgubljena dobra (poput useva, sistema za navodnjavanje i drugih investicija u zemljište), osim samog zemljišta, i to u vrednosti njihove potpune zamene. Klijent nije u obavezi da obešteti ili pruži pomoć licima koja bespravno i nasilno prisvoje deo zemljišta u području koje je obuhvaćeno projektom, posle krajnjeg roka.
- osobama čije su poslovne aktivnosti izmeštene, a čiji su izvori prihoda i primanja pretrpeli štetne posledice, obezbediti dodatnu ciljanu pomoć (npr. kreditne linije, obuke ili mogućnosti zapošljavanja) i priliku da poboljšaju, ili makar povrate isti nivo prihoda, obim proizvodnje i životni standard. U slučajevima kada se usled izmeštanja izazvanog projektom, preduzeća gase ili pauziraju u radu, i vlasnik preduzeća i zaposleni koji su izgubili prihod ili posao, imaju pravo na takvu vrstu pomoći.
- po potrebi, u prelaznom periodu obezbediti pomoć osobama čije se poslovne aktivnosti izmeštaju, koja će biti zasnovana na razumnoj proceni vremena koje će im biti potrebno da ponovo počnu da zarađuju, da povrate nivo proizvodnje i standard života.

40. Kada su izmeštanjem poslovnih aktivnosti (ali ne i preseljenjem) usled otkupa zemljišta za potrebe projekta, obuhvaćeni pripadnici starosedelačkih naroda, klijent će poštovati relevantna načela iz ovog UR-a kao i iz UR-a 7.

Gubitak pristupa javnim sadržajima²⁴

41. Ukoliko projekat uzrokuje gubitak pristupa javnim sadržajima, klijent će, u skladu sa UR-om 10., obaviti svrsishodne konsultacije sa lokalnim stanovništvom obuhvaćenim projektom, radi utvrđivanja i dogovora oko alternativnog rešenja, kada god je to moguće.

Odgovornost privatnog sektora u slučaju raseljavanja koje sprovodi država

42. U nekim slučajevima za otkup zemljišta i proces raseljavanja je odgovorna država domaćin. U takvim slučajevima klijent će uspostaviti saradnju sa nadležnim državnim organom, u meri u kojoj mu on to dozvoli, kako bi se postigli rezultati koji su u skladu sa ciljevima ovog UR-a. Osim toga, kada su mogućnosti države ograničene, klijent će preuzeti aktivnu ulogu u procesu planiranja sprovođenja i praćenja raseljavanja. Klijent će napraviti plan (ili okvir), koji će, zajedno sa dokumentima pripremljenim od strane nadležnog državnog organa ispuniti zahteve sadržane u ovom UR-u. Klijent će u svoj plan uključiti: (i) opis prava raseljenih lica predviđenih važećim zakonima i propisima; (ii) mere koje predlaže za prevazilaženje razlika između tih prava i zahteva postavljenih ovim UR-om; i (iii) finansijsku odgovornost i odgovornost za sprovođenje plana od strane nadležnog državnog organa i / ili klijenta.

²⁴ Gubitak kulturnog nasleđa je obuhvaćen UR-om 8.

UR 6: Očuvanje biodiverziteta i održivo upravljanje živim prirodnim resursima

Uvod

1. EBRD je svestan potrebe za zaštitom i očuvanjem biodiverziteta, u okviru projekata u koje investira svoja sredstva. U Konvenciji o biodiverzitetu (Convention on Biological Diversity – CBD), termin “biodiverzitet” (ili biološka raznolikost) definisan je kao “sveukupnost raznovrsnih živih organizama, koji, između ostalog, potiču iz kopnenih, morskih i ostalih vodenih ekosistema i ekoloških kompleksa, čiji su sastavni deo; ovo uključuje raznolikost unutar vrsta, između vrsta i raznolikost ekosistema. Banka podržava preduzimanje mera predostrožnosti za očuvanje i održivo korišćenje biodiverziteta, kao i upravljanje uticajima na njega, u skladu sa Deklaracijom iz Ria i Konvencijom o biodiverzitetu.

2. U ostvarivanju ovih ciljeva, Banka se rukovodi merodavnim međunarodnim zakonima i konvencijama, kao i relevantnim direktivama Evropske Unije¹, i podržava njihovo sprovođenje.

Ciljevi

3. Ciljevi ovog uslova za realizaciju (UR) su:

- zaštita i očuvanje biodiverziteta
- izbegavanje, svođenje na najmanju moguću meru i ublažavanje uticaja na biodiverzitet, kao i neutralizovanje značajnih pratećih uticaja, kada god je to moguće, sa ciljem izbegavanja bilo kakvog neto gubitka, ili ostvarivanja neto dobitka, u pogledu biodiverziteta
- promocija održivog upravljanja prirodnim bogatstvima i njihovo održivo korišćenje
- omogućavanje starosedelačkom stanovništvu i lokalnim zajednicama da učestvuju u donošenju odluka na odgovarajući način
- obezbeđivanje poštene i ravnopravne raspodele koristi koje su proistekle iz razvoja projekta i upotrebe genetskih izvora
- jačanje kapaciteta licencirane kompanije, njenog ugleda i konkurentnosti kroz upravljanje biodiverzitetom kao poslovnim rizikom i prilikom, na osnovu dobre prakse
- podsticanje razvoja poslovanja orijentisanog ka zaštiti biodiverziteta, koji nudi drugačije načine sticanja izvora prihoda u područjima u kojima se sprovodi neodrživo iskorišćavanje prirodne sredine.

¹ Primeri relevantnih konvencija i direktiva:

- Konvencija o biološkom diverzitetu sa protokolima.
- Konvencija o očuvanju močvarnih područja od međunarodnog značaja, posebno kao staništa ptica močvarica
- Konvencija o proceni uticaja na životnu sredinu u prekograničnom kontekstu (Espoo konvencija)
- Konvencija o očuvanju migratornih vrsta divljih životinja
- Konvencija o zaštiti Crnog mora od zagađenja
- Direktiva Saveta 92/43 EEC maj, 1992, o očuvanju prirodnih staništa i divljoj fauni i flori, nakon dopune
- Direktiva Saveta 79/409/EEC april, 1979, o očuvanju ptica
- Direktiva Saveta 2004/35/ EC april 2004, o odgovornosti prema životnoj sredini
- Direktiva Saveta 85/337/EEC 27. jun 1985, nakon dopune Direktivom 97/11/EC od 3. marta 1997, o uticaju na životnu sredinu
- Direktiva Saveta 2001/42/ EC jun 2001, o strateškoj proceni živote sredine

Područje primene

4. Ovaj UR se primenjuje na projekte koji se sprovode u svim vrstama staništa, bez obzira da li su ona prethodno narušena ili uništena, i bez obzira da li su zaštićena ili podležu planovima upravljanja ili ne.

5. Banka odlučuje o primenjivosti ovog UR-a tokom procesa procene zaštite životne sredine i socijalnih pitanja. Banka će izneti opšte zahteve koji moraju biti ispunjeni radi usklađenosti sa ovim UR-om, dok je klijent odgovoran za predlaganje niza posebnih mera kojima će se obezbediti usaglašenost sa ovom politikom, a koje se podnose banci na razmatranje, kao deo klijentovog Akcionog plana za zaštitu životne sredine i socijalna pitanja (Akциони plan) i/ili njegovog opšteg sistema upravljanja. Zahtevi vezani za sprovođenje preliminarnu procenu i upravljanje zaštitom životne sredine i socijalnim pitanjima, navedeni su u UR-u 1. i UR-u 10. Banka može da angažuje nezavisnog stručnjaka za biodiverzitet da joj pomogne u sprovođenju analize stanja.

Hijerarhija mera ublažavanja posledica po biodiverzitet	
Mera	Odgovor
1. Izbegavanje	Klijent će se truditi da izbegne štetne posledice po biodiverzitet.
2. Svođenje na najmanju moguću meru	Kada nije moguće izbeći značajne posledice po biodiverzitet, klijent će pronaći način da izmeni projekat, kako bi uticaje na biodiverzitet sveo na najmanju moguću meru.
3. Ublažavanje	Kada nije moguće izbeći značajne posledice po biodiverzitet, niti ih svesti na najmanju moguću meru, klijent će preduzeti mere za njihovo ublažavanje.
4. Neutralizovanje	Kada značajne posledice po biodiverzitet ipak ostanu, uprkos učinjenim razumnim naporima da se uticaji izbegnu, svedu na najmanju moguću meru i ublaže, klijent će preduzeti mere za njihovo neutralizovanje. Svaki program neutralizacije mora da bude pripremljen i dogovoren sa EBRD-om.

Zahtevi

Procena bitnih pitanja i posledica

6. Kroz proces preliminarnu procenu zaštite životne sredine, klijent će identifikovati uticaje koje bi projekat mogao imati na biodiverzitet i utvrditi njihov značaj. Analiza stanja bi trebalo da u potpunosti obuhvati moguće rizike i posledice, u skladu sa principom preduzimanja mera predostrožnosti i uz vođenje računa o pitanjima koja muče relevantne interesne grupe. U okviru ovog procesa, može se pojaviti potreba za angažovanjem iskusnih i kvalifikovanih eksperata za ove oblasti. Kod planiranja i sprovođenja procesa procene uticaja, u kojima je naglasak na pitanjima vezanim za biodiverzitet, klijenti bi trebalo da se oslanjaju na smernice o dobroj praksi vezanoj za uključivanje pitanja biodiverziteta u procenu uticaja². Proces preliminarnu procenu bi takođe trebalo

² Smernice o dobroj praksi vezanoj za uključivanje pitanja biodiverziteta u procenu uticaja uključuju:

- "Dobrovoljne smernice za procenu uticaja na životnu sredinu koja uključuje pitanja biodiverziteta" (sadržane u odluci VIII/28 Konvencije o biodiverzitetu donetoj na 8. Konferenciji stranaka Konvencije iz 2006. godine).
- Biodiverzitet u okviru procesa procene uticaja (Međunarodno udruženje za procenu uticaja (*International Association for Impact Assessment – IAIA*), posebna publikacija, serija br. 3).
- Različita izdanja Inicijative za energiju i biodiverzitet.

da uzme u obzir pitanja vezana za klimatske promene i prilagođavanje na njih. U slučajevima kada se primenjuju zahtevi iz pasusa br. 13., 14. i 15., klijent će angažovati kvalifikovanog, nezavisnog stručnjaka sa iskustvom, koji će mu pomoći prilikom izrade preliminarne procene.

7. Analizom stanja bi trebalo obuhvatiti razmatranje prirode, obima, trajanja i inteziteta mogućih uticaja, proceniti verovatnoću njihovog ostvarivanja, i odrediti njihov značaj.

8. Klijent će morati da sprovede mere kako bi izbegao, sveo na najmanju moguću meru, ili ublažio potencijalno štetne uticaje, prema potrebi i, kao krajnje rešenje, da predloži mere kompenzacije poput neutralizovanja posledica po biodiverzitet, sa ciljem izbegavanja bilo kakvog neto gubitka ili ostvarivanja neto dobitka, u pogledu biodiverziteta. Pogledati tabelu na prethodnoj strani.

Očuvanje i zaštita staništa

Opšta pitanja

9. Sva staništa (bilo da su izmenjena, prirodna, ili ona čije je očuvanje od izuzetne važnosti) podržavaju složene skupine živih organizama čija se raznorodnost ogleda u različitosti vrsta, obilju, kao i vrednosti koje zauzimaju u određenom ekosistemu i njihove finansijske vrednosti. Iz tog razloga, analiza stanja koju sprovodi klijent treba da uzme u obzir ne samo prirodna i nenarušena staništa, uključujući i ona čije je očuvanje od izuzetne važnosti, a na koja bi projekat mogao da ima uticaja, nego i ona staništa koja su narušena i uništena ljudskim delovanjem, kao i nova, ljudskom rukom stvorena staništa, poput veštačkih jezera i travnatih površina. Takva analiza stanja bi trebalo da sadrži i procenu mera koje će se u okviru predloženih razvojnih aktivnosti primenjivati za ublažavanje posledica.

10. Mere ublažavanja mogu se sastojati od izbegavanja osetljivih područja ili uznemiravajućih radova tokom osetljivog vremenskog perioda (na primer u sezoni parenja), preseljenja određenih vrsta na nove privremene ili trajne lokacije, vraćanja staništa u prvobitno stanje i njihovo ponovno naseljavanje / popunjavanje po okončanju projekta, kao i stvaranja sličnih staništa kako bi se neutralizovale neotklonjive prateće posledice. Pojedinci i lokalne zajednice koji su direktno pogođeni promenom biodiverziteta, moraju dobiti primerenu, društveno i kulturno prihvatljivu nadoknadu.

Izmenjena staništa

11. Izmenjena staništa su prirodna staništa koja su pretrpela očigledne promene, često kroz uvođenje novih vrsta biljaka i životinja, kao u slučaju poljoprivrednih područja. U situaciji kada projekat može imati uticaja na izmenjena, ili novo stvorena staništa, klijent mora da teži svodenju na najmanju moguću meru bilo kakvo dalje uništenje ili narušavanje tog staništa. Kada postoji opravdanje, usled postojanja razloga za očuvanje staništa, i kada priroda i obim projekta to dozvoljavaju, klijent bi trebalo da pronađe načine da unapredi staništa, da zaštiti i očuva biodiverzitet i da promoviše održivo korišćenje i upravljanje određenim staništem. To može obuhvatiti sakupljanje hrane, pčelarstvo, posmatranje ptica itd.

Prirodna staništa

12. Prirodna staništa su vodena i kopnena područja u okviru kojih se biološke zajednice uglavnom sastoje od domaćih biljnih i životinjskih vrsta i čije osnovne ekološke funkcije nisu bitno izmenjene ljudskim delovanjem. U okviru prirodnih staništa ne sme doći do značajnog uništenja niti

narušavanja staništa u meri u kojoj to (i) remeti ekološki integritet i funkcionisanje ekosistema ili (ii) iscrpljuje stanište tako da ono više ne bude u stanju da podrži opstanak domaćih vrsta, osim:

- ako ne postoje druga tehnički i finansijski izvodljiva rešenja
- ako sveukupne koristi projekta prevazilaze njegove troškove, uključujući i cenu koju plaćaju životna sredina i biodiverzitet
- ako nisu preduzete odgovarajuće mere ublažavanja posledica ne bi li se u pogledu vrednosti biodiverziteta na području tog staništa izbegao svaki neto gubitak, a po mogućstvu ostvario neto dobitak, ili, ukoliko je primereno, na području staništa čija je važnost očuvanja još veća.

Staništa od izuzetne važnosti

13. Bez obzira na to da li se radi o prirodnim ili izmenjenim staništima, neka od njih se smatraju staništima od izuzetne važnosti zbog (i) svoje velike biološke raznolikosti; (ii) svoje važnosti u obezbeđivanju opstanka ugroženih ili izuzetno ugroženih vrsta; (iii) svoje važnosti usled prisutnosti endemskih i geografski ograničenih vrsta i podvrsta; (iv) svoje važnosti za migracije i okupljanja određenih vrsta; (v) svoje uloge u okupljanju vrsta povezanih sa ključnim evolucijskim procesima; (vi) svoje uloge u očuvanju biodiverziteta od velikog društvenog, ekonomskog i kulturnog značaja za lokalno stanovništvo; ili (vii) svoje važnosti za vrste koje imaju ključnu ulogu u celokupnom ekosistemu (ključne vrste).

14. Staništa od izuzetne važnosti se ne smeju narušavati niti uništavati. Shodno tome, u području staništa od izuzetne važnosti klijent neće sprovoditi projektne aktivnosti ukoliko prethodno nisu ispunjeni sledeći uslovi:

- država je uredno ispoštovala svaki postupak predviđen u skladu sa međunarodnim obavezama i domaćim zakonima, kao preduslov za davanje saglasnosti za sprovođenje projektnih aktivnosti na područjima, ili u blizini područja staništa od izuzetne važnosti.³
- Ne postoje merljive štetne posledice, niti postoje izgledi da će se one pojaviti, po stanište od izuzetne važnosti, a kojima bi se narušila njegova sposobnost funkcionisanja na način(e) opisan(e) u pasusu br. 13.
- Posmatrajući kroz prizmu preduzimanja mera predostrožnosti, ne očekuje se da će projekat dovesti do smanjenja populacije ugroženih ili izuzetno ugroženih vrsta, niti do gubitaka u području dotičnog staništa kojim bi se ugrozio opstanak održivog i reprezentativnog domaćeg ekosistema.
- Bez obzira na navedeno, sve ostale moguće posledice su ublažene u skladu sa hijerarhijom mera njihovog ublažavanja.

Zaštićena i označena područja

15. Nadležni državni organi mogu neka područja proglasiti zaštićenim iz različitih razloga, između ostalog i sa ciljem ispunjenja obaveza te zemlje proisteklih iz međunarodnih konvencija. Uz jasno postavljene uslove, zakonima se može odobriti preduzimanje razvojnih aktivnosti u okviru, ili u neposrednoj blizini zaštićenih područja. Osim ispunjavanja relevantnih zahteva iznetih u pasusu br. 14., klijent će:

³ Na primer država će možda morati da dokaže da ne postoje druga prihvatljiva rešenja, ili da je projekat u državnom interesu.

- sa pokroviteljima i upravnicima zaštićenih područja, lokalnim stanovništvom, kao i drugim interesnim grupama obaviti konsultacije u vezi sa predloženim projektom, u skladu sa UR-om 10.;
- dokazati da su predložene razvojne aktivnosti u tom području zakonom dozvoljene i da su zemlja domaćin, i ukoliko je potrebno, klijent uredno ispoštovali propisanu proceduru koja je predviđena kao preduslov za dobijanje dozvole; kao i da se razvojne aktivnosti na odgovarajući način sprovode u skladu sa hijerarhijom mera za ublažavanje posledica (izbegavanje, svođenje na najmanju moguću meru, ublažavanje i neutralizovanje); i
- sprovesti dodatne programe kada god je to potrebno, kako bi promovisalo i podstaklo još efikasnije očuvanje zaštićenog područja.

Invazivne strane vrste

16. Slučajno ili namerno puštanje, ili uvođenje stranih vrsta u prirodna staništa može da proizvede značajne štetne posledice po biodiverzitet.

- klijent neće namerno uvesti strane ili nepoznate vrste u područja koja inače ne nastanjuju, osim ukoliko se to ne sprovodi u skladu sa zakonodavnim okvirom koji uređuje njihovo uvođenje. Vrste za koje je poznato da su invazivne, ne smeju se ni pod kojim okolnostima uvesti u novu sredinu.
- tokom sprovođenja analize stanja, klijent će izvršiti procenu mogućnosti slučajnog prenosa i puštanja na slobodu stranih vrsta (na primer, kroz analizu rizika) i odrediti mere kojima će se rizik njihovog puštanja na slobodu, svesti na najmanju moguću meru, ukoliko do toga dođe.
- kada su u pitanju međunarodne isporuke roba i usluga, Banka se rukovodi Međunarodnom konvencijom za kontrolu i upravljanje brodskim balastnim vodama i talozima. Od klijenta se očekuje da poštuje odgovarajuće obaveze koje proizilaze iz ove Konvencije.

Genetski modifikovani organizmi (GMO)

17. Postoji nekoliko direktiva EU koje se odnose na namerno oslobađanje genetski modifikovanih organizama (GMO) u životnu sredinu (Direktiva EU 2001/18/EC), plasiranje na tržište hrane i hrane za životinje koja sadrži, ili se sastoji od GMO-a (Uredba EU 1829/2003), izvoz GMO-a ili njihovo nenamerno prekogranično prenošenje, ograničenu upotrebu GMO-a (na primer, tokom istraživanja (Direktiva 98/81/EC)) i obeležavanje i sledljivost (na primer Uredba 1829/2003, 1830/2003). Na području država članica EU-a i zemalja kandidata, klijenti su dužni da poštuju relevantne državne i lokalne propise i politike. Stoga, nikakvi GMO-i se ne smeju koristiti ili puštati u životnu sredinu bez dozvola dobijenih od nadležnih organa, niti u područjima koje su nadležne lokalne vlasti proglasile sredinama bez GMO-a. U ostalim zemljama u kojima EBRD ima projekte klijenti moraju da sprovode mere predostrožnosti i procenu rizika, u skladu sa propisima EU i ovim UR-om. Banka će takođe razmatrati ova pitanja prilikom sprovođenja analize stanja.

Održivo upravljanje i iskorišćavanje živih resursa

18. Klijent će živim resursima upravljati na održiv način. Klijenti koji traže sredstva za finansiranje projekata koji uključuju korišćenje živih resursa će sprovesti analizu stanja kako bi procenili održivost iskorišćavanja resursa, uzimajući u obzir sledeća načela:

- iskorišćavanje bilo kog resursa treba razmotriti u svetlu uloge koju ono igra u celokupnom ekosistemu. Na primer, krčenje šuma može da prouzrokuje štetne posledice po eroziju

zemljišta, hidrologiju razvođa i ribolov. Na sličan način preterani lov samo jedne vrste ribe može da poremeti ekološku ravnotežu i dugoročni integritet ekosistema.

- treba primeniti mere predostrožnosti i razmotriti sveukupne i zbirne posledice.
- korisnici živih resursa treba da se potrudu da stvaranje otpada i štetne posledice po životnu sredinu svedu na najmanju moguću meru, kao i da izvuku najoptimalnije rezultate iz procesa iskorišćavanja tih resursa.
- sađenje i uzgoj vrsta ili populacija koje nisu prirodne za ta područja i čija invazivnost i/ili dominantnost u odnosu na domaće vrste nije testirana, treba da bude ograničeno i zavisno od određenih studija i prethodnog izdavanja dozvola
- potrebe starosedelačkog stanovništva i lokalnih zajednica koje žive u okviru područja u kojima se sprovode razvojne aktivnosti, ili u njegovoj blizini, i na čije iskorišćavanje resursa biodiverziteta projekat može imati uticaja, moraju biti uzete u obzir, kao i njihova potencijalno pozitivna uloga u očuvanju i održivom iskorišćavanju ekosistema.

19. Prilikom procene održivosti iskorišćavanja resursa za potrebe projekta, Banka će se voditi Načelima i smernicama iz Adis Abebe za održivo iskorišćavanje biodiverziteta, koji teže da obezbede održivo iskorišćavanje resursa biodiverziteta.⁴ Banka će takođe podsticati nosioce projekata, kao i predstavnike relevantnih vlasti i drugih nadležnih tela da predvide troškove za upravljanje ekosistemima, u skladu sa potrebama. Klijenti koji se bave šumarstvom i ribolovom će se takođe pridržavati relevantnih odredbi u nastavku teksta.

Prirodne šume i pošumljena područja

20. Prenamena narušenog zemljišta i prirodnih staništa u pošumljena područja podleže analizi stanja na gore opisani način. Staništa od izuzetne važnosti ne smeju biti izložena promenama, niti uništavanju. Klijenti koji se bave šumarstvom moraću za sve prirodne šume i pošumljena područja kojima upravljaju da obezbede potvrde nezavisnih tela, u skladu sa međunarodno prihvaćenim načelima, kao što su načela Saveta za nadzor nad šumama. Ukoliko se kroz analizu stanja utvrdi da se upravljanje šumama ne obavlja u skladu sa tim standardima, klijent će napraviti plan upravljanja kojim će se predvideti postepeno usklađivanje sa pomenutim standardima, u roku koji Banka smatra prihvatljivim. Iskorišćavanje šumskih proizvoda mora se vršiti na održiv način.

Ribolov

21. Klijenti koji se bave ribolovom i izlovom ostalih vodenih vrsta, moraju da dokažu Banci da sve svoje aktivnosti (od izlova do obrade), obavljaju na održiv način. To je moguće postići kroz pribavljanje nezavisnih potvrda⁵ (ukoliko postoje), ili sprovođenjem istraživanja u okviru analize stanja. Ribolovačke aktivnosti ne moraju biti nužno ograničene na ribolov. Pri obnovi populacije, ili uvođenju novih vrsta ili populacija (naročito u zatvorenim sredinama, kao što su jezera), potrebno je voditi računa da se novim fondom ne unište ili istisnu postojeće domaće vrste ribe.

⁴ Održivo iskorišćavanje ili upravljanje se definiše kao eksploatacija resursa takvim tempom i na način koji ljudima i lokalnim zajednicama omogućava stvaranje pretpostavki za obezbeđivanje njihovog sadašnjeg društvenog, kulturnog i finansijskog blagostanja, uz istovremeno održavanje pretpostavki koje će tim resursima omogućiti ispunjavanje realno predvidivih potreba budućih naraštaja i očuvanje sposobnosti vazdušnih, vodenih i kopnenih ekosistema za održavanje života, kao i dugoročni integritet staništa od izuzetne važnosti.

⁵ Kao što su Načela i kriterijumi održivog ribolova Saveta za nadzor nad morima.

Lanac snabdevanja

22. Kada se za potrebe projekta koriste spoljašnji dobavljači živih resursa (u daljem tekstu: resursi), nad kojima klijent nema kontrolu, a ti su resursi od centralnog značaja za ostvarivanje svrhe projekta, klijent će usvojiti i sprovesti politiku, procedure i akcioni plan za nabavku održivih resursa, kako bi osigurao:

- nabavku samo onih resursa čije je poreklo zakonito i održivo
- praćenje porekla resursa
- izbegavanje nabavke resursa koji potiču iz zaštićenih područja ili iz područja visoke ekološke vrednosti, kao i održavanje biodiverziteta i funkcija obuhvaćenog ekosistema, u skladu sa međunarodno i domaće priznatim načelima

Klijenti bi prilikom nabavke trebalo da daju prednost resursima za koje je izdata potvrda u skladu sa međunarodno priznatim načelima održivog upravljanja, kada god je to moguće.

Biodiverzitet i turizam

23. Procena uticaja na životnu sredinu i socijalna pitanja vezana za uspostavljanje novih, ili značajno proširenje postojećih turističkih aktivnosti i infrastrukture biće urađena u skladu sa Smernicama o biodiverzitetu i razvoju turizma.⁶ U njima se opisuje priroda potrebnih osnovnih podataka, raspon pitanja koje je potrebno razmotriti, kao i način ublažavanja posledica i odgovarajućeg praćenja stanja i izveštavanja, koje potom treba predvideti akcionim planom za taj projekat.

⁶ Sadržanim u Odlukama sa 7. konferencije stranaka Konvencije o biodiverzitetu, dostupnim na EBRD-ovoj internet prezentaciji

UR 7: Starosedelačko stanovništvo

Uvod

1. Projekti privatnog sektora mogu starosedelačkom stanovništvu da otvore mogućnosti za učestvovanje u projektnim aktivnostima od kojih i oni sami mogu imati koristi i koje im mogu pomoći da ostvare svoje težnje za ekonomskim i društvenim razvojem. Ovim Uslovom za realizaciju (UR) se uvažava činjenica da starosedelačko stanovništvo može da odigra ulogu u procesu tranzicije ka otvorenoj tržišnoj ekonomiji, kroz promociju i upravljanje aktivnostima i preduzećima, kao partneri u razvoju, zajedno sa privatnim sektorom i svojim predstavnicima u vlasti.

2. *Partnerstvo.* Pripadnici starosedelačkog stanovništva se u okviru ovog UR-a posmatraju kao partneri i uvažavaju kao ljudi i narodi čije vrednosti mogu značajno da doprinesu ne samo njihovom, već i sveukupnom nacionalnom društveno-ekonomskom razvoju. Ovim UR-om se takođe uvažava činjenica da su pripadnici starosedelačkog stanovništva, kao društvene grupe koja se svojim karakteristikama razlikuje od većinskog stanovništva, često među najmarginalizovanijim i najugoroženijim delovima stanovništva. Njihov ekonomski, društveni i pravni položaj ih često ograničava u odbrani njihovih interesa, kao i prava u pogledu zemljišta, prirodnih i kulturnih resursa, a može da ograniči i njihovu sposobnost da učestvuju u razvoju projekta i steknu koristi od njega. Pripadnici starosedelačkog stanovništva postaju još ugroženiji ukoliko su njihovo zemljište i resursi zahvaćeni promenama, ukoliko ih prisvoje lica koja ne pripadaju njihovim zajednicama, ili su u znatnoj meri narušena.

3. *Potreba za posebnim merama.* Ovim UR-om se uvažava činjenica da su identitet, kultura, zemljište i resursi starosedelačkog stanovništva međusobno isprepletani na jedinstven način i da su naročito ugroženi promenama izazvanim različitim investicijama, što može ugroziti njihov jezik, kulturu, religiju, duhovna uverenja i institucije. Zbog ovih karakteristika, starosedelačko stanovništvo je izloženo različitim opasnostima i ozbiljnim posledicama, uključujući gubitak identiteta, kulture i prirodnih resursa od kojih žive, a takođe i izloženosti bolestima i osiromašenju. Takođe se uvažava činjenica da su uloge muškaraca i žena među starosedelačkim stanovništvom često drugačije od njihovih uloga među većinskim stanovništvom, kao i to da su žene i deca često marginalizovani kako unutar njihovih zajednica tako i kao posledica spoljnog razvoja. Zbog svega ovoga, pitanja vezana za starosedelačko stanovništvo često su veoma složena. Stoga je neophodno sprovesti posebne mere kako bi se osiguralo da muškarci i žene, pripadnici starosedelačkog stanovništva, ne budu u podređenom položaju i da budu uključeni u projekte koje Banka finansira, kao i da imaju koristi od njih.

4. *Potreba za svojevolsnim, prethodnim i informisanim pristankom.* Ovim UR-om se uvažava načelo postavljeno Deklaracijom UN-a o pravima starosedelačkog stanovništva¹, po kome sprovođenje projektnih aktivnosti opisanih u pasusima br. 31. do 37. ovog UR-a, zbog posebne osetljivosti starosedelačkog stanovništva na štetne posledice tih projekata, podleže njihovom prethodnom informisanom pristanku.

5. *Zemlje u kojima EBRD posluje.* Ovim UR-om se uvažava da su okolnosti pod kojima starosedelačko stanovništvo živi u zemljama u kojima EBRD posluje jedinstvene zbog njihove

¹ Deklaracija Generalne skupštine UN-a o pravima starosedelačkog stanovništva, usvojena 13. septembra 2007. god.

specifične istorije. Naime, pripadnici starosedelačkog stanovništva više ne žive samo prema svojim ustaljenim običajima. sa minimalnim sredstvima za život, niti se njihov identitet može povezati isključivo sa tradicionalnim privređivanjem i stilom života. Takođe je primećeno da pripadnici starosedelačkog stanovništva često žive u etnički pomešanim sredinama, kao i to da postojanje nomadskog načina života ili polunomadskog sezonskog stočarstva, kao i istorije koja je obeležena prinudnim raseljavanjem, govori da nije uvek primereno očekivati kontinuiranu i trajnu povezanost sa određenim teritorijama.

Ciljevi

6. Posebni ciljevi ovog UR-a su sledeći:

- obezbediti puno poštovanje dostojanstva, prava, težnji, kulture i privređivanja zasnovanom na prirodnim resursima starosedelačkog stanovništva u procesu tranzicije
- izbeći štetne posledice projekata po živote pripadnika starosedelačkog stanovništva i njihove prihode, ili, u situacijama kada to nije moguće, svesti ih na najmanju moguću meru, ublažiti ih ili nadoknaditi štetu
- omogućiti pripadnicima starosedelačkog stanovništva da iz projekata izvuku korist na način primeren njihovoj kulturi
- podržati klijenta u uspostavljanju i održavanju trajne veze sa pripadnicima starosedelačkog stanovništva obuhvaćenih projektnim aktivnostima, tokom čitavog njegovog trajanja
- podstaći klijenta da sa pripadnicima starosedelačkog stanovništva pregovara u dobroj veri, a pripadnike starosedelačkog stanovništva da informisano učestvuju u projektima koji se sprovode na zemljištu koje oni koriste na bazi običajnog ili tradicionalnog prava, zatim u situacijama kada će projekat uticati na njihove običajne ili novoprihvaćene načine privređivanja, ili u slučaju komercijalnog iskorišćavanja njihovih kulturnih resursa
- uvažavati i poštovati običajno pravo i običaje starosedelačkog stanovništva i u potpunosti ih uzeti u obzir
- poštovati i očuvati kulturu, znanje i običaje starosedelačkog stanovništva, u skladu sa njihovim željama.

Područje primene

7. Ovaj UR se primenjuje kada postoji verovatnoća da će projekat uticati na starosedelačko stanovništvo.

8. Primenljivosti ovog UR-a utvrđuje Banka tokom procesa preliminarne procene zaštite životne sredine i socijalnih pitanja, u skladu sa kriterijumima navedenim u pasusima 9 do 12 ovog UR-a. Aktivnosti koje je neophodno preduzeti u cilju ispunjenja ovih zahteva, sprovodiće se u skladu sa ovim UR-om i UR-ovima 1., 5., 8. i 10., u skladu sa potrebama.

9. Ne postoji opšte prihvaćena definicija “starosedelačkog stanovništva”. Isto tako, kada se govori o starosedelačkom stanovništvu, u različitim zemljama se mogu koristiti različiti termini.

10. U ovoj politici i u ovom UR-u, termin “starosedelačko stanovništvo” se koristi u tehničkom smislu kada se govori o društvenoj i kulturnoj manjini koja se u okviru jedne države jasno razlikuje od većinskog stanovništva, a koja se u većoj ili manjoj meri odlikuje sledećim karakteristikama:

- iskazivanje sopstvene pripadnosti određenoj starosedelačkoj etničkoj ili kulturnoj grupi i priznanje tog identiteta od strane drugih pripadnika društva

- kolektivna povezanost sa određenim geografskim područjem, zemljom koju tradicionalno naseljavaju i postojbinom svojih predaka, na području na kome se sprovodi projekat, kao i sa prirodnim resursima u okviru tog područja i postojbine²
- poticanje poreklom od grupa koje po tradiciji svoju egzistenciju nisu zasnivale na primanju plate³ (često nomada ili polunomada koji su se bavili sezonskim stočarstvom) i čiji je položaj bio regulisan njihovim sopstvenim običajima i tradicijom, ili pak posebnim zakonima i propisima
- kulturne, ekonomske, društvene i političke institucije koje počivaju na običajima, i odvojene su od institucija većinskog društva ili kulture
- poseban jezik ili dijalekt koji je najčešće drugačiji od službenog jezika ili dijalekta države ili regiona

11. Činjenica da neka grupa, ili njeni pripadnici koji vode nomadski život ili se bave polunomadskim sezonskim stočarstvom, a žive u mešovitim ili gradskim sredinama i/ili zemlju svog porekla samo sezonski posećuju, nakon što su sa nje prisilno udaljeni, ne mora se odmah smatrati preprekom za primenu ovog UR-a.

12. Prilikom utvrđivanja da li se određena grupa može smatrati starosedelačkim stanovništvom, u smislu ovog UR-a, Banka može zatražiti mišljenje stručnjaka.

Zahtevi

13. Kada postoji verovatnoća da će projekat uticati na pripadnike starosedelačkog stanovništva⁴, od klijenta se zahteva da napravi procenu uticaja na starosedelačko stanovništvo (vidi u nastavku teksta). Zavisno od ishoda procene, od klijenta se najpre očekuje da izbegne štetne uticaje, a kada to nije izvodljivo, da pripremi razvojni plan starosedelačkog stanovništva (pasus br. 21.), kako bi sve moguće štetne posledice sveo na najmanju moguću meru i/ili ublažio i utvrdio moguće pogodnosti. Od klijenta se takođe očekuje da organizuje informisane konsultacije i omogući aktivno učešće lokalnih starosedelačkih zajednica obuhvaćenih projektom, uvede poseban žalbeni mehanizam i ustanovi odgovarajuće modele za obezbeđivanje nadoknade i zajedničko uživanje u pogodnostima.

14. U slučajevima kada je klijent, pre uključivanje Banke, započeo projektne aktivnosti koje su možda uticale, ili će uticati na starosedelačko stanovništvo, biće sprovedena analiza stanja kako bi se utvrdilo/e a) postojanje mogućih propusta i b) mere koje je neophodno sprovesti za njihovo ispravljanje, kako bi se osiguralo pridržavanje ovog UR-a. Nakon toga će biti pripremljen akcioni plan.

² Grupa koja je izgubila "kolektivnu povezanost sa određenim geografskim područjem ili postojbinom svojih predaka u području na kome se sprovodi projekat" zbog prisilnog udaljavanja, i dalje ispunjava uslove za primenu ovog UR-a ukoliko se očekuje da će biti obuhvaćena projektom. "Prisilno udaljavanje" se odnosi na gubitak kolektivne povezanosti sa određenim geografskim područjem ili postojbinom svojih predaka, do koga je za života pripadnika dotične grupe došlo zbog konflikta ili državnog programa raseljavanja, oduzimanja njihovog zemljišta, prirodnih nepogoda, ili pripajanja tih prostora gradskim područjima. U smislu ovog UR-a, "gradsko područje" se uglavnom odnosi na grad ili veće gradsko naselje, pri čemu se uzimaju u obzir sledeće karakteristike, iako se nijedna od njih ne smatra konačnom: a) zakonsko proglašenje određenog područja gradskim, u skladu sa domaćim propisima; b) velika gustina naseljenosti; c) visok procenat poslovnih aktivnosti koje nisu u vezi sa poljoprivredom u odnosu na one koje to jesu.

³ Ovo se primenjuje čak i ukoliko je takav način života napušten, kao što je opisano u prethodnoj fusnoti

⁴ Smatra se da će projekat uticati na pripadnike starosedelačkog stanovništva ukoliko bude uticao na njihov društveno-ekonomski status i/ili kulturnu tradiciju i ustaljeni način života

15. U slučajevima kada klijent u okviru svoje organizacije ne raspolaže odgovarajućim kadrovima, potražiće savete nezavisnih stručnjaka sa iskustvom u oblastima društvenih nauka, tokom razvoja i sprovođenja projekta.

Procena

16. Kada se domaćim propisima zahteva sprovođenje posebne vrste socijalne procene, klijent će je sprovesti i dostaviti EBRD-u, uz sprovođenje eventualnih dodatnih socijalnih procena u skladu sa zahtevima Banke.

17. U slučajevima kada nije započeto sprovođenje projekta, klijent će kroz socijalnu procenu identifikovati sve zajednice starosedelačkog stanovništva, na koje projekat može imati uticaja, bilo negativnog ili pozitivnog, u okviru područja u kome se projekat sprovodi, kao i prirodu i stepen očekivanog društvenog, kulturnog (uključujući kulturno nasleđe) i uticaja na životnu sredinu, kao i planirane mere za (i) izbegavanje ili ublažavanje štetnih uticaja i (ii) zajedničko uživanje u svim pogodnostima koje projekat donosi.

18. U slučajevima kada su građevinski radovi, projektne aktivnosti ili operacije povezane sa predloženim projektom već započele, klijent će Banci dostaviti dokumentaciju i podatke (uključujući podatke o dotadašnjem poslovanju kompanije), kao i popis dokumentacije koja je već podneta relevantnim vlastima, na osnovu koje se dokazuje da je od starosedelačkog stanovništva koje je obuhvaćeno projektom zatražio mišljenje i uvažio ga, pridržavajući se, u meri u kojoj je to moguće, postupaka navedenih u ovom UR-u.

19. Ukoliko su zahtevi iz pasusa br. 18. ispunjeni, Banka će od klijenta zahtevati da naruči sprovođenje nepristrasne i nezavisne studije o posledicama projekta po zajednice starosedelačkog stanovništva i njihova viđenja u vezi sa projektom. Ovom studijom, koju treba sprovesti na način primeren dotičnoj kulturi, razmotriće se dotadašnji uticaji projekta na život i sticanje prihoda pripadnika starosedelačkog stanovništva, naponi koje je klijent uložio kako u ublažavanje štetnih posledica, tako i u utvrđivanje koristi od projekta i njihovo zajedničko uživanje, kao i u kojoj meri je starosedelačko stanovništvo učestvovalo u planiranju i sprovođenju projekta.

Izbegavanje štetnih posledica

20. Sve napore bi najpre trebalo uložiti u izbegavanje štetnih posledica projekta po starosedelačko stanovništvo. Kada izbegavanje štetnih posledica nije izvodljivo, klijent će ih svesti na najmanju moguću meru, ublažiti ih, ili izvršiti odgovarajuću i proporcionalnu nadoknadu.

Priprema razvojnog plana starosedelačkog stanovništva (RPSS)

21. Koraci koje klijent predlaže radi svođenja štetnih posledica na najmanju moguću meru, njihovog ublažavanja ili nadoknađivanja, kao i utvrđivanja i zajedničkog uživanja u koristima od projekta, biće osmišljeni uz informisano učešće pripadnika starosedelačkog stanovništva obuhvaćenog projektom i izloženi u vremenski ograničenom planu, kao što je Razvojni plan starosedelačkog stanovništva (RPSS), ili širi plan razvoja lokalne zajednice, sa posebnim komponentama koje se odnose na starosedelačko stanovništvo. U cilju pripreme takvog plana, klijent će obezbediti kvalifikovane stručnjake u oblasti društvenih nauka sa odgovarajućim iskustvom.

Nivo detalja i obim RPSS-a će zavisiti od specifičnosti projekta, kao i od prirode i obima projektnih aktivnosti. U celini gledano, RPSS će obuhvatiti sledeće komponente:

I. deo – Sažetak socijalne procene

- Podaci o polaznom stanju
- Ključni nalazi: analiza uticaja, rizika i mogućnosti.

II. deo – Konsultacija i učešće

- Rezultat konsultacija i plan za dalje uključivanje interesnih grupa.

Plan sprovođenja

- Mere za izbegavanje, svodjenje na najmanji mogući nivo i ublažavanje negativnih uticaja i pospešivanje pozitivnih uticaja
- Mere kojima će se obezbediti kontinuirano upravljanje prirodnim resursima od strane lokalne zajednice
- Mere za izvlačenje koristi iz projekta i / ili razvojnih mogućnosti
- Žalbeni mehanizam
- Troškovi, budžet, vremenski okvir i organizacione odgovornosti
- Praćenje, procena i izveštavanje

Objavljivanje podataka, smislene konsultacije i informisano učešće

22. Klijent će uspostaviti kontinuiranu vezu sa zajednicama starosedelačkog stanovništva koje su zahvaćene projektom, u što ranijoj fazi procesa planiranja projekta i tokom čitavog njegovog trajanja. Uključivanjem tih zajednica će se osigurati smislene konsultacije sa njima kako bi im se omogućilo informisano učešće u rešavanju pitanja koja ih se direktno tiču, predlaganju mera za ublažavanje posledica, zajedničkom iskorišćavanju projektnih pogodnosti i prilika, kao i rešavanju pitanja vezanih za sprovođenje projekta.

23. Klijent će se pobrinuti da o EBRD-ovim UR-ovima i o projektnim planovima koji će na njih uticati adekvatno informiše pripadnike starosedelačkog stanovništva koje je obuhvaćeno projektom, na način primeren njihovoj kulturi.

24. Proces uključivanja zajednica starosedelačkog stanovništva će biti primeren njihovoj kulturi, uvažavaće njihov princip kolektivnog donošenja odluka i biće u srazmeri sa rizicima i mogućim uticajima na starosedelačko stanovništvo. Klijent je dužan da EBRD-u dokaže da je taj proces sproveden na odgovarajući način.

25. Postupak uključivanja će se u načelu sastojati od sledećeg:

- uključivanje predstavničkih tela starosedelačkog stanovništva (između ostalog to mogu biti npr. veća staraca ili seoska veća), udruženja starosedelačkog stanovništva, kao i pojedinačnih pripadnika starosedelačkog stanovništva obuhvaćenih projektom
- razumevanje i poštovanje relevantnih običajnih prava
- davanje pripadnicima starosedelačkog stanovništva dovoljno vremena za njihov proces kolektivnog donošenja odluka

- omogućavanje pripadnicima starosedelačkog stanovništva da svoja mišljenja, brige i predloge iznose na jeziku koji sami izaberu, bez spoljašnjeg uplitanja, mešanja ili zastrašivanja, i na način koji je primeren njihovoj kulturi
- upoznavanje pripadnika starosedelačkog stanovništva sa svim relevantnim planovima i mogućim posledicama po njihove zajednice koje su vezane za pitanja zaštite životne sredine i socijalnu politiku, i to na način i na jeziku koji je primeren njihovoj kulturi, bez upotrebe stručnih izraza
- uvažavanje heterogenosti zajednica, uzimajući u obzir sledeće:
 - pripadnici starosedelačkog stanovništva žive u mešovitim zajednicama, zajedno sa pripadnicima drugih grupa stanovništva
 - u starosedelačkim zajednicama su zastupljena različita gledišta; proces konsultacija i učestvovanja mora obuhvatiti različite grupe, tj. lica različitog pola, starosti kao i socijalno isključene grupe stanovnika
 - dostavljanje odgovarajućih podataka EBRD-u, i učešće Banke u procesu konsultacija, kada god je to moguće
- dokumentovanje celokupnog procesa konsultacija⁵

Žalbeni mehanizam i sprečavanje diskriminacije na bazi etničke pripadnosti

26. Klijent će se pobrinuti da žalbeni mehanizam uspostavljen za potrebe projekta, u skladu sa UR-om 10, bude primeren kulturi i dostupan pripadnicima starosedelačkog stanovništva; ovo će možda podrazumevati manje oslanjanje na pisane postupke, a više na verbalne načine komunikacije.

27. Banka neće finansirati projekte ukoliko klijent isključuje starosedelačko stanovništvo na bazi etničke pripadnosti. Ukoliko projekat koji finansira Banka, zbog svoje prirode podrazumeva okolnosti usled kojih su starosedelačko stanovništvo i njeni pojedinačni pripadnici isključeni iz uživanja u njegovim koristima iz etničkih razloga, poput npr. mogućnosti za zapošljavanje, projektne aktivnosti će obuhvatati korektivne mere kao što su: (i) obaveštavanje udruženja i pojedinačnih pripadnika starosedelačkog stanovništva o njihovim pravima u okviru radnopravnih, socijalnih, finansijskih i poslovnih propisa, kao i o postojećim mehanizmima traženja zaštite; (ii) odgovarajuće i efikasno obaveštavanje, obuka i mere za uklanjanje prepreka ostvarivanju koristi i pogodnosti poput kredita, zapošljavanja, poslovnih, zdravstvenih i obrazovnih usluga, kao i svih drugih koristi koje projekat donosi ili omogućava; i (iii) pružanje starosedelačkim radnicima, preduzetnicima i korisnicima istu zaštitu koja je domaćim propisima predviđena i za druge pojedince iz sličnih sektora i kategorija, uzimajući u obzir pitanja vezana za rod, etničke podele na tržištima roba i rada, kao i faktore vezane za jezik.

Nadoknada i zajedničko uživanje u koristima

28. Utvrđivanje mera za ublažavanje štetnih posledica, zajedničko uživanje u koristima i očuvanje uobičajenog načina života će se bazirati na pristupu zasnovanom na učešću. Banka će zahtevati od klijenta da pripadnicima starosedelačkog stanovništva obuhvaćenim projektom, direktno nadoknadi bilo kakav gubitak sredstava za život pretrpljen usled projektnih aktivnosti (u vrednosti utvrđenoj u skladu sa ovim UR-om), kao i da svako korišćeno zemljište vrati u prethodno stanje. Pravo na nadoknadu može biti ostvareno na pojedinačnoj ili zajedničkoj osnovi, ili po obe navedene osnove. Nadoknada će se sprovoditi, kako zbog štetnih posledica po privređivanje zasnovano na običajima, tako i zbog negativnih uticaja na privredne aktivnosti zasnovane na zaradama ili ostvarivanju prihoda. Pojam “privređivanja zasnovanog na običajima” treba široko tumačiti (tako da obuhvati i

⁵ Dokumentacija može da se sastoji od pisanih transkripata i zapisnika i/ili audio zapisa

njihove savremene derivate poput etno-turizma i proizvodnje hrane). Prilikom određivanja nadoknade klijenti će, na odgovarajući način, uzeti u obzir i štetne socijalne uticaje projekta na tradicionalni način života i porodični život starijeh stanovništva. Taj postupak će biti sproveden u saradnji sa predstavnicima starijeh stanovništva i relevantnim stručnjacima. Odredbe iz ovog pasusa se takođe primenjuju na slučajeve kada klijent nadoknadu treba da plati lokalnim ili regionalnim organima vlasti.

29. Prihvatljive i zakonski izvodljive načine za obezbeđivanje nadoknade i sprovođenje RPSS-a potrebno je razmotriti tokom konsultacija sa pripadnicima starijeh stanovništva. Na osnovu tih konsultacija, potrebno je osmisliti i dogovoriti mehanizam za prenos nadoknada i/ili sredstava. Ukoliko je potrebno, klijent će obezbediti pomoć / podršku kako bi se uspostavili odgovarajući sistemi upravljanja i kontrole.

30. Klijent će pripadnicima starijeh stanovništva obuhvaćenih projektom, kroz proces smislenih konsultacija i njihovo informisano učešće⁶ obezbediti razvojne mogućnosti, na način koji je primeren njihovoj kulturi. Te mogućnosti bi trebalo da budu u srazmeri sa stepenom uticaja projekta, a njihov cilj bi trebalo da bude odgovarajuće unapređenje životnog standarda i izvora prihoda pripadnika starijeh stanovništva, kao i podsticanje dugoročne održivosti prirodnih resursa od kojih oni zavise. Klijent će razvojne mogućnosti, utvrđene u skladu sa ovim UR-om, dokumentovati i pravovremeno staviti na raspolaganje. Snažna podrška treba biti pružena privređivanju zasnovanom na običajima, uključujući tradicionalne privredne aktivnosti i njihove savremene derivate poput izrade rukotvorina i etno-turizma.

Posebni zahtevi

31. Pošto starije stanovništvo može da bude posebno osetljivo na posledice projekata opisanih dalje u tekstu, pored ranije opisanih opštih zahteva, primenjivaće se i sledeći posebni zahtevi. Ono što je svim tim zahtevima zajedničko jeste potreba da klijent:

- sa pripadnicima starijeh stanovništva pregovara u dobroj veri
- osigura informisano učešće starijeh stanovništva
- dobije prethodni svojevolian i informisan pristanak⁷ pripadnika starijeh stanovništva, pre nego što započne neku od aktivnosti opisanih u pasusima br. 32. do 37. ovog UR-a .

U slučaju postojanja bilo koje od sledećih okolnosti, klijent će angažovati kvalifikovanog, nezavisnog stručnjaka za socijalna pitanja da mu pomogne u sprovođenju i dokumentovanju aktivnosti opisanih u pasusima br. 32. do 37.

Uticaji na zemljište koje starije stanovništvo koristi po tradicionalnom ili običajnom pravu

32. Pošto je starije stanovništvo često tesno povezano sa zemljištem koje koristi po običajnom pravu, kao i šumama, vodama, divljom florom i faunom i ostalim prirodnim resursima koji se na njemu nalaze, potrebna je posebna opreznost ukoliko projekat utiče na te veze. Iako na tom zemljištu možda i ne postoji zakonsko pravo vlasništva u skladu sa domaćim propisima,

⁶ Kao što je opisano u pasusima br. 22. do 25. ovog UR-a

⁷ Davanje pristanaka se odnosi na proces tokom koga zajednica starijeh stanovništva obuhvaćena projektom, u skladu sa svojom kulturnom tradicijom, običajima i ustaljenim postupanjem, donosi odluku da li da uzme učešće u predloženom projektu.

činjenica da ga zajednice starosedelačkog stanovništva, pa makar i sezonski ili ciklično koriste za obezbeđivanje izvora prihoda ili u kulturne, ceremonijalne ili duhovne svrhe koje određuju njihov identitet i zajednicu, često može biti dokazana i dokumentovana.

33. Ukoliko klijent predlaže sprovođenje projekta ili komercijalno iskorišćavanje prirodnih resursa na zemljištu koje po običajnom pravu koriste pripadnici starosedelačkog stanovništva, i ukoliko se očekuju štetne posledice⁸ po njihove izvore prihoda ili kulturnu, ceremonijalnu ili duhovnu upotrebu zemljišta koja određuje njihov identitet i zajednicu, klijent će korišćenje tog zemljišta ispoštovati na sledeći način:

- klijent će u dobroj veri pregovarati sa zajednicama starosedelačkog stanovništva obuhvaćenih projektom i dokumentovati postojanje njihovog informisanog učešća i pristanka, kao rezultat tih pregovora.
- klijent će dokumentovati napore koje je uložio da izbegne, ili svede na najmanju moguću meru ukupnu površinu zemljišta koje koristi, naseljava i/ili poseduje starosedelačko stanovništvo, a koje je predloženo za sprovođenje projekta.
- upotreba zemljišta od strane pripadnika starosedelačkog stanovništva biće dokumentovana od strane eksperata u saradnji sa zajednicama starosedelačkog stanovništva obuhvaćenih projektom, ne dovodeći u pitanje neka druga prava koja bi pripadnici tih zajednica mogli da polažu na to zemljište.
- zajednice starosedelačkog stanovništva obuhvaćene projektom biće obavestene o pravima koja imaju u odnosu na ovo zemljište po domaćim propisima, kao i o bilo kom domaćem zakonu kojim se priznaju običajna prava, ili upotreba tog zemljišta.
- klijent će zajednicama starosedelačkog stanovništva obuhvaćenih projektom u najmanju ruku ponuditi nadoknadu i pokretanje propisanog postupka koji je, u skladu sa domaćim propisima, dostupan svima koji na zemljište imaju puno zakonsko pravo vlasništva u slučajevima komercijalnog iskorišćavanja njihovog zemljišta, zajedno sa razvojnim mogućnostima koje su u skladu sa njihovom kulturom; nadoknada u vidu zemlje ili nadoknada u naturi biće ponuđena umesto novčane nadoknade kada god je to izvodljivo.
- klijent će zajednicama starosedelačkog stanovništva obuhvaćenih projektom dati dovoljno vremena da postignu dogovor među sobom, pri čemu im, ni direktno, ni posredno neće nametati svoju volju.
- u cilju dobijanja pristanka zajednice na projekat / predloženu namenu zemljišta i paket mera ublažavanja posledica, klijent se za pomoć može obratiti ombudsmanu i/ili sličnoj javnoj ustanovi u okviru relevantnog domaćeg sistema.

34. Tokom sprovođenja projekta klijent će odmah obavestiti EBRD o sukobu između njega i starosedelačkog stanovništva koji je ostao nerazrešen iako je prošao kroz žalbeni mehanizam uspostavljen za potrebe projekta. Banka će izvršiti procenu situacije i odlučiti o odgovarajućem pristupu kako bi se problem rešio.

Izmeštanje starosedelačkog stanovništva sa zemljišta koje koristi po tradicionalnom ili običajnom pravu

35. Klijent će istražiti sva izvodljiva alternativna projektna rešenja kako bi se izbeglo izmeštanje pripadnika starosedelačkog stanovništva sa zemljišta koje zajednički koriste i naseljavaju po

⁸ Štetne posledice mogu, između ostalog, biti posledice koje nastaju kao rezultat gubitka dobara ili resursa, ograničavanja upotrebe zemljišta, ili obavljanja aktivnosti vezanih za tradicionalni način života, a koje proizlaze iz projektnih aktivnosti.

tradicionalnom ili običajnom pravu. Kada je izmeštanje neizbežno, klijent mu neće pristupiti pre nego što od zajednica starosedelačkog stanovništva obuhvaćenih projektom ne dobije svojevolan i informisan pristanak koji je rezultat pregovora u dobroj veri. Ovakvi pregovori zahtevaju uvažavanje zakona, tradicije i običaja starosedelačkog stanovništva i njegovog prava poseda na dotičnom zemljištu, kao i puno učešće njegovih pripadnika. Svako izmeštanje pripadnika starosedelačkog stanovništva biće sprovedeno u skladu sa zahtevima planiranja i sprovođenja raseljavanja iz UR-a 5. Pripadnici starosedelačkog stanovništva moraju dobiti poštenu i pravednu nadoknadu za zemljište, područja i resurse koje su tradicionalno posedovali, ili na neki drugi način koristili ili naseljavali, a koji su im bez njihovog prethodnog, svojevoljnog i informisanog pristanka oduzeti, otuđeni, zaposednuti, koriste se, ili su oštećeni kao posledica projekta.

36. Izmeštenim pripadnicima starosedelačkog stanovništva bi trebalo, kada god je to moguće, omogućiti povratak na zemljište koje su koristili po tradicionalnom ili običajnom pravu, ukoliko razlog za njihovo izmeštanje prestane da postoji, a zemljište bi trebalo vratiti u prvobitno stanje.

Kulturni resursi

37. Ukoliko se za potrebe projekta predlaže upotreba kulturnih resursa, znanja, umotvorina ili običaja starosedelačkog stanovništva u komercijalne svrhe, klijent će njihove pripadnike obavestiti o: (i) pravima koja imaju u skladu sa domaćim propisima; (ii) obimu i prirodi predloženog komercijalnog razvoja i (iii) mogućim posledicama tog razvoja. Klijent će takvom komercijalnom razvoju pristupiti samo ukoliko: (i) sa zajednicama starosedelačkog stanovništva obuhvaćenim projektom stupi u pregovore u dobroj veri; (ii) dokaže postojanje njihovog informisanog učešća i prethodnog, svojevoljnog i informisanog pristanka na te aktivnosti i (iii) obezbedi poštenu i pravednu raspodelu koristi od komercijalnog iskorišćavanja tog znanja, umotvorina ili običaja, u skladu sa njihovim navikama i tradicijom.

UR 8: Kulturno nasleđe

Uvod

1. EBRD prepoznaje važnost kulturnog nasleđa za sadašnje i buduće generacije. U skladu sa Konvencijom o zaštiti svetskog kulturnog i prirodnog nasleđa, i Konvencijom o zaštiti nematerijalnog kulturnog nasleđa, cilj ovog Uslova za realizaciju je da zaštiti nezamenljivo kulturno nasleđe i da usmeri klijente na izbegavanje, ili ublažavanje štetnih posledica po kulturno nasleđe u obavljanju poslovnih aktivnosti. Osim toga, zahtevi koji se ovim UR-om postavljaju u vezi sa iskorišćavanjem kulturnog nasleđa za potrebe projekta, delimično su zasnovani na standardima utvrđenim Konvencijom o biološkom diverzitetu. Banka podržava preduzimanje mera predostrožnosti tokom upravljanja i održive upotrebe kulturnog nasleđa u skladu sa Deklaracijom iz Ria.

2. Kao dobro u službi privrednog i društvenog razvoja, kulturno nasleđe je važan izvor dragocenih istorijskih i naučnih podataka, i sastavni deo kulturnog identiteta, običaja i opstanka određenog naroda.

3. U ostvarivanju navedenih ciljeva zaštite i očuvanja, Banka se rukovodi relevantnim međunarodnim konvencijama i ostalim aktima, i podržava njihovu primenu.¹ EBRD takođe smatra da postoji potreba da se sve strane pridržavaju zakona i propisa koji se odnose na kulturno nasleđe na području na kome se projekat sprovodi, kao i obaveza koje država u kojoj se sprovodi ima, a koje su proistekle iz relevantnih međunarodnih ugovora i sporazuma. Pomenuto zakonodavstvo obuhvata zakone o kulturnom nasleđu i starinama, zakone o prostornom planiranju ili izgradnji, propise o očuvanju ili zaštiti određenih područja, kao i druge zakone i propise kojima se uređuju pitanja vezana za objekte od istorijskog značaja, ili zakone koji se odnose na zaštitu starosedelačkog stanovništva.

Ciljevi

4. Ciljevi ovog uslova za realizaciju (UR-a) su:

- podrška očuvanju kulturnog nasleđa u okviru projekata koje finansira EBRD
- zaštita kulturnog nasleđa od štetnih posledica projektnih aktivnosti
- promovisanje ravnopravne raspodele koristi ostvarene upotrebom kulturnog nasleđa u sprovođenju poslovnih aktivnosti
- promovisanje svesti o kulturnom nasleđu i poštovanja prema njemu, kada god je to moguće

5. Ovim UR-om se klijentima postavlja okvir za zaštitu kulturnog nasleđa izbegavanjem, a kada to nije izvodljivo, smanjivanjem i ublažavanjem štetnih posledica koje mogu prosteći iz aktivnosti koje finansira EBRD, i to na primeren i srazmeran način.

¹ Kao na primer:

- Konvencija o zaštiti svetskog kulturnog i prirodnog nasleđa, 1972 (UNESCO-va Konvencija o svetskoj baštini)
- Konvencija o zaštiti nematerijalnog kulturnog nasleđa, 2003 (UNESCO-va Konvencija o nematerijalnoj baštini)
- Konvencija o zaštiti podvodnog kulturnog nasleđa, 2001 (UNESCO-va Konvencija o podvodnoj baštini)
- Okvirna konvencija Saveta Evrope o vrednosti kulturnog nasleđa za društvo, 2005
- Povelja australijskog Međunarodnog saveta za spomenike i znamenita mesta (*International Council on Monuments and Sites – ICOMOS*) o zaštiti mesta od kulturnog značaja (Povelja iz Burre) (Australijski ICOMOS)

Područje primene

6. Ova politika se primenjuje kada postoji verovatnoća da će projekat imati uticaja na kulturno nasleđe koje je nemoguće zameniti. Odredbe ovog UR-a se primenjuju i bez obzira na to da li je kulturno nasleđe zaštićeno zakonom, ili je prethodno narušeno.

7. U smislu ovog UR-a, pojam kulturno nasleđe se definiše kao skup resursa nasleđenih iz prošlosti koje ljudi, nezavisno od vlasnika tih resursa, prepoznaju kao odraz i izraz svojih vrednosti, uverenja, znanja i tradicija koje se neprestano razvijaju. Ovaj pojam obuhvata materijalno (fizičko) i nematerijalno nasleđe čije je razgraničenje predmet brojnih rasprava među stručnjacima za nasleđe. Kulturno nasleđe se može vrednovati na lokalnom, regionalnom ili državnom nivou, kao i na nivou međunarodne zajednice.²

- Fizičko kulturno nasleđe odnosi se na pokretnosti ili nepokretnosti, lokalitete, skupine građevina, kao i prirodna obeležja i predele koji imaju arheološki, paleontološki, istorijski, arhitektonski, verski, estetski ili drugi kulturni značaj.
- Nematerijalno kulturno nasleđe odnosi se na običaje, prikaze, izraze, znanja, veštine - kao i sa njima povezana oruđa, predmete, rukotvorine i kulturne prostore – koje zajednice, grupe, i u nekim slučajevima, pojedinci prepoznaju kao deo svog kulturnog nasleđa, i koji se prenose sa generacije na generaciju.³

8. EBRD je svestan da lokaliteti ili predmeti koji se zbog svoje vrednosti ili značaja smatraju kulturnim nasleđem mogu biti otkriveni na neočekivanim mestima tokom samog sprovođenja odobrenog projekta. U skladu sa tim, projekat će podlegati odredbama ovog UR-a ukoliko:

- obuhvata aktivnosti kojima se vrše značajna iskopavanja, rušenja, pomeranja tla, potapanja i druge promene fizičke sredine
- se izvodi na lokalitetu, ili u blizini lokaliteta kome je priznat status kulturnog nasleđa od strane zemlje u kojoj se sprovodi, ili
- ukoliko bi mogao imati štetne posledice po kulturu, znanje i običaje starosedelačkog stanovništva

9. Primenljivost ovog UR-a u ostalim slučajevima odrediće Banka tokom postupka preliminarne procene zaštite životne sredine i socijalnih pitanja (vidi pasus br. 10. u nastavku). Projekti koji su namenski pripremljeni da podrže očuvanje ili upravljanje kulturnim nasleđem, Banka razmatra na pojedinačnoj osnovi. Ukoliko se ovaj UR primenjuje, Banka će u dogovoru sa klijentom utvrditi način na koji će se zahtevi rešavati i sprovoditi u okviru klijentovog sveukupnog Akcionog plana za zaštitu životne sredine i socijalna pitanja (Akcioni plan) i/ili klijentovog sistema upravljanja. Zahtevi vezani za sprovođenje preliminarne procene i upravljanje zaštitom životne sredine i socijalnim pitanjima, navedeni su u UR-u 1. i UR-u 10.

² Ova definicija je u skladu sa Okvirnom konvencijom Saveta Evrope o vrednosti kulturnog nasleđa za društvo. Kulturno nasleđe je poznato i kao kulturna baština, kulturno bogatstvo, kulturno blago ili kulturna imovina.

³ Kao što je utvrđeno u Konvenciji o zaštiti nematerijalnog kulturnog nasleđa.

Zahtevi

Procena

Ispitivanje mogućih opasnosti i posledica po kulturno nasleđe

10. U ranoj fazi sprovođenja preliminarne procene zaštite životne sredine i socijalnih pitanja (vidi UR 1.), klijent će ustanoviti da li postoji opasnost da neko kulturno nasleđe pretrpi štetne posledice zbog projekta, i oceniti koja je verovatnoća da će se pojaviti slučajna otkrića (vidi pasus br. 16.). Tokom tog postupka klijent će se konsultovati sa nadležnim ministarstvima, stručnjacima i lokalnim zajednicama, ukoliko za to postoji potreba.⁴ Studija o kulturnim resursima bi trebalo da obuhvati utvrđivanje značaja svih mogućih opasnosti i posledica, u skladu sa načelom predostrožnosti i uz vođenje računa o pitanjima koja brinu relevantne interesne grupe.

Posledice po nematerijalno nasleđe

11. Uprkos tome što ponekad nisu tako očigledne kao posledice po materijalno kulturno nasleđe, posledice po nematerijalno kulturno nasleđe mogu biti jednako važne. Ukoliko je sredina od presudnog značaja za opstanak tradicionalnih veština, znanja i uverenja, bilo koje premeštanje ili odvajanje bi moglo da izazove gubitak tradicionalnog znanja, verovanja i/ili odumiranje manjinskih dijalekata i jezika, i na kraju da dovede do raspada određene zajednice.

Izbegavanje posledica

12. Klijent je odgovoran za određivanje projektne lokacije i osmišljavanje projekta na način da se izbegne nanošenje znatne štete kulturnom nasleđu. Ukoliko se moguće posledice ustanove u ranim fazama razvoja projekta, prednost treba dati izbegavanju štetnih posledica, još dok je u toku osmišljavanje projekta, ili izbor njegove lokacije.

Procena posledica koje nije moguće izbeći

13. Kada izbegavanje posledica nije moguće, klijent će na osnovu nalaza preliminarnih ispitivanja sprovesti studije neophodne za procenu potencijalnih posledica projekta i, ukoliko je potrebno, neophodnih izmena projektnog rešenja. Obim ovih studija biće utvrđen u dogovoru sa EBRD-om, od slučaja do slučaja. Studije će sprovesti kvalifikovani stručnjaci za kulturno nasleđe sa odgovarajućim iskustvom, ili kao deo preliminarne procene zaštite životne sredine i socijalnih pitanja u skladu sa UR-om 1, ili zasebno. EBRD takođe može da zahteva angažovanje spoljnih stručnjaka.

14. Procena i ublažavanje posledica po kulturno nasleđe će se sprovesti u skladu sa relevantnim odredbama državnih i/ili lokalnih zakona, propisa i planova upravljanja zaštićenim područjima, obavezama države u odnosu na međunarodne zakone, kao i međunarodno prihvaćenu dobru praksu. U najvećem broju zemalja u kojima EBRD posluje, zakonom je zabranjeno uklanjanje objekata i uništavanje lokaliteta koji predstavljaju fizičko kulturno nasleđe. Međunarodno prihvaćena dobra praksa, između ostalog obuhvata: arheološka i paleontološka snimanja terena, laboratorijska ispitivanja pronađenih predmeta, izložbe na kojima se prikazuju novopronađeni predmeti i dokumentovanje.

⁴ Vidi UR 1. i UR 10. U slučaju projekata svrstanih u kategoriju A, ova pitanja bi trebalo razmotriti tokom sastanka o utvrđivanju obima projekta. Vidi pasus br. 10. UR-a 10.

Upravljanje posledicama po kulturno nasleđe

15. Na osnovu rezultata snimanja terena, procene stručnjaka o značaju kulturnog nasleđa, zahteva iz domaćeg zakonodavstva i relevantnih međunarodnih konvencija, kao i ishoda konsultacija sa lokalnim zajednicama obuhvaćenim projektom (vidi pasus br. 17. ovog UR-a), od klijenta će se zahtevati da pripremi odgovarajuće mere smanjivanja i ublažavanja svih štetnih posledica po kulturno nasleđe, zajedno sa vremenskim rasporedom sprovođenja tih mera i neophodnim budžetom. Ove mere ublažavanja mogu biti deo Akcionog plana za zaštitu životne sredine i socijalna pitanja za dotični projekat, ili deo posebnog Plana upravljanja kulturnim nasleđem. Klijent će se takođe pobrinuti da mu na raspolaganju bude obučeno i kvalifikovano osoblje koje će nadgledati sprovođenje mera za ublažavanje, kao i da svi izvođači koji su angažovani na projektu raspolažu neophodnim veštinama i stručnim znanjem, i da se njihovim radom upravlja i nad njim vrši nadzor, u skladu sa pasusom br. 19. UR-a 1.

Procedure za slučajna otkrića

16. Klijent će se pobrinuti za uvođenje mera za upravljanje slučajnim otkrićima, koja se definišu kao fizičko kulturno nasleđe, na koje se neočekivano naiđe tokom sprovođenja projekta. Takve mere obuhvataju obaveštavanje relevantnih nadležnih tela o otkrivenim predmetima ili lokalitetima; upozoravanje osoblja da postoji mogućnost nailaska na slučajna otkrića; ograđivanje područja na kome je došlo do otkrića u cilju izbegavanja daljih narušavanja ili uništavanja. Klijent neće narušavati slučajna otkrića sve dok se ne obavi procena od strane ovlašćenog kvalifikovanog stručnjaka i utvrde mere koje su u skladu sa domaćim propisima i ovim UR-om.

Konsultacije sa lokalnim stanovništvom obuhvaćenim projektom

17. Ukoliko postoji mogućnost da će projektom biti obuhvaćeno kulturno nasleđe, klijent će se konsultovati sa lokalnim stanovništvom obuhvaćenim projektom u zemlji domaćina, koje koristi to kulturno nasleđe, ili još pamti da ga je u prošlosti koristilo u dugogodišnje kulturne namene, a kako bi se ustanovila vrednost kulturnog nasleđa i kako bi klijent u procesu donošenja svojih odluka uzeo u obzir stavove zajednica obuhvaćenih projektom o tom kulturnom nasleđu. Klijent će lokalno stanovništvo obuhvaćeno projektom, na transparentan način i razumljivim jezikom, obavestiti o obimu, lokaciji, trajanju projekta, kao i o aktivnostima koje bi mogle imati posledice po kulturno nasleđe. Takve konsultacije moraju da ispunjavaju zahteve iz UR-a 10. i mogu da budu deo šireg procesa konsultacija o uticaju projekta na zaštitu životne sredine i socijalna pitanja, u skladu sa UR-om 10. Konsultacije će takođe obuhvatiti relevantna državna ili lokalna nadzorna tela u čijoj je nadležnosti zaštita kulturnog nasleđa. Posledice po kulturno nasleđe će biti ublažene na odgovarajući način, uz informisano učešće pripadnika lokalnih zajednica obuhvaćenih projektom.

18. Ukoliko postoji mogućnost da kulturno nasleđe pretrpi značajnu štetu kao rezultat projekta, a njegovo oštećenje ili nestanak može ugroziti kulturni ili ekonomski opstanak lokalnih zajednica u zemlji u kojoj se projekat sprovodi, koje kulturno nasleđe već duže vreme koriste u kulturne svrhe, klijent će primeniti zahteve iz pasusa br. 17. i nastaviti svoje aktivnosti samo ukoliko: (i) sa pripadnicima zajednica obuhvaćenih projektom stupi u pregovore u dobroj veri; i (ii) dokaže postojanje njihovog informisanog učešća i uspešno okončanih pregovora.

Upotreba kulturnog nasleđa za potrebe projekta

19. Ukoliko se za potrebe projekta predlaže upotreba kulturnih resursa, znanja, umotvorina ili običaja u kojima se ogleda tradicionalni način života lokalnog stanovništva u komercijalne svrhe, klijent će pripadnike tog stanovništva obavestiti o : (i) pravima koja imaju u skladu sa domaćim propisima; (ii) obimu i prirodi predloženog komercijalnog razvoja i (iii) mogućim posledicama tog razvoja. Klijent će nastaviti sa pomenutom komercijalizacijom samo kada: (i) sa lokalnim zajednicama koje žive tradicionalnim načinom života stupi u pregovore u dobroj veri; (ii) dokaže postojanje njihovog informisanog učešća i uspešno okončanih pregovora; i (iii) obezbedi poštnu i pravednu raspodelu koristi od komercijalnog iskorišćavanja tog znanja, umotvorina ili običaja, u skladu sa njihovim običajima i tradicijom. Ako se za potrebe projekta predlaže iskorišćavanje kulturnih resursa, znanja, umotvorina ili običaja starosedelačkog stanovništva, primeniće se zahtevi iz pasusa br. 37., UR-a 7.

UR 9: Finansijski posrednici

Uvod

1. Finansijski posrednici (FP) su ključni instrument kojim EBRD promoviše održiva finansijska tržišta i obezbeđuje mehanizme za usmeravanje svojih sredstava ka sektoru mikro, malih i srednjih preduzeća (MSP-u). Kroz mrežu partnerskih FP-a, EBRD može da podrži privredni razvoj na nivou preduzeća koja su daleko manja, tj. na nižem nivou od nivoa potrebnog za EBRD-ove direktne investicije. EBRD podržava različite pružaoce finansijskih usluga uključujući, između ostalog, privatne investicione fondove, banke, lizing kompanije, osiguravajuća društva i penzione fondove. FP-i se bave čitavim nizom aktivnosti poput mikrofinansiranja, finansiranja malih i srednjih preduzeća, trgovinskog kreditiranja, srednjoročnog i dugoročnog finansiranja preduzeća, ili projekata i stambenih kredita.

2. Sama priroda posredničkog finansiranja znači da će EBRD odgovornost za procenu predmetnog posla i njegovo praćenje, kao i sveukupno upravljanje portfolijom, preneti na FP. Upravljanje rizicima vezanim za zaštitu životne sredine i socijalna pitanja, sastavni su deo odgovornosti koje se prenose na FP. Uprkos tome, po osnovu odnosa koji ima sa FP-om, EBRD je i dalje zainteresovan za postupke procene i praćenja, ne bi li ustanovio da li FP na odgovarajući način rešava rizike povezane sa zaštitom životne sredine i socijalnim pitanjima u okviru svojih poslovnih aktivnosti. Precizni modaliteti prenosa ovlašćenja i praćenja od strane EBRD-a zavisiće od niza faktora uključujući prirodu FP-a i njegovih poslovnih aktivnosti, vrstu predviđenog finansiranja i poslovnog okruženja u dotičnoj zemlji.

Ciljevi

3. Ciljevi ovog Uslova za realizaciju (UR-a) su:

- uspostavljanje praktičnog načina pomoću koga Banka može svoj mandat promovisanja održivog razvoja da sprovodi i kroz svoja ulaganja preko FP-a, u skladu sa najboljom međunarodnom praksom u oblasti poslovnih finansijskih usluga
- omogućavanje FP-ima da upravljaju rizicima povezanim sa zaštitom životne sredine i socijalnim pitanjima u okviru svojih poslovnih aktivnosti i da promovišu dobru praksu u oblasti zaštite životne sredine i socijalne politike među svojim klijentima
- promovisanje pravilnog upravljanja životnom sredinom i ljudskim resursima unutar FP-a.

Područje primene

4. Ovaj Uslov za Realizaciju se primenjuje na sve projekte svrstane u kategoriju FP, u skladu sa pasusom br. 24. ove Politike.

5. U smislu ovog UR-a pojam “projekat” se koristi kada se govori o određenom poslu EBRD-a sa FP-om, dok se pojam “podprojekat” koristi kada se govori o klijentima / projektima koje finansiraju FP-i.

6. Kada EBRD finansira neku kreditnu liniju, ili druga namenska kreditna sredstva, zahtevi izneti u ovom UR-u će se primenjivati na sve podprojekte koji se finansiraju uz korišćenje EBRD-ovih sredstava.

7. Kada EBRD nekom FP-u obezbeđuje sredstva ulaganjem u njegov kapital ili kvazi-kapital, zahtevi iz ovog UR-a će se primenjivati na kompletan portfolio komercijalnih podprojekata FP-a koji su započeti u trenutku kada je EBRD postao akcionar ili investitor, u skladu sa pasusom br. 16.

8. Ukoliko EBRD proceni da neki projekat iz kategorije FP za sobom povlači neznatne, ili nikakve štetne rizike u vezi sa zaštitom životne sredine i socijalnim pitanjima, ne primenjuju se nikakvi posebni zahtevi i FP neće morati da usvaja nikakve procedure za upravljanje ovakvim rizicima.

Zahtevi

Procedura analize stanja i praćenja zaštite životne sredine i socijalnih pitanja

9. FP će usvojiti i sprovesti procedure analize stanja i praćenja zaštite životne sredine i socijalnih pitanja (u daljem tekstu "Procedure"), koje su proporcionalne rizicima u oblasti životne sredine i socijalne politike povezanim sa njegovim poslovnim aktivnostima i vrstom projekta koji sprovodi sa EBRD-om. Te Procedure će biti utvrđene u dogovoru sa EBRD-om.

10. Kada FP može da dokaže da ima već ustanovljene procedure za upravljanje rizicima u vezi sa zaštitom životne sredine i socijalnim pitanjima, EBRD će razmotriti njihov sadržaj, kao i sposobnost FP-a da ih sprovodi, u odnosu na zahteve iz ovog UR-a.

11. FP će svoje Procedure ustanoviti tako da obezbedi ispunjavanje zahteva postavljenih u pasusima br. 13. do 16. ovog UR-a. Procedure će, prema potrebi, uključivati i mehanizme procene i praćenja rizika, uključujući :

- kategorizaciju predloženih podprojekata prema riziku
- preduzimanje analize stanja klijentovog poslovanja i podprojekta, koja je u srazmeri sa uočenim rizicima
- strukturiranje podprojekata na način da poštuju domaće propise u oblasti zaštite životne sredine, zdravstva, bezbednosti, rada i javnih konsultacija, i kada god je to potrebno, zahtevanje od klijenata da sprovedu akcione planove u cilju ispravljanja propusta
- praćenje podprojekata, kako bi se osiguralo pridržavanje domaćih propisa u oblasti zaštite životne sredine, zdravstva, bezbednosti, rada i javnih konsultacija, i ukoliko postoje, akcionih planova radi ispravljanja propusta

12. Kako bi pomogao FP-ima prilikom sprovođenja Procedura u praksi, EBRD je pripremio Priručnik za upravljanje rizicima u vezi sa zaštitom životne sredine i socijalnim pitanjima ("ePriručnik") koji sadrži primer Procedura i smernice za različite vrste FP-a i finansijskih usluga. FP-i koji još nisu ustanovili sopstvene procedure su u obavezi da koriste odgovarajuće delove ePriručnika, u odnosu na relevantne podprojekte.

Zahtevi vezani za podprojekte

13. FP-i će uporediti sve podprojekte sa Spiskom projekata koje EBRD ne finansira iz razloga povezanih sa zaštitom životne sredine i socijalnim pitanjima, sadržanim u prilogu 1. ovog UR-a. Podprojekti koji uključuju poslovne aktivnosti koje se nalaze na ovom spisku ne ispunjavaju uslove za dobijanje podrške od strane FP-a, a zahtevi koji se odnose na takve aktivnosti moraju biti odbačeni.

14. U prilogu 2. ovog UR-a navodi se niz poslovnih aktivnosti koje za sobom povlače veoma velike rizike vezane za zaštitu životne sredine i socijalna pitanja. Ukoliko podprojekat uključuje aktivnosti navedene u prilogu 2. ovog UR-a, FP će ga uputiti Banci na razmatranje i osigurati njegovo poređenje sa odgovarajućim uslovima za realizaciju (UR-ovima) EBRD-a. EBRD snažno preporučuje FP-ima da ovakve slučajeve razmotre u što ranijoj fazi analize stanja. EBRD će pomoći FP-ima da sprovedu preliminarne procene ovakvih podprojekata. EBRD-ovi stručnjaci za životnu sredinu i socijalna pitanja će razmotriti podatke koje je FP prikupio tokom analize stanja i utvrditi koje je još dodatne podatke neophodno prikupiti, pomoći prilikom utvrđivanja odgovarajućih mera za ublažavanje i, ukoliko je potrebno, bliže odrediti uslove pod kojima se podprojekat može nastaviti.

15. FP će od svih klijenata zahtevati da poštuju domaće propise i standarde koji se odnose na (i) životnu sredinu, (ii) javne rasprave i (iii) zapošljavanje uključujući, između ostalog, zdravstvenu zaštitu i bezbednost na radu, dečiji rad i prinudni rad; zabranu diskriminacije kod zapošljavanja i slobodu udruživanja i kolektivnog pregovaranja.

16. Kada FP-i odobravaju sredstva za projektno finansiranje¹ iz kreditne linije EBRD-a, a ukupni kapitalni troškovi projekta FP-a se procenjuju na 10 miliona USD ili više, i pri tome se finansiraju podprojekti koji uključuju (i) izgradnju novih ili (ii) proširenje i unapređenje postojećih sadržaja, čije promene svojim razmerama i obimom mogu izazvati značajne dodatne posledice po životnu sredinu ili socijalna pitanja, od takvih podprojekata će se tražiti ispunjavanje zahteva iz EBRD-ovih UR-ova od 1. do 8. i UR-a 10.

17. EBRD može da postavi dodatne, ili drugačije zahteve u vezi sa zaštitom životne sredine i socijalnim pitanjima, što zavisi od prirode FP-a, njegovog portfolia i zemlje u kojoj se realizuje projekat².

Organizacioni kapaciteti FP-a

18. FP će sprovoditi politiku ljudskih resursa, sisteme upravljanja i poslovnu praksu u skladu sa EBRD-ovim UR-om 2. – Radni odnosi i uslovi rada.

19. FP će imenovati jednog člana svog rukovodstva koji će snositi ukupnu odgovornost za pitanja zaštite životne sredine i socijalnu politiku, uključujući primenu Procedura.

¹ Projektno finansiranje je “način finansiranja kod koga se zajmodavac prvenstveno oslanja na prihode koje određeni projekat ostvaruje, i kao izvor sredstava otplate i kao garanciju u slučaju izloženosti riziku. Ovaj način finansiranja se obično koristi za velika, složena i skupa postrojenja kao što su na primer elektrane, pogoni za preradu hemijskih proizvoda, rudnici, saobraćajna infrastruktura, životna sredina i telekomunikaciona infrastruktura. Projektno finansiranje može biti u obliku finansiranja izgradnje novog kapitalnog postrojenja, ili refinansiranja postojećeg postrojenja uz poboljšanja ili bez njih. Kod takvih poslova, obaveze prema zajmodavcu se isplaćuju isključivo, ili gotovo isključivo iz sredstava ostvarenih kroz ugovore za plasiranje proizvoda, kao što je električna energija koju prodaju elektrane. Zajmoprimac je obično pravno lice posebne namene koje ne sme da obavlja nijednu drugu funkciju sem izgradnje postrojenja, preuzimanja vlasništva nad njim i upravljanja njegovim radom. Zbog toga otplata zajma prvenstveno zavisi od novčanih tokova projekta i garantne vrednosti projektne imovine.” Izvor: Bazelski komitet za bankarsku kontrolu, Međunarodna saglasnost za merenje kapitala i standardi kapitala (“Bazel II”), novembar 2005. Vidi: www.bis.org/publ/bcbs118.pdf

² Na primer, ukoliko država nije ratifikovala sve osnovne konvencije MOR-a (Konvencija MOR br. 29. i 105. (prinudni rad i rad u cilju otplate duga), br. 87. (sloboda udruživanja), br. 98. (pravo na kolektivno pregovaranje), br. 100. i 111. (diskriminacija), br. 138. (minimalna starosna granica), br. 182. (najteži oblici dečijeg rada)) i ugradila ih u domaće zakonodavstvo.

20. FP bi takođe trebalo da, u zavisnosti od svoje veličine i poslovnih aktivnosti (i) imenuje jednog ili više zaposlenih koji će biti odgovorni za praćenje svakodnevne primene Procedura i za pružanje podrške njihovom sprovođenju; i (ii) obezbedi da im na raspolaganju budu odgovarajući stručnjaci, bilo među zaposlenima u organizaciji ili angažovanih spolja, koji će im pomoći u proceni poslova koji bi mogli da imaju značajne posledice po životnu sredinu ili socijalna pitanja.

21. FP će se pobrinuti da svi zaposleni koji su uključeni u proces budu jasno upoznati sa Procedurama i zahtevima iznetim u pasusima br. 9 do 20. FP će takođe sprovesti adekvatnu obuku kako bi zaposleni stekli neophodne veštine i dobili podršku koja im je potrebna za njihovo sprovođenje.

Podnošenje izveštaja EBRD-u

22. FP će EBRD-u podnositi periodične izveštaje (najčešće jednom godišnje) o sprovođenju Procedura i ostvarenjima postignutim u okviru njihovih investicija / kreditnog portfolia, vezanih za zaštitu životne sredine i socijalna pitanja. Standardni obrasci za izveštavanje su sadržani u ePriručniku.

Učešće interesnih grupa

23. FP će uspostaviti sistem za sprovođenje eksterne komunikacije vezane za zaštitu životne sredine i socijalnu politiku, kao na primer uspostavljanje službe za prijem i obradu upita i žalbi građana vezanih za zaštitu životne sredine i socijalnu politiku. FP će na takve upite i žalbe odgovarati blagovremeno.

Najbolja praksa

24. EBRD podstiče sve svoje FP da se pridržavaju najbolje prakse vezane za održivo upravljanje u svim svojim poslovima investiranja i davanja zajmova, nezavisno od toga da li su finansirani sredstvima EBRD-a ili ne. FP-ima se posebno preporučuje da:

- periodično izveštavaju spoljne akcionare o tome kako se pitanja zaštite životne sredine i socijalne politike rešavaju u okviru njihovih poslovnih aktivnosti. To se, na primer, može uraditi uključivanjem sažetog prikaza obaveza FP-a u odnosu na zahteve iz ovog UR-a u njegov godišnji izveštaj, internet prezentaciju, ili neki drugi javni dokument
- ulože napore u primenu najbolje prakse u okviru svog unutrašnjeg sistema upravljanja životnom sredinom (uključujući efikasno iskorišćavanje energije i resursa, smanjenje i reciklažu otpada)
- prošire primenu Procedura i eProcedura na sve svoje poslovne aktivnosti, uključujući i one na koje se ovaj UR ne odnosi
- identifikuju, kada god je to moguće, prilike za razvoj finansijskih usluga koje u velikoj meri pogoduju životnoj sredini i/ili socijalnim pitanjima (na primer, finansiranje investicija kojima se podstiče efikasno iskorišćavanje energije, upotrebe obnovljivih izvora energije i poslovnih aktivnosti koje podržavaju biodiverzitet, proizvoda usmerenih na žensko preduzetništvo ili zajmova za mikro preduzetništvo)

Opširnije smernice o najboljoj praksi su sadržane u EBRD-ovom ePriručniku. FP-i bi takođe trebalo da razmotre pridruživanje odgovarajućim međunarodnim inicijativama koje promovišu najbolju praksu u finansijskom sektoru, poput Ekvatorskih načela (Equator Principles - EPs), Finansijske inicijative Programa Ujedinjenih nacija za životnu sredinu (United Nations Environment

Programme Finance initiative – UNEP FI) i Načela odgovornog investiranja (Principles for Responsible Investment - PRI).³

³ Ekvatorska načela (*Equator Principles - EPs*): www.equator-principles.com; Finansijske inicijative Programa Ujedinjenih nacija za životnu sredinu (*United Nations Environment Programme Finance initiative – UNEP FI*): www.unepfi.org; Načela odgovornog investiranja (*Principles for Responsible Investment - PRI*): www.unpri.org

UR 9 Prilog 1: Spisak projekata koje EBRD ne finansira iz razloga povezanih sa zaštitom životne sredine i socijalnim pitanjima

EBRD neće svesno finansirati, bilo direktno ili indirektno, projekte koji obuhvataju sledeće aktivnosti:

a) Proizvodnju ili trgovinu bilo kojim proizvodom, odnosno bavljenje bilo kojom delatnošću koja se smatra nezakonitom sa stanovišta zakona ili propisa države domaćina (tj. nacionalnih propisa), ili sa stanovišta međunarodnih konvencija i sporazuma, ili podleže međunarodnom procesu zabrane ili postupnog ukidanja, kao što je:

(i) Proizvodnja ili trgovina proizvodima koji sadrže polihlor bifenila (PCB)⁴

(ii) Proizvodnja ili trgovina farmaceutskim proizvodima, pesticidima/herbicidima i drugim štetnim supstancama koje podležu međunarodnom procesu zabrane ili postupnog ukidanja⁵

(iii) Proizvodnja ili trgovina supstancama koje oštećuju ozonski omotač, koje podležu međunarodnom procesu postupnog ukidanja⁶

(iv) Trgovina divljom florom i faunom, ili proizvodnja tj. trgovina proizvodima nastalim od biljnog i životinjskog sveta, što je regulisano od strane CITES-a⁷

(v) Prekogranično kretanje otpada zabranjeno odredbama međunarodnog prava⁸

b) Proizvodnja ili upotreba, tj. trgovina nevezanim azbestnim vlaknima ili proizvodima koji sadrže azbest⁹

c) Aktivnosti zabranjene zakonima države domaćina, ili međunarodnim konvencijama koje se odnose na zaštitu biodiverziteta ili kulturnog nasleđa¹⁰

d) Morski ribolov mrežama potegačama, uz korišćenje mreža dužine preko 2.5 kilometra u dužini

⁴ PCB: Polihlor bifenila – grupa visoko toksičnih hemikalija. PCB se može naći u električnim transformatorima punjenim naftom, kondenzatorima i razvodnicima proizvedenim u periodu od 1950. do 1985. god.

⁵ Merodavna dokumenta su Uredba EU-a (European Economic Community - *EEC*) br. 2455/92 koja se odnosi na izvoz i uvoz određenih opasnih hemikalija i njene kasnije izmene i dopune; UN Konsolidovana lista proizvoda čiju su potrošnju i/ili prodaju vlade zabranile, ukinule, strogo ograničile ili nisu odobrile; Konvencija o postupku davanja saglasnosti na osnovu prethodnog obaveštenja za određene opasne hemikalije i pesticide u međunarodnoj trgovini (Roterdamska konvencija); Stokholmska Konvencija o dugotrajnim organskim zagađivačima; Klasifikacija pesticida po stepenu opasnosti Svetske zdravstvene organizacije (World Health Organisation - *WHO*).

⁶ Supstance koje oštećuju ozonski omotač (Ozone Depleting Substances - *ODS*): Hemijska jedinjenja koja reaguju sa stratosferskim ozonom i oštećuju ga, što dovodi do nastajanja opšte poznatih "ozonskih rupa". Protokol iz Montreala navodi ODS-ove i ciljane rokove do kada će se njihova upotreba smanjiti i konačno ukinuti. Spisak hemijskih jedinjenja uređenih Protokolom iz Montreala, koji obuhvata aerosole, rashladna sredstva, agense za stvaranje pene, razređivače i protivpožarna sredstva, zajedno sa detaljima o zemljama potpisnicama i ciljanim rokovima za postupno ukidanje, može se dobiti od EBRD-a.

⁷ CITES (Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora): Konvencija o međunarodnoj trgovini ugroženim vrstama divlje flore i faune. Spiskovi vrsta zaštićenih CITES-om dostupni su na www.cites.org/eng/app/index.shtml.

⁸ Merodavna dokumenta su: Uredba (EC) br. 1013/2006 od 14. juna 2006, o prevozu otpada; Odluka C(2001)107/Final Saveta OECD-a u pogledu revizije Odluke C(92)39/Final o kontroli prekograničnog kretanja otpada namenjenog za reciklažu; Bazelska Konvencija, od 22. marta 1989. o kontroli prekograničnog kretanja štetnog otpada i njegovom odlaganju.

⁹ Ovo se ne odnosi na kupovinu i upotrebu cementnih obloga sa vezanim azbestom kada je sadržaj azbesta <20%.

¹⁰ Primenljive međunarodne konvencije su, bez ograničenja: Konvencija o očuvanju migratornih vrsta divljih životinja (Bonska konvencija); Konvencija o očuvanju močvarnih područja od međunarodnog značaja, posebno kao staništa ptica močvarica (Ramsarska Konvencija); Konvencija o očuvanju evropske divlje flore i faune i prirodnih staništa (Bernska konvencija); Konvencija o svetskoj baštini; Konvencija o biološkom diverzitetu i protokoli.

e) Prevoz nafte ili drugih opasnih supstanci u tankerima koji ne ispunjavaju uslove koje je postavila Međunarodna pomorska organizacija (International maritime Organistaion - IMO)¹¹

f) Trgovina robom bez postojanja dozvola za izvoz ili uvoz, ili drugih dokaza o dozvoli tranzita od relevantne države izvoza, uvoza i, ukoliko je primenljivo, tranzita.

¹¹ To obuhvata: tankere koji nemaju sve neophodne MARPOL SOLAS sertifikate (uključujući, bez ograničenja, poštovanje ISM kodeksa); tankere koji su na crnoj listi Evropske unije ili zabranjeni Pariskim Memorandumom o razumevanju o državnoj kontroli luka (Paris MOU); i tankere kojima sledi postupno ukidanje prema MARPOL propisu 13G. Nijedan tanker sa jednostrukim trupom, stariji od 25. godina se ne treba koristiti.

UR 9 Prilog 2: Finansiranje sledećih poslovnih aktivnosti povezanih sa velikim rizicima po životnu sredinu i socijalna pitanja, preko FP-a, podleže upućivanju EBRD-u na razmatranje.

Osnovni uslov za realizaciju čije će se ispunjenje očekivati od predloženih poslovnih aktivnosti, naznačen je kurzivom.

- a) Aktivnosti koje uključuju prinudno raseljavanje - *EBRD-ov uslov za realizaciju br. 5.*
- b) Aktivnosti koje se sprovode unutar, u neposrednoj blizini, ili uzvodno od područja koja su domaćim propisima ili međunarodnim konvencijama proglašena za zaštićena područja, zatim područja koja imaju naučni značaj, staništa retkih/ugroženih vrsta, ribolovačkih područja od ekonomskog značaja i netaknutih šuma / prašuma od ekološkog značaja - *EBRD-ov uslov za realizaciju br. 6.*
- c) Aktivnosti koje se sprovode unutar, u neposrednoj blizini, ili uzvodno od zemljišta koje naseljava starosedelačko stanovništvo i/ili ugrožene grupe, uključujući zemljište i vodene tokove koji se koriste za obavljanje aktivnosti neophodnih za opstanak, npr. za ispašu stoke, lov ili ribolov - *EBRD-ov uslov za realizaciju br. 7.*
- d) Aktivnosti koje mogu imati štetne posledice po dobra od kulturnog i arheološkog značaja - *EBRD-ov uslov za realizaciju br. 8.*
- e) Aktivnosti u okviru ciklusa proizvodnje nuklearnog goriva (iskopavanje rude uranijuma, proizvodnja, obogaćenje, skladištenje ili prevoz nuklearnih goriva).¹²
- f) Proizvodnja energije korišćenjem nuklearnih goriva (ne računajući uvoz/izvoz struje)¹³
- g) Aktivnosti koje uključuju uvođenje genetski modifikovanih organizama u prirodnu sredinu – *EBRD-ov uslov za realizaciju br. 6.*
- h) Izgradnja mini kaskadnih hidroelektrana – *EBRD-ovi kriterijumi prihvatljivosti malih hidro projekata.*

¹² U skladu sa svojom Energetskom politikom, EBRD sme da odobrava sredstva (direktno ili indirektno, preko FP-a) za potrebe poboljšanja nuklearne bezbednosti ili bezbednog i sigurnog upravljanja radioaktivnim otpadom i iskorišćenim nuklearnim gorivom, kao i za stavljanje postrojenja van pogona koje nije direktno povezano sa zatvaranjem visoko rizičnih reaktora. Bilo koja druga aktivnost u okviru ciklusa proizvodnje nuklearnog goriva se ne može finansirati sredstvima FP-a.

¹³ U skladu sa svojom Energetskom politikom, EBRD sme da odobrava sredstva (direktno ili indirektno, preko FP-a) za potrebe poboljšanja nuklearne bezbednosti, ili bezbednog i sigurnog upravljanja radioaktivnim otpadom i iskorišćenim nuklearnim gorivom, kao i za stavljanje postrojenja van pogona, koje nije direktno povezano sa zatvaranjem visoko rizičnih reaktora. Bilo koja druga aktivnost koja uključuje proizvodnju energije korišćenjem nuklearnih goriva se ne može finansirati sredstvima FP-a.

UR 10: Objavljivanje podataka i uključivanje interesnih grupa

Uvod

1. EBRD smatra da je uključivanje interesnih grupa neophodna komponenta dobre poslovne prakse i društveno odgovornog poslovanja, kao i način za unapređenje kvaliteta projekta. Naime, efikasno uključivanje lokalnih zajednica je presudno za uspešno prevazilaženje rizika i posledica po lokalno stanovništvo obuhvaćeno projektom, kao i za ostvarivanje dodatnih koristi za lokalne zajednice.

2. U pogledu pitanja zaštite životne sredine, Banka naročito podržava pristup usvojen UNECE-ovom Konvencijom iz Aarhusa, kojim se životna sredina definiše kao javno dobro. Konvencijom se potvrđuje pravo javnosti da bude upoznata sa stanjem životne sredine, kao i sa emisijama i otpadnim materijama koje se u nju ispuštaju; pravo na svrsishodne konsultacije o predloženim projektima ili programima koji bi mogli da utiču na životnu sredinu; pravo na ulaganje prigovora ukoliko smatraju da se o zaštiti životne sredine ne vodi dovoljno računa.

3. Uključivanje interesnih grupa je trajan proces koji obuhvata (i) klijentovu obavezu objavljivanja odgovarajućih informacija, kako bi se omogućile svrsishodne konsultacije sa interesnim grupama, (ii) svrsishodne konsultacije sa licima koja bi mogla biti obuhvaćena projektom i (iii) postupak ili politiku kojom se pojedincima omogućava da iznose svoje komentare ili prigovore. Ovaj proces bi trebalo započeti u najranijoj fazi planiranja projekta i nastaviti ga tokom čitavog njegovog trajanja.

Ciljevi

4. Ovim uslovom za realizaciju (UR) se predviđa sistematičan pristup uključivanju interesnih grupa koji će klijentima pomoći da izgrade i, tokom vremena, održe konstruktivan odnos sa svojim interesnim grupama, a naročito sa lokalnim zajednicama obuhvaćenim projektom. Proces uključivanja interesnih grupa je neophodna komponenta procesa preliminarne procene, upravljanja i praćenja pitanja zaštite životne sredine i socijalne politike, povezanih sa klijentovim ulaganjima. S toga ovaj uslov za realizaciju treba čitati zajedno sa UR-om 1.

Posebni ciljevi UR-a 1. i UR-a 10. su:

Procena i upravljanje zaštitom životne sredine i socijalnim pitanjima (UR 1.)	Objavljivanje podataka i uključivanje interesnih grupa (UR 10.)
Identifikacija i procena, kako štetnih, tako i korisnih uticaja i pitanja vezanih za zaštitu životne sredine i socijalnu politiku u vezi sa projektom.	Identifikacija pojedinaca ili lokalnih zajednica na koje projekat utiče, ili može uticati, kao i ostalih interesnih grupa.
Usvajanje mera za izbegavanje, ili gde to izbegavanje nije moguće, svođenje na najmanju meru, ublažavanje ili nadoknadu za štetne uticaje na radnike, stanovništvo obuhvaćeno projektom i životnu sredinu.	Omogućavanje interesnim grupama da se na odgovarajući način uključe u rešavanje pitanja vezanih za zaštitu životne sredine i socijalnu politiku koja bi potencijalno mogla da utiču na njih, kroz proces objavljivanja podataka i sprovođenja svrsishodnih konsultacija.

Prepoznavanje i, gde je to izvodljivo, iskorišćavanje mogućnosti za unapređenje delovanja u okviru zaštite životne sredine i socijalne politike.	Održavanje konstruktivnog odnosa sa interesnim grupama na trajnoj osnovi, tako što će im se omogućiti svrsishodno učešće u sprovođenju projekta.
Promovisanje kvalitetnijeg delovanja u okviru zaštite životne sredine i socijalnih pitanja, putem dinamičnog procesa praćenja i procene delovanja.	

Područje primene¹

5. Banka će u dogovoru sa klijentom utvrditi način na koji će se ispunjavanju relevantnih zahteva iz ovog UR-a pristupiti u okviru klijentovog sveukupnog procesa preliminarne procene zaštite životne sredine i socijalnih pitanja, Akcionog plana za zaštitu životne sredine i socijalna pitanja (Akcionog plana) i/ili klijentovog sistema upravljanja (opisanih u UR-u 1.).

Zahtevi

6. Uključivanje interesnih grupa će se sprovoditi bez bilo kakvih manipulacija, mešanja, prisile i zastrašivanja, i to na bazi blagovremenih, relevantnih, razumljivih i dostupnih podataka iznesenih na način koji je primeren njihovoj kulturi.

7. Priroda i učestalost uključivanja interesnih grupa se razlikuje od projekta do projekta, zavisno od mogućih opasnosti i štetnih posledica po lokalne zajednice, osetljivosti pojedinih aktivnosti/oblasti i životne sredine, kao i stepena javnog značaja. Kako bi se uključivanje interesnih grupa prilagodilo specifičnostima određenih klijenata i projekata, neophodno je da klijenti koji traže sredstva od EBRD-a preduzmu korake opisane u pasusima br. 8. do 10. ovog UR-a, i to na samom početku procesa preliminarne procene zaštite životne sredine i socijalnih pitanja. Banka će u okviru svoje analize stanja proceniti do kog nivoa je klijent objavljivao informacije i vršio konsultacije u odnosu na zahteve iznete u ovom UR-u, nakon čega može zatražiti njegov dodatni angažman. Zahtevi koji su u pogledu objavljivanja informacija i konsultacija postavljeni domaćim propisima, kao i propisima kojima zemlja domaćin izvršava svoje obaveze prema međunarodnom pravu² moraju se poštovati u svako doba.

Uključivanje interesnih grupa tokom pripreme projekta

Prepoznavanje i analiza interesnih grupa

8. Prvi korak za uspešno uključivanje interesnih grupa je obaveza klijenta da prepozna različite pojedince ili grupe koje (i) su obuhvaćene projektom, ili će njime najverovatnije biti obuhvaćene, direktno ili indirektno, ("obuhvaćena lica"), ili (ii) će iz nekog razloga biti zainteresovane za projekat ("ostala zainteresovana lica"). Sredstva za javno informisanje i konsultacije bi u prvom redu trebalo da budu usmerena na lica obuhvaćena projektom.

9. U okviru procesa identifikacije interesnih grupa, klijent će utvrditi pojedince i grupe na koje bi projekat mogao različito, tj. nesrazmerno da utiče usled njihovog nepovoljnog ili ugroženog

¹ Osim toga, posebne odredbe o pripravnosti i odgovaranju na vanredne situacije su iznete u UR-u 4.

² Na primer Konvencije iz Aarhusa i Espooa

položaja. Klijent će takođe utvrditi na koji način će interesne grupe biti obuhvaćene projektom, kao i razmeru potencijalnih (stvarnih ili percipiranih) posledica. U slučaju percipiranih posledica, može se pojaviti potreba za dodatnom komunikacijom kako bi se interesnim grupama pružile dodatne informacije i uveravanja u kvalitet sprovedene preliminarne procene posledica. Prepoznavanje i analizu interesnih grupa je potrebno uraditi na odgovarajućem nivou detalja, kako bi se Banci omogućilo utvrđivanje podesnog nivoa komunikacije u okviru razmatranog projekta. Zaposleni se uvek smatraju interesnim grupama.

10. U slučaju projekata svrstanih u kategoriju A, klijent će sa identifikovanim interesnim grupama stupiti u proces utvrđivanja obima procene kako bi osigurao prepoznavanje svih bitnih pitanja koje treba istražiti u okviru postupka izrade Akcionog plana za zaštitu životne sredine i socijalna pitanja. Procesom utvrđivanja obima procene će se omogućiti lakša izrada Plana uključivanja interesnih grupa za potrebe projekta. U okviru procesa utvrđivanja obima, interesnim grupama bi trebalo omogućiti da iznesu svoje primedbe i preporuke na nacrt Plana uključivanja interesnih grupa, kao i na ostala dokumenta kojima se utvrđuje obim potrebnih ispitivanja.

Plan uključivanja interesnih grupa

11. Klijent će obavestiti EBRD o načinu na koji će komunicirati sa interesnim grupama tokom pripreme i sprovođenja projekta, kao i o predviđenom tipu žalbenog mehanizma (vidi pasus br. 24. do 26. ovog UR-a). Za lica obuhvaćena projektom i za ostala zainteresovana lica može biti potrebno sprovođenje različitog nivoa uključivanja i konsultacija. Klijent bi trebalo da pripremi odvojene procese za uključivanje zaposlenih i uključivanje zajednica obuhvaćenih projektom; odnosi sa zaposlenima u pogledu uslova rada, uključujući zdravstvenu zaštitu i bezbednost na radu, kao i odnose na radnom mestu, moraju u najmanju ruku pratiti zahteve iz u UR-a 2. Ukoliko se utvrdi da su interesne grupe u nepovoljnom položaju, ili su ugrožene, može se javiti potreba za posebnim pristupima i povećanim resursima za komunikaciju sa takvim interesnim grupama, kako bi u potpunosti shvatile pitanja sa kojima se mogu suočiti. Klijent bi takođe trebalo da obavesti EBRD o svim podacima koji su objavljeni i svim konsultativnim aktivnostima koje su sprovedene pre nego što je od njega zatražio finansiranje.

Objavljivanje podataka

12. Objavljivanje relevantnih podataka o projektu pomaže interesnim grupama da shvate potencijalne opasnosti, posledice i mogućnosti koje projekat nosi sa sobom. Ukoliko postoji mogućnost da lokalne zajednice budu na neki način pogođene štetnim posledicama projekta po životnu sredinu i socijalna pitanja, klijent će ih upoznati sa sledećim podacima (u daljem tekstu "podaci"):

- svrhom, prirodom i obimom projekta
- dužinom trajanja predloženih projektnih aktivnosti
- svim opasnostima i mogućim posledicama po životnu sredinu, zdravstvenu zaštitu i bezbednost na radu, javno zdravlje i bezbednost, kao i ostalim socijalnim posledicama po lokalno stanovništvo i planovima za njihovo ublažavanje
- planiranim postupkom konsultacija, ukoliko takav postoji, i mogućnostima i načinima učešća javnosti
- vremenom / mestom održavanja svih planiranih javnih skupova, i načinom njihovog najavljivanja, sažetog predstavljanja i izveštavanja o njima

13. Podaci će se objavljivati na lokalnom jeziku (jezicima), i to na način koji je pristupačan i primeren domaćim kulturnim obrascima, uz vođenje računa o svim ugroženim grupama (npr. etničkim zajednicama ili raseljenim licima). Za projekte koji mogu da imaju veoma štetne posledice po životnu sredinu i socijalna pitanja, podatke bi trebalo objaviti na samom početku procesa preliminarne procene zaštite životne sredine i socijalnih pitanja.

14. Ukoliko je Akcioni plan za zaštitu životne sredine i socijalna pitanja (Akcioni plan) dogovoren, klijent će ga predstaviti licima obuhvaćenim projektom, u slučaju projekata svrstanih u kategoriju A. U svim ostalim slučajevima klijent će objaviti sažetak plana sačinjen bez upotrebe stručne terminologije. Akcioni plan / sažetak će biti objavljen u skladu sa pasusom br. 13. ovog UR-a, i na internet prezentaciji klijenta, ukoliko takva postoji. Kako projekat bude napredovao, može se pojaviti potreba za kontinuiranim objavljivanjem dodatnih podataka, u slučaju značajnih promena u prirodi projekta ili njegovih posledica, ili ukoliko se pojave nove značajne opasnosti ili posledice.

Svrishodne konsultacije

15. Potreba za bilo kakvim specifičnim konsultacijama, kao i njihova priroda, biće utvrđena u dogovoru sa EBRD-om, na osnovu identifikacije interesnih grupa, analiza i detaljnog opisa projekta, i u zavisnosti od prirode i obima postojećih i mogućih štetnih posledica po radnike i obuhvaćene lokalne zajednice. Kada su radnici i / ili obuhvaćene lokalne zajednice izloženi, ili bi mogli da budu izloženi značajnim opasnostima ili štetnim posledicama projekta, klijent će pokrenuti proces svrishodnih konsultacija na način kojim će se obuhvaćenim lokalnim zajednicama pružiti prilika da iznesu svoje stavove po pitanju opasnosti i posledica projekta, kao i mere njihovog ublažavanja, a klijentu će se omogućiti da ih razmotri i na njih odgovori.

Svrishodne konsultacije:

- treba da budu zasnovane na objavljivanju relevantnih i primerenih podataka, uključujući, ukoliko je to potrebno, ili važno, nacрте dokumenata i planova, i to pre donošenja konačnih odluka, kada su mogućnosti još uvek otvorene.
- treba otpočeti što ranije u procesu preliminarne procene zaštite životne sredine i socijalnih pitanja
- će biti usredsređene na rizike i štetne posledice po životnu sredinu i socijalna pitanja, kao i na predložene mere i korake za njihovo rešavanje
- će se redovno sprovoditi, kako se budu javljala značajna pitanja, nastajale posledice i otvarale mogućnosti

16. Konsultativni postupak će se sprovoditi tako da u njega budu uključene sve interesne grupe, i to na način primeren lokalnim kulturnim obrascima. Klijent će svoj konsultativni postupak prilagoditi jezičkim sklonostima obuhvaćenih lica, njihovom načinu donošenja odluka i potrebama svih kategorija stanovništva koje su u nepovoljnom, ili ugroženom položaju. Konsultacije će, osim obuhvaćenih lica, uključiti i grupe ili pojedince koji su prepoznati kao ostala zainteresovana lica. Konsultativni postupak će biti dokumentovan kao deo obaveza klijenta prema javnosti. Klijent će one koji su učestvovali u javnim konsultacijama blagovremeno obavestiti o konačnoj odluci o projektu, povezanim merama za ublažavanje posledica po životnu sredinu i socijalna pitanja, svim koristima projekta za lokalne zajednice, kao i o razlozima i okolnostima na osnovu kojih je odluka doneta, i o mehanizmima ili postupcima za podnošenje žalbi ili pritužbi.

Objavljivanje podataka i konsultacije na projektima svrstanim u kategoriju A

17. Projekti svrstani u kategoriju A mogu da dovedu do potencijalno značajnih i raznih štetnih posledica po životnu sredinu i/ili socijalna pitanja koje je nemoguće odmah prepoznati, proceniti i ublažiti, tako da zahtevaju sprovođenje zvaničnog i participativnog procesa procene. Zahtevi u pogledu objavljivanja podataka i konsultacija su ugrađeni u svaku fazu tog procesa. Klijenti su dužni da obezbede svrsishodan dijalog sa obuhvaćenim licima i da im omoguće informisano učešće u postupku odlučivanja, u skladu sa pasusima br. 12. do 16. Informisano učešće podrazumeva organizovane i redovne konsultacije na osnovu kojih će klijent u postupku odlučivanja razmatrati i stavove obuhvaćenih lica o pitanjima koja se njih direktno tiču, kao što su predložene mere za ublažavanje posledica, učešće u razvojnim koristima i mogućnostima i pitanja sprovođenja projekta. Ugroženim grupama treba posvetiti posebnu pažnju i obezbediti im neophodna sredstva pomoću kojih će moći da razumeju posledice i daju svrsishodan doprinos.

18. U slučaju da projekat uključuje sprovođenje Procene uticaja na životnu sredinu / socijalna pitanja, klijent je dužan da obezbedi da se objavljivanje podataka i konsultacije obave u skladu sa pasusima br. 12. do 17. ovog UR-a. Među objavljenim podacima mora da se nađe i puna verzija izveštaja o Proceni uticaja na životnu sredinu / socijalna pitanja, u skladu sa zahtevima Banke.³ Osim toga, u okviru postupka konsultacija moraju se poštovati rokovi za objavljivanje podataka utvrđeni od strane EBRD-a i detaljno prikazani u pasusu br.3.4.1 Politike javnog informisanja Banke, kao i svi važeći zahtevi sadržani u domaćim propisima vezanim za sprovođenje procene uticaja na životnu sredinu i ostalim relevantnim zakonima. Procena uticaja na životnu sredinu / socijalna pitanja mora ostati dostupna javnosti tokom trajanja projekta, ali se može menjati s vremena na vreme.

19. U slučaju projekata kojima je obuhvaćeno starosedelačko stanovništvo ili kulturno nasleđe, i koji uključuju prinudno raseljavanje, klijent će takođe primeniti posebne zahteve iznete u UR-u 5., UR-u 7. i UR-u 8.

20. Ukoliko su lokalne zajednice ozbiljno i trajno pogođene, ili postoji velika verovatnoća da će biti pogođene trajnim i štetnim posledicama projekta, a projekat im istovremeno ne donosi srazmernu korist, klijent će sa tim zajednicama saradivati na svrsishodan način kako bi ispitao mogućnosti za sprovođenje programa razvoja tih zajednica od kojih bi lokalno stanovništvo moglo da ima koristi.

Uključivanje interesnih grupa tokom sprovođenja projekta i eksternog izveštavanja

21. Tokom čitavog trajanja projekta, klijent će identifikovanim interesnim grupama pružati redovne informacije srazmerno prirodi projekta i njegovih posledica po životnu sredinu i socijalna pitanja, kao i nivou interesovanja javnosti. Ovakvo kontinuirano uključivanje interesnih grupa treba da počiva na putevima komunikacije i na saradnji uspostavljenoj tokom postupka pripreme analize stanja. Klijent bi naročito trebalo da koristi odgovarajuće postupke uključivanja lokalnih zajednica radi objavljivanja podataka i dobijanja povratnih informacija o efikasnosti sprovođenja mera za ublažavanje, predviđenih Akcionim planom, kao i tekućim pitanjima u vezi sa projektom koja interesuju, ili brinu lokalne zajednice. U ključnim fazama projektnog ciklusa može se javiti potreba za objavljivanjem dodatnih informacija, na primer pre početka izgradnje, ili uoči početka operacija.

³ Format izveštaja o proceni uticaja na životnu sredinu / socijalna pitanja, koji je usklađen sa EIA Direktivom Evropske unije, može se dobiti od EBRD-a.

22. Ukoliko su pogođene lokalne zajednice identifikovane još tokom pripreme projekta, klijent će ih periodično izveštavati o napretku u sprovođenju Akcionog plana, o pitanjima koja se odnose na stalne opasnosti i posledicama po njih, ili o bilo kom drugom pitanju koje je tokom konsultacija ili kroz žalbeni mehanizam prepoznato kao važno za ove lokalne zajednice. Ovi izveštaji će biti pripremljeni u obliku koji je pristupačan obuhvaćenim lokalnim zajednicama, a njihova učestalost treba da bude u srazmeri sa ozbiljnošću pitanja od značaja za pripadnike tih lokalnih zajednica, ali se neće podnositi ređe od jednom godišnje. Ukoliko projekat doživi bitne izmene usled kojih se pojave dodatne štetne posledice ili pitanja od važnosti za lokalne zajednice, klijent će ih obavestiti o tome kako će se te posledice i pitanja rešavati u dopunjenom Akcionom planu. Ukoliko su te dodatne štetne posledice značajne i raznovrsne, Banka može, od slučaja od slučaja, tražiti dodatne konsultacije u skladu sa pasusima br. 15. do 20. Klijentu se savetuje da ove informacije objavi na svojoj internet prezentaciji, ne bi li ih pružio na uvid ostalim zainteresovanim licima.

23. Osim toga, klijentu se savetuje da objavljuje redovne izveštaje za spoljne interesne grupe o svojim ostvarenjima na zaštiti životne sredine i socijalnim pitanjima, npr. u okviru svog godišnjeg izveštaja, ili nekog drugog javnog dokumenta, kao posebno izdanje, ili na svojoj internet prezentaciji.

Žalbeni mehanizam

24. Klijent mora da bude svestan pitanja koja brinu interesne grupe u vezi sa projektom i da pravovremeno odgovara na njih. U tu svrhu klijent će uspostaviti žalbeni mehanizam, proces ili postupak za primanje i rešavanje briga i žalbi interesnih grupa u vezi sa njegovim ostvarenjima na planu zaštite životne sredine i socijalnih pitanja. Žalbeni mehanizam treba da bude srazmeran ozbiljnosti mogućih rizika i štetnih posledica projekta.

25. Žalbeni mehanizam, proces, ili postupak treba da omogući brzo i efikasno rešavanje pitanja na razumljiv i transparentan način, primeren lokalnoj kulturi i lako dostupan svim delovima obuhvaćenih lokalnih zajednica, i to bez troškova i bez kazni. Tim mehanizmom, procesom, ili postupkom se ne sme ometati mogućnost pristupa sudskim ili upravnim sredstvima zaštite. Za projekte kod kojih se primenjuje UR 5. ili UR 7., klijent će obezbediti postojanje nezavisnog, nepristrasnog žalbenog mehanizma. Klijent će lokalne zajednice obuhvaćene projektom obavestiti o žalbenom postupku tokom sprovođenja aktivnosti njihovog uključivanja, i redovno izveštavati javnost o sprovođenju tog postupka, pri tom štiteći privatnost pojedinaca.

26. Žalbeni mehanizam za zaposlene će biti odvojen od mehanizma za pripadnike javnosti, i mora biti u skladu sa UR-om 2.

Korporativno finansiranje

27. Klijenti koji svoje poslovne delatnosti obavljaju na više lokacija, a kojima je odobreno opšte korporativno finansiranje, finansiranje obrtnog kapitala ili finansiranje preuzimanjem učešća u kapitalu, će usvojiti i primeniti program informisanja i komunikacije sa interesnim grupama, na nivou preduzeća, koji uključuje i žalbeni mehanizam u skladu sa pasusima br. 22. i 25. ovog UR-a. Program uključivanja interesnih grupa biće srazmeran prirodi posla kojim se preduzeće bavi, povezanim posledicama po životnu sredinu i socijalna pitanja, kao i sa stepenom javnog značaja. Program bi trebalo pravovremeno pokrenuti na nivou svih poslovnih jedinica. On treba da sadrži procedure i pretpostavke neophodne da se obezbedi sprovođenje odgovarajućeg postupka uključivanja interesnih grupa, na nivou svake poslovne jedinice ponaosob, i da sve interesne grupe koje su u blizini određene poslovne jedinice dobiju relevantne podatke o njenim postignućima u

oblasti zaštite životne sredine i socijalne politike. Najmanje jednom godišnje klijent će sastaviti javne izveštaje o svojim postignućima u oblasti zaštite životne sredine i socijalne politike, uključujući sažetak (bez stručne terminologije) svakog dogovorenog Sistema upravljanja zaštitom životne sredine i socijalnim pitanjima / Akcionog plana za zaštitu životne sredine i socijalna pitanja, kao i napretka ostvarenog u njihovom sprovođenju, u odnosu na dogovorene pokazatelje i ciljeve. Za svaki investicioni projekat koji je prema EBRD-ovoj Politici zaštite životne sredine i socijalnoj politici svrstan u kategoriju A, klijent će primeniti proces uključivanja interesnih grupa opisan u pasusima br. 6. do 20. ovog UR-a.

EBRD-ovi kontakti

Evropska banka za
obnovu i razvoj
One Exchange Square
London EC2A 2JN
UK

Centrala
Tel: +442073386000
Fax: +442073386100
SWIFT: EBRDGB2L

Informacije
Za pitanja i informacije
molimo vas da popunite obrazac na
www.ebrd.com/inforequest

Pitanja u vezi zaštite životne sredine i socijalnih pitanja
Tel: +442073387158
Fax: +442073386848
Email: environmentandsocial@ebrd.com

Odnosi sa NVO
Tel: +442073387912
Fax: +442073386102
Email : ngo@ebrd.com

Pitanja vezana za projekte
Tel : +442073387168
Fax : +442073387380
Email : projectenquires@ebrd.com

Naručivanje publikacija
Tel : +442073387553
Fax : +442073386102
Email: pubsdesk@ebrd.com

Internet prezentacija
www.ebrd.com

EBRD koristi investicije u cilju doprinosa izgradnji tržišnih ekonomija i demokratija, i u cilju promovisanja preduzetništva u 29 zemalja, od centralne Evrope do centralne Azije.

Skraćenice

Akcioni plan	Akcioni plan za zaštitu životne sredine i socijalna pitanja
APR	Akcioni plan za raseljavanje
CBD	Konvencija o biodiverzitetu (Convention on Biological Diversity)
CITES	Konvencija o međunarodnoj trgovini ugroženim vrstama divlje flore i faune (Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora)
E-PRTR	Evropski registar ispuštanja i prenosa zagađujućih materija (European Pollutant Release and Transfer Register)
EBRD / Banka	Evropska banka za obnovu i razvoj (European Bank for Reconstruction and Development)
EEC	Evropska ekonomska zajednica (European Economic Community)
EIA	Procena uticaja na životnu sredinu (Environmental Impact Assessment)
EP	Ekvatorska načela (Equator Principles)
EPE	Evropski principi za zaštitu životne sredine (European Principles for the Environment)
ESAC	Savetodavni odbor za zaštitu životne sredine i socijalna pitanja (Environmental and Social Advisory Council)
ESMS	Sistem upravljanja zaštitom životne sredine i socijalnim pitanjima (Environmental and Social Management System)
EU	Evropska unija
EvD	Odeljenje za evaluaciju (Evaluation Department)
FAO	Organizacija za prehranu i poljoprivredu (Food and Agriculture Organisation)
FP / FI	Finansijski posrednik (Financial Intermediary)
GHG	Gasovi koji izazivaju efekat staklene bašte (Greenhouse Gas)
IAIA	Međunarodno udruženje za procenu uticaja (International Association for Impact Assessment)
ICOLD	Međunarodna komisija za velike brane (International Commission on Large Damns)
ICOMOS	Međunarodni savet za spomenike i znamenita mesta (International Council on Monuments and Sites)
IESEs	Inicijalna ispitivanja životne i društvene sredine (Initial Environmental and Social Examinations)
IFC	Međunarodna finansijska korporacija (International Finance Corporation)
IMO	Međunarodna pomorska organizacija (International Maritime Organisation)
IMP	Integralna zaštita od štetočina (Integrated Pest Management)
IVM	Integralna zaštita od bolesti (Integrated Vector Management)
MOR / ILO	Međunarodna organizacija rada (International Labour Organisation)
MSP	Mala i srednja preduzeća
NVO	Nevladina organizacija
NŽM	Nezavisan žalbeni mehanizam
OCE	Kancelarija glavnog ekonomiste Banke (Office of the Chief Economist)
ODS	Supstance koje oštećuju ozonski omotač (Ozone Depleting Substances)
OECD	Organizacije za ekonomsku saradnju i razvoj (Organisation for Economic Co-operation and Development)
OPIUP	Okvir za ponovno uspostavljanje izvora prihoda (OPUIP)
PCB	Polihlor bifenila
PIP	Politika javnog informisanja Banke (Public Information Policy)
PRI	Načela odgovornog investiranja (Principles for Responsible Investment)
PSDs	Sažetak projekta (Project Summary Documents)
RPSS	Razvojni plan starosedelačkog stanovništva (RPSS)
SIA	Procena uticaja na socijalna pitanja (Social Impact Assessment)
UN	Ujedinjene nacije

UNECE	Ekonomska komisija Ujedinjenih nacija za evropu (United Nations Economic Commission for Europe)
UNEP FI	Program Ujedinjenih nacija za životnu sredinu (United Nations Environment Programme Finance initiative – UNEP FI)
UR	Uslov za realizaciju
WHO	Svetska zdravstvena organizacija (World Health Organisation)